memorii | jurnale

O ISTORIE CE NU TREBUIE PIERDUTĂ. —TATIANA NICULESCU

DIANE PLESSIA

CRONICA CILIENILOR

POVESTEA UNEI FAMILII BOIEREȘTI

1942–1977

book HUMANITAS

Diane Plessia s-a născut în Franța în 1970 dintr-o mamă de origine franceză şi un tată român. Tatăl ei, Radu Pleşia, diplomat în Franța în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, rămăsese după război la Paris. De-a lungul copilăriei sale, Diane a auzit vorbindu-se deseori despre România. A vizitat țara în fiecare an între 1989 şi 1992, şi chiar a locuit la Bucureşti vreme de un an, în 1996–1997. După moartea tatălui, în 2015, când a găsit cele peste şase sute de scrisori care stau la baza acestei cărți, a mers să descopere Cilieni, unde bunicii ei aveau terenul şi casa de la țară. A scris această carte în memoria bunicilor, a familiilor acestora, a tatălui ei şi a rezistenței lor în fața adversității vremurilor.

DIANE PLESSIA

CRONICA CILIENILOR

POVESTEA UNEI FAMILII BOIEREȘTI
1942–1977

Traducere din franceză
de Alina Pavelescu

Fotografiile din această carte fac parte din arhiva personală a Dianei Plessia şi a lui Ştefan Pleşia.

© Diane Plessia, 2018

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-973-50-8081-5 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cuprins

Prefaţă
Grigore
Maica
Radu
România între 1923 şi 1942
Micul Vlad
Ileana
Despărţirile
1942
1943
În acest timp, la Vichy
„Totul nu va fi decât bine…“
1945 în România
Ordin de revenire în ţară
Schimbarea regimului
Nimic din toate astea nu va rămâne
A fugi sau a rămâne
1949
O carte poştală pe lună
De la Scila la Caribda
Purgatoriul
Fără veşti
Exil şi anticomunism
Eliberarea lui Grigore
Viaţa cotidiană în comunism
Pachetele
Copilul de aur
Frontierele se deschid
Maica la Paris
Dan
Poţi să te vindeci de o mare fericire?
Grigore la Paris
1964–1966
1969–1970
1971

S-a stins o stea
O inimă epuizată
Cutremurul din 1977
Anii au trecut
Epilog
Coliţă foto

PREFAȚĂ

Cu ani în urmă, tatăl meu, Radu, mi-a dat o cheiță şi indicația, repetată de o sută de ori, ca, în ziua morții sale, eu şi sora mea, Isabel, să deschidem cu ea o cutie din sertarul biroului său, în care vom găsi un plic cu ultimele lui dorințe… Am pus cheia bine şi am uitat cu totul de ea, căci auzeam mereu aceeaşi recomandare, în chip supărător la un moment dat. Cheia a reapărut ca prin minune în ajunul înmormântării. Fiind ocupate până peste cap cu tot ce e de făcut în astfel de împrejurări, puțin a lipsit să nu lăsăm indicația pe mai târziu… În plic se găsea o cruciuliță de lemn, probabil cea pe care sora mea şi cu mine o purtaserăm în ziua comuniunii noastre şi pe care tata o păstrase vreme de treizeci de ani ca să-i fie pusă în sicriu. Credință de ortodox: nu poți să fii îngropat şi să te duci în rai fără cruciuliță, cheia pentru lumea de dincolo.

A doua zi, la Père Lachaise, am făcut parastasul, un vechi ritual creştin ortodox. În fața mormântului, am împărțit coliva, apoi am ciocnit, vărsând pe jos primele picături de vin, ofrandă pământului care ne poartă şi ne hrăneşte, în amintirea tuturor celor care ne-au fost înaintaşi. Îndeplinirea acestui străvechi rit oriental în cel mai cunoscut cimitir parizian avea ceva ciudat, ne scotea complet din timpul în care trăiam, din acea zi ploioasă de februarie lipsită de culori. Era atât de dureros că trebuia să-i spunem adio lui Radu. Sigur, el ne vorbise mai demult despre moartea lui şi eram pregătiți, dată fiind vârsta sa înaintată, dar acum eram aici, în această clipă fără întoarcere. Florile depuse pe mormântul lui, mărturie a prieteniilor sale, îmi aminteau că după iarnă urmează primăvara, că durerea se va topi încet, cu timpul. Va rămâne ceea ce am împărtăşit în adevărul inimii.

De altfel, mi s-a părut că tatăl meu era deja departe, de parcă s-ar fi întors în sfârşit la Cilieni, satul copilăriei sale. La întâlnirea Oltului cu Dunărea, Cilieni era un loc al fericirii: familia şi prietenii lui se adunau acolo, unde timpul părea suspendat. Cilieni însemna imensa libertate a vacanțelor de vară, mai ales cea de a se juca cu câinii, de a alerga pe câmp, de a călări împreună cu fratele lui, Dan, şi cu prietenii, cât era ziua de lungă.

În seara de după înmormântare, m-am întors în biroul lui ca să pun cheia înapoi în sertar şi, în fundul acestuia, am observat o cutie de pălării, legată cu o panglică. Înăuntru se aflau nişte scrisori, aranjate în mici pachete, şi o poşetă care îi aparținuse Maicăi, mama lui; erau acolo toate scrisorile pe care i le scriseseră părinții lui, Grigore şi Florica (căreia i se spunea Maica), între 1940 şi 1976. Apoi, încă douăzeci de ani de scrisori de la fratele său, Dan.

Ce surpriză, ce cadou a fost descoperirea acestei corespondențe! Deschideam plicurile rând pe rând. Cele de culoarea sidefului, dublate cu hârtie de mătase de culoare mov, aveau scrisul frumos al Maicăi. Ale lui Grigore erau mai puțin elegante: pe el îl interesa

esențialul, scria pe ce-i cădea în mână, o simplă foaie albă sau una cu antetul Băncii Olteniei.

În familie se vorbea româna şi franceza. Maica scria întotdeauna în franceză, Grigore şi Dan, în română, de obicei.

Din nefericire, scrisorile tatălui meu către părinți şi către fratele lui nu s-au păstrat. În total, peste şase sute cincizeci de scrisori care conțineau povestea lor în timpul războiului şi, mai târziu, în comunism.

Tata ne vorbea des despre copilăria şi tinerețea sa din România, despre părinți, despre prieteni – dintre care unii, exilați ca şi el la Paris, veneau adesea pe la noi, în anii ’70 şi ’80, într-o ambianță mereu veselă şi caldă.

După moartea părinților, tata nu s-a mai întors niciodată în România: pentru el, era o poveste încheiată şi a fost la fel de radical în această ruptură pe cât fusese şi Istoria față de România. A fost nevoie să citesc aceste scrisori pentru a înțelege. Patruzeci de ani de discuții cu el, de situații diverse (printre care propria mea descoperire a României începând cu 1990), de observare a emoțiilor lui ascunse n-au fost suficienți ca să înțeleg miezul poveştii şi complexitatea sentimentelor sale. Îşi revendica naționalitatea franceză, mândru că era francez de mai multă vreme decât Chirac. Comunismul făcuse tabula rasa din tot ceea ce cunoscuse el în România, iar trecutul nu mai era decât o fantasmă. Nici un reper din prezent nu-l putea ajuta să-l regăsească. Azi înțeleg de ce nu a mai vrut niciodată să se întoarcă în acea țară în care absurditatea şi vidul creat de regimul comunist păreau că vor dura o eternitate.

Amintirile despre vremurile dinainte, atât de bogate şi de voioase, deveniseră prea dureroase în singurătatea adusă de vârstă. Nici părinții lui, nici prietenii nu mai erau în această lume… Cine ar mai fi putut să înțeleagă, să-şi amintească de anii 1920–1940 şi de oamenii dragi din trecutul lui? Radu pusese totul într-o cutie pe care o aşezase în fundul unui sertar al biroului său, cu mult timp în urmă.

Poveştile care urmează s-au petrecut în România, o țară prea puțin cunoscută din Europa Centrală. Nu se mai ştie că a fost grânarul Europei, că pământurile ei sunt încă roditoare, peisajele foarte diverse, anotimpurile bine delimitate şi uneori imprevizibile, dar aduc întotdeauna recolte bogate.

Aceste scrisori evocă vremuri apuse, o epocă în care timpul trecea mai încet şi mai blând, în ritmul anotimpurilor. Plecai la țară pentru trei-patru luni. Apoi reveneai la oraş pentru a-ți rezolva problemele administrative, pentru a-ți vedea prietenii, rudele. Erau ultimele momente ale unei vieți blânde care avea să fie bulversată de război, de pierderi şi de despărțiri. Apoi o întreagă țară şi toate relațiile dintre oamenii ei s-au cufundat în mizerie şi frică, sub capacul de plumb al dictaturilor comuniste succesive.

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI PLEȘIA

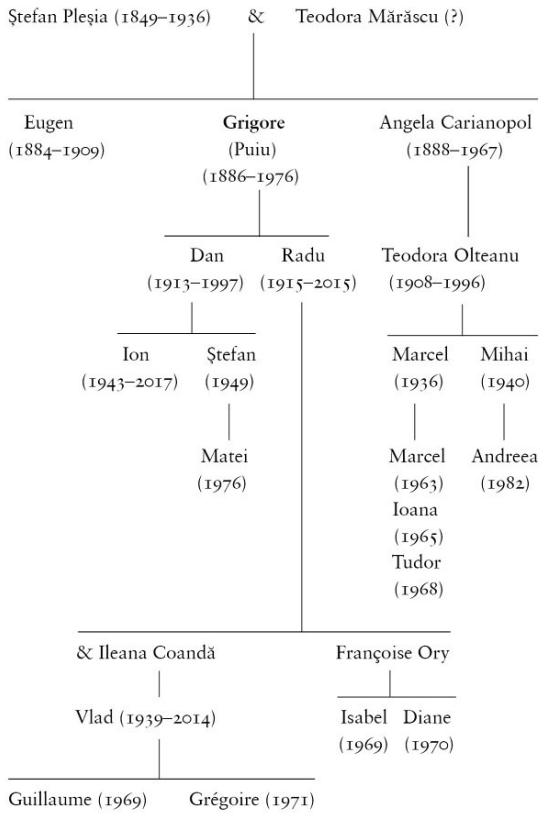

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI VORVOREANU

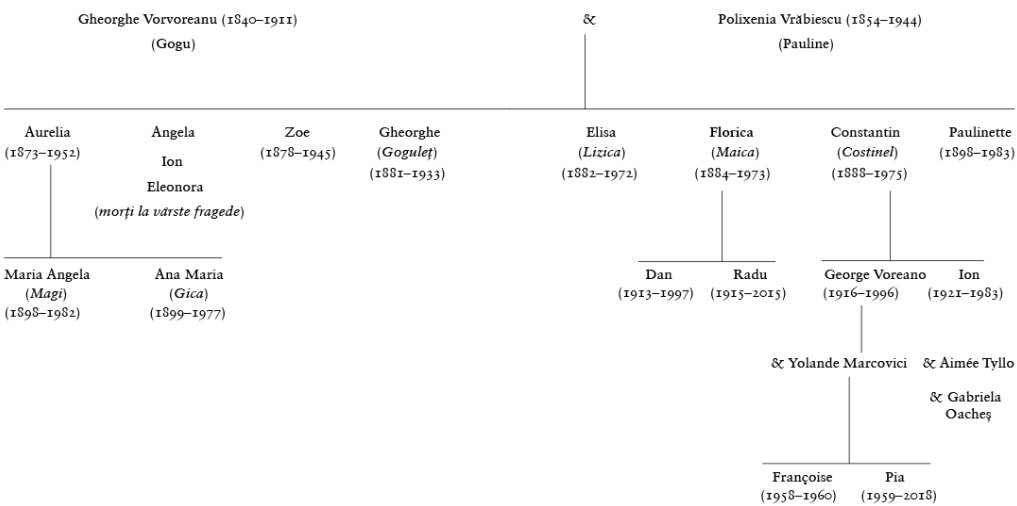

Grigore

Grigore, tatăl lui Radu, se născuse în 1886. Avea un frate mai mare, Eugen, născut în 1884, şi o soră, Angela, născută în 1888. La origine, familia sa venea din Mehedinți, în extremitatea vestică a Olteniei, nu departe de Serbia şi de Porțile de Fier, acel defileu al Dunării care delimitează Balcanii de Carpați, Serbia de România. Familia s-a instalat la Craiova probabil cândva la sfârşitul secolului al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea, avea pământuri în mai multe locuri din Oltenia şi creştea cai de curse.

Grigore şi-a făcut studiile de inginer agronom la Lausanne, în Elveția.

Era un antreprenor înnăscut, cu un temperament puternic, care ştia să depăşească obstacolele. Conducea Banca Olteniei, ce îşi avea sediul la Craiova, dar şi domeniul familial de la Cilieni. Pasionat de agricultură, cultiva grâu, grâu moale, mazăre, sfeclă, porumb, cartofi, pomi fructiferi, viță-de-vie şi chiar şi orez. Dacă o cultură nu producea nimic, încerca altceva, diversifica, supraveghea, făcând în aşa fel încât lucrurile să devină perene, căci avea un simț deosebit al moştenirii familiale.

Robust, atât fizic, cât şi psihic, Grigore a lăsat o puternică amintire a personalității sale. Avea un simț organizatoric foarte autoritar, iar unii se temeau de el. Părea neobosit, străbătea câmpurile din aprilie până în octombrie, îngrijea vița-de-vie, culturile şi livezile cu o energie ieşită din comun. Pământul era rațiunea lui de a fi, din care îşi trăgea şi căruia îi dădea toată energia.

La Drăgăşani, la 72 de kilometri nord-est de Craiova, aveau o vie care făcea parte din zestrea Maicăi. La Cilieni, care se află cam la o sută de kilometri sud-est de Craiova, se aflau moşia principală şi casa, care data din secolul precedent. Familia poseda încă 1.400 de hectare de pământ, o fermă şi o pădure la Brânceni, la 90 de kilometri spre est, la jumătatea distanței dintre Craiova şi Bucureşti.

Maica scrie că soțul ei pleacă des „peste tot“ şi adaugă cu umor că „maşina nu se odihneşte nici o clipă“. El se întoarce totuşi în mod regulat la Craiova şi petrece mai mult timp aici iarna. În timpul liber, se ocupă de echipa de fotbal din Craiova, al cărei patron este.

În prima dintre scrisorile lui (care datează din 1940) e foarte precis: îl informează pe Radu despre recolte, despre rezultatele de la cursele de cai şi de la cele două meciuri de fotbal (Craiova juca la nivel național, ceea ce îl umplea de bucurie).

Cei doi fii ai săi, Dan şi Radu, au primit din partea lui o educație solidă; îi implica în ceea ce făcea, căci, într-o zi, ei aveau să preia totul. Grigore a ridicat întotdeauna foarte sus ştacheta: Dan a fost trimis la liceul Stanislas din Paris pe când avea cincisprezece ani, fiindcă nu fusese în stare să-şi păstreze poziția de primul în clasă la liceul din Craiova. Datoria de a fi cel mai bun era luată foarte în serios… Radu a multiplicat cu cinci acest principiu, căci, în acelaşi an, a hotărât să-şi ajungă din urmă fratele, cu doi ani şi jumătate

mai mare decât el, şi şi-a dat bacalaureatul odată cu acesta (la vârsta de cincisprezece ani).

Rivalitatea dintre fraţi nu s-a stins, cu atât mai mult cu cât evenimentele istorice aveau să-i pună pe amândoi la încercare… Ce se va alege de personalitatea, de capacităţile şi de potenţialul fiecăruia când vor avea de înfruntat destinul?

Deşi erau foarte diferiţi unul de altul, amândoi îşi adorau mama, care compensa furiile paterne printr-o prezenţă maternă blândă şi de nădejde.

Maica

Florica (numită Maica de când devenise bunică) nu măsura decât un metru cincizeci şi opt. Ochii ei negri erau îndulciți de genele lungi, de o privire plină de bunătate şi de bărbia perfect ovală.

Se născuse în 1884, la trei ani după crearea Regatului României, format din principatele Moldovei şi Valahiei.[1] Acesta îşi va mări teritoriul la sfârşitul Primului Război Mondial, incluzând Transilvania, Bucovina şi Basarabia: „România Mare“, creată în 1918 cu sprijinul Franței şi al Regatului Unit, va rezista până în 1940. Până atunci, vreme de secole, stabilitatea principatelor moldo-valahe fluctuase după cum Imperiul Rus sau cel Otoman îşi manifestau dorințele de expansiune (armata țarului recucerea în mod regulat Basarabia) şi potrivit alianțelor pe care principii domnitori le încheiau cu unul sau cu celălalt.

Nu era uşor să fii o țară mică la răscrucea dintre Imperiul Austro-Ungar, cel Rus şi cel Otoman, dar după crearea şi recunoaşterea de către marile puteri a Regatului, în 1881, România (care avea să fie condusă de acelaşi suveran, Carol I, până în 1914) s-a bucurat de câteva decenii de stabilitate.

Părinții Maicăi (născuți în 1844 şi 1854 şi căsătoriți în 1872) au fost contemporani cu trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin în 1860, apoi cu eliberarea de sub dominația otomană. Abia în 1919 (Maica avea atunci 25 de ani) s-a renunțat la calendarul iulian şi a fost adoptat cel gregorian, țara aliniindu-se astfel calendarului occidental, în vigoare din secolul al XVI-lea.

Tatăl Maicăi, Gogu Vorvoreanu, era un avocat renumit în Craiova. Mama ei, Pauline, fusese înregistrată la naştere cu numele de Polixenia, un nume grecesc: în 1854, Valahia era încă sub dominație otomană, iar familiile de origine greacă încă îşi păstrau tradiția prenumelor greceşti. În anii 1860, Pauline studiase într-un pension de domnişoare din Germania, ceea ce pare foarte modern pentru acea epocă şi arată apropierea culturală dintre România şi țările occidentale. Maica şi surorile ei şi-au făcut studiile liceale la Notre Dame de Sion, la Viena. Ea vorbea curent româna, germana şi franceza.

Maica era al optulea copil într-o familie care ar fi trebuit să aibă zece, dar trei muriseră la vârste fragede. Sora ei cea mare, Aurelia, era cu unsprezece ani mai în vârstă decât ea, iar „mezina“, Paulinette, cu paisprezece ani mai mică. În anii 1940, Constantin (zis Costinel) era singurul fiu în viață al familiei. Fratele lor, Goguleț, se sinucisese în anii 1930 din motive necunoscute, pierdute în negura timpului. Fuseseră deci şi drame, şi dolii în ambele familii – şi lui Grigore îi murise fratele mai mare, Eugen, răpus subit de o boală în 1909, la vârsta de 25 de ani.

Maica fusese crescută în religia ortodoxă, dar se convertise la catolicism. În fața adversităților, şi-a dovedit întotdeauna capacitatea de a accepta şi de a se adapta la

circumstanțe dintre cele mai excepționale. Dincolo de credință, era o fire binevoitoare şi generoasă față de ceilalți. Când erau certuri în familie, Maica păstra aproape întotdeauna o anumită rezervă, realistă, fără a rupe vreodată legătura cu cineva. Radu zicea mereu că era de o imensă bunătate şi că, printre altele, „nu se temea deloc de soțul ei, în pofida temperamentului redutabil al acestuia“.

Familia era, pentru ea, mai importantă decât orice, mai ales fiii ei. Soțul era o adevărată furtună opt luni pe an. Se resemnase cu asta… dar se temea de singurătate în acele vremuri agitate şi nu se simțea cu adevărat liniştită decât atunci când toată familia se reunea.

Nu ştiu cum s-au cunoscut bunicii mei, dar Craiova nu e un oraş foarte mare, iar familiile din „societatea bună“ se ştiau între ele.

A fost o căsătorie din dragoste, sau o alianță aranjată? Aş înclina în favoarea unei înțelegeri specifice pentru acele vremuri şi pentru obiceiurile de atunci. Cu temperamente şi energii diferite, Maica şi Grigore aveau totuşi cel puțin două lucruri în comun: amândurora le plăcea la țară, mai ales la Cilieni, unde locuiau mai multe luni pe an. El era solitar, ea era sociabilă şi cultivată. Complementari şi foarte activi amândoi, mai împărtăşeau şi un profund simț al familiei, al familiilor lor. Legăturile cu băieții erau puternice.

Pentru Grigore, era vorba de o legătură de autoritate, de transmitere a valorilor şi de ambiție, rectitudine, bună administrare, în vreme ce Maica avea pentru Dan şi Radu o grijă permanentă, tandră, intensă.

---

1. Referire la proclamarea Regatului României, la 14/26 martie 1881 (n. tr.).

În 1934, Radu a plecat să studieze la Paris, probabil după ce şi-a luat licența în Drept în România. Locuia într-un mic hotel de pe Saint-Germain des Prés. Ambițios, a muncit cu înverşunare vreme de trei ani pentru a-şi lua examenele în ştiințe politice şi doctoratul în Drept, dar s-a şi distrat mult cu prietenii lui, Răzvan, Neagu[2] şi Sandu, studenți la Paris ca şi el. Făceau multe glume, de care încă mai râdeau cincizeci de ani mai târziu. Educația pe care o primiseră fusese în esență severă şi exigentă, aşa că timpul pe care îl petreceau departe de părinți era cu atât mai voios.

Radu şi Ileana s-au întâlnit la Paris. Ileana făcuse mai multe cuceriri, dar între cei doi a fost dragoste la prima vedere. Ileana se născuse la Bristol[3], în Anglia, mama sa era franțuzoaică, iar tatăl, franco-român. Se simțea acasă şi la Bucureşti, şi la Paris.

Radu şi Ileana s-au căsătorit în 1938 la Paris, apoi s-au întors în România, unde Radu s-a angajat la Ministerul Afacerilor Externe. Fiul lor, Vlad, s-a născut la Bucureşti, în octombrie 1939, când al Doilea Război Mondial era pe punctul să izbucnească. E primul nepot adorat al bunicilor săi.

În 1940, Radu e numit ataşat economic la legația[4] României de la Paris, dar în iunie Franța e scindată în două de ocupația germană, şi toate reprezentanțele diplomatice urmează guvernul francez la Vichy.

Dan şi Lisbeth s-au căsătorit în iunie 1940. Toți membrii familiei s-au adunat la Cilieni pentru nuntă, sărbătorită cu veselie de tot satul, toți prietenii, toată familia extinsă.

Din nefericire, viețile lor profesionale şi războiul vor rări foarte mult aceste întâlniri.

---

2. Este vorba de frații Răzvan şi Neagu Djuvara (n. red.).

3. Unde tatăl ei lucra pentru uzinele aviației britanice.

4. Până în 1945, doar marile puteri aveau ambasade şi ambasadori, celelalte țări aveau legații şi miniştri plenipotențiari.

România între 1923 *şi* 1942

De câțiva ani, realitatea socială şi politică din România nu era dintre cele mai liniştitoare: înainte chiar ca țara să intre în război de partea Germaniei şi Italiei, la Bucureşti domnea, în 1938–1939, un climat foarte haotic.

Votul universal le-a fost acordat bărbaților de naționalitate română în 1923. Democrația românească era deci recentă şi se confrunta cu o dublă realitate: 80% din populație era rurală şi în majoritate săracă, analfabetă şi prea puțin educată, supusă paternalismului multisecular, bine întreținut de elite şi de Biserica Ortodoxă. Când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, o mare parte a populației nu apucase, aşadar, să cunoască privilegiile democrației.

Peste tot în Europa, anii 1930 au adus la lumină puternice antagonisme politice. În România, extrema dreaptă a câştigat aproape 25% din voturi la alegerile din 1937 şi organiza agitații violente. Ascensiunea fascismului nu a fost îngrădită cu adevărat de regimul autocratic impus de regele Carol II în 1938. Drepturile constituționale aveau să fie puse între paranteze până în 1944. Trei dictaturi se vor succeda în această perioadă, apoi va urma comunismul pentru aproape o jumătate de secol…

Contesa Waldeck, jurnalistă americană care a locuit la Bucureşti între iulie 1940 şi ianuarie 1941, face în cartea sa *Athénée Palace*[5] următoarea analiză: „nouăzeci la sută erau în parte inconştienți de adevărata natură a umbrei amenințătoare a lui Hitler, în parte o priveau cu indiferență şi în parte erau gata să meargă pe mâna Führerului. […] România era, în 1940, o țară uşor de cucerit şi un teren prielnic stabilirii unei ordini noi. Naziştii au găsit aici un regim corupt şi pătat de sânge, disprețuit de toți, în afară de cei puțini care profitau de pe urma lui. Germanii au găsit aici o clasă sus-pusă, indiferentă sau pronazistă. Au găsit aici un antisemitism popular adânc înrădăcinat“.

Realitatea e complexă. Existau două curente politice opuse, unul progerman, celălalt orientat către Franța şi Regatul Unit. Dar, la 21 septembrie 1939, prim-ministrul Armand Călinescu (cumnatul Aureliei, sora cea mare a Maicăi), care, în mai 1939, decapitase Garda de Fier (mişcare de extrema dreaptă, naționalistă şi fascistă, numită „Legiunea Arhanghelului Mihail“) arestând mai mulți conducători, a fost asasinat în plină zi de către legionari, la Bucureşti. Armand Călinescu, francofil şi anglofil la fel ca ministrul de Externe, Gafencu, era bănuit că dorea să angajeze România în război de partea Aliaților. Regele Carol II s-a străduit să-şi mențină linia politică vreme de câteva luni, dar înfrângerea militară a Franței şi situația precară a Marii Britanii au făcut ca sprijinul pe care cele două țări l-ar fi putut oferi României să devină foarte teoretic.

Noul şef al guvernului, generalul Antonescu, s-a aliat cu Al Treilea Reich pentru a

recupera Basarabia şi Bucovina, luate de URSS. Această alianță acorda Germaniei exclusivitatea exporturilor de petrol ale României şi o parte din recolta de grâu. Şi angajarea a zeci de mii de soldați de partea Wehrmachtului. Acest parteneriat, pe care România îl credea câştigător, se va arăta, în realitate, plin de consecințe grave.

Între prima scrisoare, de la Grigore, din 1940 şi cea de-a doua, de la Maica, din 1942, s-au întâmplat deci multe lucruri despre care ei nu au scris, dar care nu prevesteau un viitor limpede…

---

5. R.G. Waldeck, *Athénée Palace*, tr. de Ileana Sturdza, Humanitas, Bucureşti, 2000, pp. 10–11 (n. tr.).

Micul Vlad

În februarie 1942, Maica are cincizeci şi şapte de ani. Nepotul ei, Vlad, care are doi ani, a rămas cu ea la Craiova, de la Crăciun. Ileana va veni în curând să-l ia. Între timp, Maica se bucură de prezența lui.

A căzut atât de multă zăpadă, încât legăturile cu Bucureştiul au fost întrerupte. Vlad e fermecător, cuminte şi mereu binedispus. Doarme şi mănâncă bine, iese la plimbare cu regularitate. În ciuda frigului intens de aici, n-a stat în casă decât o singură zi, când termometrul a arătat –27° C toată ziua. Însă trebuie să se limiteze la spațiul din curte, fiindcă munții de zăpadă de pe stradă sunt atât de mari, încât maşinuța lui nu poate să-i treacă. Face progrese în fiecare zi, acum vorbeşte foarte bine, are o inteligență şi o memorie remarcabile, toată lumea a observat că e surprinzător pentru vârsta lui.

I-am zis tatei în dimineața asta că acest copilaş îi va lăsa mult în urmă pe cei trei reprezentanți actuali ai familiei şi că tata poate să se considere de pe acum mai puțin Bibi[6] *decât bibeloul lui de nepot. În rest, iubiții mei copii, viața continuă mereu la fel, plină de griji gastronomice şi de alte feluri.*

Frigul pe care l-am îndurat a fost de-a dreptul înspăimântător. În camera voastră a înghețat o țeavă, ceea ce a produs o inundație în sufragerie. O altă țeavă a înghețat în pod, deasupra băii noastre, şi ne-a trezit dis-de-dimineață. Azi a început dezghețul, să sperăm că nu va veni prea repede, fiindcă ar produce inundații mari.

Lizica[7] *abia a ajuns la Bucureşti. N-a putut să se întoarcă mai devreme, fiindcă trenurile aproape că nu au circulat. Dan şi Lisbeth au venit aici pentru două zile. Duminică pleacă la Cluj. Dan e foarte mulțumit de noul lui post. Când veți fi toți plecați, eu şi tata vom fi foarte singuri. Îi mulțumesc mult lui Radu pentru lunga şi interesanta lui scrisoare din 17 ianuarie. Chiar nu ştiu dacă voi putea veni în mai la Châtel-Guyon.*[8]

E dificil să faci acum planuri pentru o dată atât de îndepărtată. Iată o scrisoare lungă, care îmi va aduce iertarea fiindcă n-am scris mai înainte. Dacă e puțin cam dubioasă ca stil şi ortografie, îmi cer scuze, e ora două noaptea. Am ales acest moment ca să am puțină linişte: în timpul zilei, în casă e un du-te-vino continuu, aşa că e foarte greu să scrii.

Am decis totuşi să scriu de două ori pe săptămână câte o carte poştală ca să vă dau veşti despre Vlad.

Pe joi deci, iubiții mei copii, vă sărut cu afecțiune,
Maica
(Vlad îi sărută pe mama şi pe tata)

În câteva săptămâni, îl va însoți pe Vlad la Bucureşti, unde Ileana va veni după el. După

ce ei pleacă, se va ocupa de apartamentul lor, se va vedea cu prietenii apropiați, apoi se va întoarce la Craiova, la soțul ei, la surorile ei, Zoe, Lizica şi Paulinette, la mama ei, la fratele ei, Costinel, şi la cumnata Marguerite, care sunt întotdeauna în apropiere, în aşteptarea Paştelui, când speră că Radu, Ileana, Vlad, precum şi Dan şi Lisbeth vor putea veni la Cilieni.

---

6. Aşa era numit Grigore în familie (n.a.). [Joc de cuvinte, în franceză „bibi“ are şi sensul de „bibelou“ (n. tr.).]

7. Sora Maicăi, cu doi ani mai mare decât ea.

8. Stațiune balneară din regiunea Vichy.

Ileana

Maica ţinea mult la Ileana, care era energică şi amuzantă. Stăteau de vorbă până noaptea târziu, când Ileana venea la Bucureşti ca să o vadă pe mătuşa ei, Mimine.

Aeroportul din Bucureşti poartă azi numele tatălui Ilenei, căci Henri Coandă a inventat primul motor de avion cu reacţie. Era fiul unui matematician şi inginer român şi al unei bretone. Născut în 1886 (în acelaşi an cu Maica), mersese la şcoală în Franţa, înainte de a pleca să studieze la liceul militar din Iaşi, în România, apoi la Liège, în Belgia. La 19 ani (în 1905) proiectase un avion cu reacţie pentru aviaţia română. Dar disciplina militară nu i se potrivea. A părăsit armata în 1908 şi a plecat într-o călătorie cu automobilul, ajungând până în Iran şi în Tibet! După ce s-a întors în Franţa, şi-a reluat studiile de aeronautică la viitoarea şcoală SUPAERO. Apoi între 1911 şi 1914, a fost directorul tehnic al uzinei britanice de avioane din Bristol, unde s-a născut Ileana. După câţiva ani, familia a revenit în Franţa. Cuplul a divorţat în 1923. Ileana avea zece ani, iar fratele ei, Michel, opt. Au fost crescuţi de guvernante, destul de liberi să trăiască cum voiau. Ileana avea mulţi prieteni şi povestea mereu lucruri amuzante.

În 1943, în ziua de Lăsata-Secului, ea îi scria lui Radu de la Bucureşti:

Mamut, dragă,

Sunt la Bucureşti şi mă simt bine acasă la noi. Totul… îmi place. Mă uit în jur, îmi place şi, cu cât stau aici mai mult, cu atât îmi place mai mult. Totul merge bine, dar preţurile sunt exorbitante. Sunt speriată. Cum o să ne descurcăm?

TSF-ul[9] *meu merge foarte bine şi sunt încântată de el. De ce nu avem un aparat şi la Vichy? Aş fi atât de fericită să am unul.*

Călătoria mea până la Berlin a fost foarte obositoare. Am fost primită admirabil de Mitică P., Dody şi Popescu. S-au purtat toţi trei încântător cu mine. În sfârşit, îţi voi povesti.

Să ştii că am avut mare noroc la Berlin. Bietul Mitică! Casa lui era foarte drăguţă. La întoarcere, cred că voi trece prin Viena, deşi aş vrea să trec prin Berlin să văd ce s-a întâmplat şi să stau de vorbă cu el. O bombă de 2 tone a căzut la 30 de metri de casa lui. Din câte se spune, a suferit un şoc foarte puternic, fiindcă s-a lovit la cap, şi-a pierdut cunoştinţa, n-a mai văzut. În fine, nu ştiu exact cum a fost.

De când am ajuns aici am fost de două ori la familia P., care mă numesc raza lor de soare. M-au invitat la prânz o dată pe săptămână, până plec. Sunt oameni fermecători şi nu ştiu cum să-i refuz. La ei l-am întâlnit pe Camil. S-a schimbat mult. Nu mai e acelaşi. Mi l-au înlocuit, altfel nu se explică. Nu-l mai recunosc şi e păcat.

Toată lumea e cât se poate de amabilă cu Maica ta şi cu mine, mă las dusă de val, e atât de plăcut. Cu Maica, încerc să fiu cât pot de amabilă şi de afectuoasă. Ne despărţim

rar şi ne înţelegem de minune.

Despre bani nu am vorbit. Problema cadourilor mă irită, dar sunt bine, nu zic nimic. Cum vezi.

Aici e o promiscuitate tot mai înfricoşătoare, cu siguranţă e din cauza vremurilor tulburi pe care le trăim, altfel nu-mi explic.

Gigi, Sandu şi Radu sunt în termeni foarte buni, dar Radu se afişează cu Tamara S., care îl tapează cât poate.

Minuco e neschimbată. Baby şi Mircea sunt foarte bine. Adina J. a venit la mine în vizită, fratele ei s-a căsătorit, iar soţia lui aşteaptă să nască zilele astea. Irène M. are o fetiţă pe care a botezat-o Georgia – de ce nu Crimeea, se comentează.

E mare scandal la Capşa din cauza unei anume Brigitte de la Afaceri Externe. Nicolae s-a aranjat aşa de bine, încât a fost numit din nou. Ce zici de asta? Magda S. şi Marie-Jeanne B. se arată oripilate fiindcă amândouă au pus ochii pe George A., care flirtează cu mine. Nu-ţi dai seama cât e de amuzant, dar Gica[10] *e cea care m-a împins în joc. Mori de râs.*

Teddy şi Ileana N. pleacă pentru doi ani la Dicio!

Ileana şi Sandu s-au întors acum de la Ankara. Nu visează decât să se înapoieze. Menajul mi s-a părut ciudat. Sandu îi interzice Ilenei să se fardeze, şi e păcat, căci ea pierde mult (fără pudră, fără ruj de buze!!). E ridicol, nu ţi se pare?

În seara asta plec la Brăila, unde voi sta 24 de ore cu tante *Mimine. Maica e dezolată că plec, dar mama va fi foarte mulţumită să afle că am stat puţin cu ea.*

Vineri vom sărbători cinci ani de căsătorie! Da, multă fericire, iubitul meu. Îmi doresc să te fac fericit şi să fiu mai puţin morocănoasă decât am fost în ultima vreme. Ştii că te iubesc, dar cine nu greşeşte? Iartă-mă pentru toate micile mele mizerii.

Îţi trimit un pachet pe care te rog mult de tot să-l împarţi cu Gigi. L-am pregătit cât m-am priceput de bine pentru voi doi. Să-l mâncaţi cu poftă. Pe foarte curând, grăsanul[11] *meu drag.*

Te sărut cu multă, multă tandreţe,
Ileana

Aşa era Ileana: schimbătoare, mondenă şi deloc insensibilă la efectul pe care îl producea. Probabil că nu era chiar uşor să trăieşti cu ea… Putea să fie absolut fermecătoare şi amuzantă, apoi, fără nici o tranziţie sau explicaţie, să aibă o dispoziţie proastă.

Oricum ar fi fost, Maica era încântată de sosirea Ilenei şi i-a scris imediat lui Radu:

Aşa cum cred că îţi închipui, viaţa noastră e mereu agitată de când a sosit. De altfel, cred că ţi-a scris. Toată lumea vrea să o vadă şi să o asculte. Veştile bune pe care mi le dă despre tine şi despre Vlad, că sunteţi bine, sănătoşi, mă umplu de fericire. Pot să-ţi spun acelaşi lucru şi despre noi. Nenumăratele supărări şi griji cotidiene sunt mai uşor de suportat când eşti sănătos.

Azi după-amiază am vorbit cu Dan şi cu Lisbeth la telefon. Sunt bine, dar îşi doresc mult, tare mult, să vă revadă. Dan zice că îi e foarte dor de tine, Radu. S-a făcut mai mult de un an de când nu te-a văzut.

Tata e acum la Bucureşti, dar ne părăseşte mâine, pleacă la Cilieni şi Brânceni. Iar îl trage ața la țară, deşi vremea nu e încă prea frumoasă. Când e soare, când apar nori groşi şi bate vântul, de mai multe ori pe zi, iar noaptea temperatura mai scade uneori sub zero grade. Termin scrisoarea pe seară, singură în apartament, fiindcă Ileana a plecat la Brăila pentru 24 de ore, aşa cum ți-a scris, cred. În fața mea, pe biroul tău, e fotografia lui Vlad, zâmbitor şi frumos.

Cât trebuie să fi crescut dragul de el şi cât ne-am dori tata şi cu mine să-l revedem! Sper că evenimentele nu îți vor schimba decizia de a ni-l trimite la Cilieni.

Cred că se va înțelege bine cu viitorul lui verişor, pe care Dan e hotărât să ni-l trimită tot la Cilieni. Se vor întoarce anii frumoşi ai copilăriei voastre, grădina va răsuna de strigăte vesele şi de distracții de tot felul!

Înainte de a încheia, îți trimit, dragul meu, urările mele pentru aniversarea celor cinci ani de la căsătoria voastră şi îți doresc mulți ani de aniversări, în bucurie şi pace.

Nu voi înceta să vă mulțumesc, ție şi lui Dan, pentru minunații copii pe care ni i-ați dăruit mie şi tatei prin căsătoriile voastre.

Pe Ileana nu se putea conta pentru rezolvarea treburilor administrative atunci când era la Bucureşti fără Radu. Maica se ocupa de ele. Ea plăteşte cele şase luni de chirie pe care le datorau, taxele pentru apartamentul Ilenei, menajera etc.

---

9. Strămoş al aparatului de radio.
10. Verişoara primară a lui Radu, fiica Aureliei Vorvoreanu.
11. Calificativul e amuzant, dat fiind cât de slab era Radu.

Despărțirile

Maica suportă greu separările, despărțirile. Sunt vremuri nesigure. În următoarele luni şi în următorii ani le va scrie de nenumărate ori:

Urăsc aceste plecări. A Ilenei m-a aruncat într-o mare tristeţe şi într-o singurătate pe care o resimt mai ales seara. Ce bucurie ar fi dacă ne-am putea aduna la Cilieni pentru câteva luni, ar fi una dintre acele mari bucurii pe care nu ne mai este dat să le trăim.[12]

Cât de mult îmi lipsiți, dragii mei copii, cât mi-aş dori să vă pot îmbrăţişa pe toţi trei altfel decât prin scrisori. La fel de tandru şi de afectuos pe cât o pot face în scris, dar nu e deloc acelaşi lucru. Ce ziceți, dragul meu Radu şi draga mea Ileana? Când ne vom putea spune „pe curând“?[13]

Cât mi-aş dori ca timpuri mai bune să ne permită să ne adunăm toţi la Cilieni! Vom reuşi oare vreodată?[14]

După plecare lui Vlad şi a Ilenei, în martie 1942, Maica are nevoie de câteva săptămâni înainte să le scrie:

Dragii, iubiții mei copii,
Înainte de orice trebuie să-i mulţumesc lui Radu pentru minunatele lui scrisori, atât de pline de sentimente şi de afecțiune. Dacă nu ți-am scris prin Ileana, scumpul meu Radu, e fiindcă, în momentul plecării sale, m-am simțit foarte tristă şi demoralizată!

N-aş fi vrut ca, fără intenție, ceva din starea mea de spirit să se transmită prin scrisoare şi să te tulbure într-un moment în care trebuia să te bucuri de prezența Ilenei şi a drăgălaşului de Vlad. Ce mai face micuța comoară? Cum se acomodează cu noua bonă? Tot aşa de vorbăreț e? Să aveți grijă în mod special, dragii mei copii, ca nici o influență să nu-i sufoce spontaneitatea exprimării sub motiv că îl educă. Ar fi păcat. E drăgălaş în felul său scumpul nostru Vlad. Trebuie să i se lase mica sa personalitate.

Sunt foarte bucuroasă pentru tine, dragul meu Radu, să te ştiu fericit acum că ai un fiu, iar durerea noastră fiindcă a plecat e ştearsă de acest gând reconfortant.

Am primit scrisoarea Ilenei, trimisă de la Berlin. Marea ei oboseală nu e surprinzătoare, era foarte obosită la momentul plecării. Acum e mai bine? Doarme bine?

În ce mă priveşte, acum sunt mai calmă. Problema lui Dan[15] *a fost soluționată favorabil şi definitiv.*

Ştiți, dragii mei copii, că n-am fost singuri de Paşti? Dan şi Lisbeth au ajuns în noaptea de Paşti. Vă dați seama cât de surprinşi şi de bucuroşi am fost. Au rămas cu noi

până miercuri.

Tata trebuie să sosească azi de la Cilieni şi Brânceni[16] *cu maşina, dacă drumurile sunt practicabile, fiindcă plouă încontinuu.*

Suntem în mare întârziere cu însămânțările de primăvară; nu ştiu cum va fi recolta viitoare.[17]

---

12. Scrisoare din mai 1943.
13. Scrisoare din vara lui 1943.
14. Scrisoare din iunie 1942.
15. Probabil un ordin de mobilizare.
16. Cilieni şi Brânceni erau principalele terenuri agricole ale familiei, acolo exista şi o fermă.
17. Scrisoare din Bucureşti, 14 aprilie 1942.

1942

La sfârşitul lui mai, Maica e bucuroasă să afle că Radu intenţionează să vină în vară. Speră mult că va avea timp să ajungă la Cilieni. Va sosi mai devreme decât prevăzuse, în iunie, apoi se va întoarce la Vichy. Pentru a o linişti, îi trimite o telegramă de la Berna, de pe drumul de întoarcere. Se calmează, căci e o fire care îşi face multe griji, călătoria fiului ei o nelinişteşte, iar plecarea lui a lăsat un mare gol, aşa cum îi scrie.

Îşi aminteşte şederea lor la Cilieni, care i-a lăsat „*o dulce şi melancolică amintire. Aşa e viaţa*, scrie ea, *momentele frumoase sunt rare, restul nu e decât sacrificiu, despărţire şi renunţare*“. O viziune creştină profund ancorată în Maica.

Ea pleacă cu Grigore la Craiova pe 22 iunie şi se instalează la Cilieni pe durata verii: „*Sunt foarte bucuroasă să-mi reiau viaţa acolo. Totul e foarte frumos în România, pentru că a plouat mult în luna mai*“. Liniştea de la ţară, frumuseţea anotimpurilor ce se succedă şi bogăţia recoltelor sunt în centrul vieţii lor.

Acolo, Maica e fericită în mijlocul liniştii, iar Grigore e şi el fericit, în mijlocul activităţii sale debordante.

Ea se bucură că „*La Cilieni şi Brânceni vor fi recolte minunate anul ăsta. Ca în toată ţara, de altfel. Grădina de la Cilieni e foarte frumoasă, recolta de fructe promite să fie foarte bogată*.“

În timpul verii, confirmă:

E frumos, dar plouă adeseori ore în şir. Recolta e, în general, foarte bună. Grâul, mazărea, porumbul, orzul, ovăzul etc., toate arată foarte bine. Suntem puţin în întârziere cu recoltele. Din cauza timpului rece din luna mai, tot ce trebuia să se coacă mai devreme s-a copt mai târziu, sau chiar în acelaşi timp cu grâul, dar ne vom descurca. La Brânceni, o parte din grâu se va vinde la preţ bun. În schimb, recolta de mazăre de acolo va fi mai mică, fiindcă furtuna puternică ce a venit după strângerea ei a spulberat-o şi stricat-o atât de tare, încât cred că jumătate va fi pierdută. În schimb, sfecla şi porumbul arată minunat.

Uite că v-am informat şi despre recoltă.

În rest, noutăţile sunt mai puţin interesante. Încă nu mi-am început plimbările călare fiindcă Victoria[18] *nu se hotărăşte să devină mamă. Azi vreau să încerc s-o călăresc pe Obârşa. Tata pleacă foarte des la plimbare, peste tot.*

Rămân la ţară cât mai mult posibil, până când vremea îi constrânge să se întoarcă la oraş: „*Iarna a venit peste noi dintr-odată, după o toamnă minunată, atât de brusc, încât mi-am amânat plecarea la Bucureşti, nedorindu-mi să ajung acolo pe noroi şi pe furtună. Intenţionez să plec săptămâna viitoare. Tata e azi la Cilieni. Vom pleca probabil*

împreună la Bucureşti“.

Situația generală din România nu e bună, dar, chiar dacă mulți bărbați au plecat pe front, țara nu e încă direct afectată de război: „*Pentru moment, viața în țara noastră e atât de normală pe cât ne-o putem închipui, în pofida momentelor tulburi prin care trecem. Toată lumea face planuri pentru vară. Nu sunt puțini cei care au hotărât să meargă la mare*“.

Trimite un caiet cu coperte de piele pentru Radu şi o hăinuță pentru Vlad, „*care sper că îi va fi bună. Din nefericire, nu e din lână pură, asta e de negăsit, dar am fost asigurată că e de bună calitate; cred că, în orice caz, culoare îi va veni bine*“.

Până în 1944 familia are şansa de a nu fi foarte afectată de război, nici material, nici în alte privințe. Deşi în scurtă vreme, începând cu 1943, Dan va fi mobilizat, totuşi nu va fi trimis pe front. Iar terenurile pe care le au dau recolte bune.

Maica e conştientă că stau mai bine decât alții: „*Epoca noastră tristă pare făcută special ca să aducă suferință bietei umanități, dar cred că trebuie să spun că nu e cazul să ne plângem prea mult, căci, în tot acest haos de suferințe şi privațiuni, noi suntem încă printre privilegiați*“[19].

Nici Radu, nici mama lui nu bănuiesc că lunga plimbare călare pe care o fac împreună în iunie 1942 va fi ultima. Cu toate astea, ambii erau conştienți de raritatea momentelor petrecute împreună. Pentru Radu, acele zile de la Cilieni erau deosebit de prețioase. Nu se va mai întoarce niciodată acolo. Istoria ce va urma va fi un adevărat cataclism.

Radu se întoarce la Vichy, unde realitatea e mult mai dură. Aprovizionarea e o grijă de zi cu zi. Mama lui îi trimite cu regularitate pachete cu alimente, zahăr, ulei de măsline şi săpun.

E începutul unei lungi legături epistolare ce se va prelungi până în anii 1980… dar nici asta nu bănuiesc, nici pe departe.

Din 1942, călătoriile prin Europa devin, din cauza războiului, foarte dificile, de aceea, în pofida marii lor dorințe de a se aduna cu toții la Cilieni, Radu, Ileana şi Vlad trebuie să rămână în Franța. Îşi scriu des şi se interesează tot timpul dacă le-au ajuns scrisorile, acestea fiind practic singurul lor mijloc de comunicare.

În noiembrie 1942, Maica intenționează să petreacă două săptămâni la Dan şi Lisbeth, la Cluj[20], dar nu e sigură că va obține viza maghiară.[21] Însă se bucură că Ileana va veni curând la Bucureşti.

Scumpa mea Ileana,

Îți mulțumesc şi pentru lunga şi amabila ta scrisoare. Sunt foarte fericită că vei veni în ianuarie. Aşa, voi avea măcar o petală din scumpa mea treflă de Vichy[22]2[23], care îmi va aduce puțină bucurie. Scumpul meu Radu va merge la muntele pe care îl iubeşte, iar mama lui din România va fi fericită să-l ştie mulțumit. O, da, dragii mei, în nebunia care agită universul în aceste clipe, cele mai mici bucurii sunt o binecuvântare cerească.

Vă îmbrățişez pe toți trei din toată inima,

Maica[332]

1942 se încheie la Craiova cu nişte sărbători de Crăciun încă destul de plăcute. Dan şi Lisbeth au venit de la Cluj, în ajunul Crăciunului. Mai erau acolo şi surorile Maicăi, prieteni, verişoarele primare ale lui Radu şi Dan, Magi, Gica, cu soţii lor.

Poţi să-ţi închipui, dragul meu Radu, cât de plină de viaţă a fost casa noastră, de obicei atât de liniştită. Revelionul l-am făcut la Costinel şi la Marguerite. Nu-ţi mai vorbesc de bufetul care a fost delicios şi de abundenţa care amintea de vremurile bune de altădată. Pot să-ţi spun că, în general, pe toată durata sărbătorilor, eforturile digestive făcute de fiecare dintre noi au fost foarte mari. Cred că sunt puţine ţări din Europa în care abundenţa e încă atât de mare. De ieri, am revenit cu toţii la calmul şi monotonia vieţii noastre de provincie. Dinu, Paule şi Marguerite s-au întors la Bucureşti. Pentru Lizica şi pentru mine, plecarea lor în capitală va fi suplinită de sosirea Ilenei, bineînţeles dacă are chef de mine. De două zile avem multă zăpadă în Bucureşti, munţii albi din stradă amintesc de zăpada de anul trecut.

Dan e deocamdată singur la Cluj. Lisbeth a rămas la părinţii ei cincisprezece zile. Ştiţi, desigur, de bucuria care o aşteaptă pe Lisbeth[24]*, ca pe noi toţi, şi care se va întâmpla în luna mai. Dragă Radu, iartă,* please*, această mâzgăleală. Scriu pe un colţ minuscul de masă, la bunica, înconjurată de râsete şi de sporovăieli. Vreau neapărat să-i dau această scrisoare tatei, care pleacă în seara asta la Bucureşti, ca să poată fi pusă la poşta care ajunge pe 15 la Vichy.*

Bunica, tante Aurelia, tante *Lizica şi Miss Mercer vă mulţumesc pentru urări şi pentru ce le-aţi trimis şi vă îmbrăţişează.*

Maica

Miss Mercer era guvernanta englezoaică a verilor lui Radu, George şi Ion Vorvoreanu. Ea trăia de ani de zile în România. În anii 1940, băieţii erau deja adulţi, dar ea rămăsese cu familia. S-a întors probabil în Anglia la sfârşitul războiului, dar era atât de legată de România, încât în testamentul său şi-a exprimat dorinţa ca cenuşa să-i fie împrăştiată acolo.

Aceasta a fost efectiv trimisă familiei în anii 1960, într-o zi în care Costinel şi Marguerite Vorvoreanu nu erau acasă. Cum pachetul nu era însoţit de nici un mesaj, ultima întoarcere a dragei de Miss Mercer în România a făcut obiectul unei primiri tragicomice: nimeni n-a putut ghici că în acea cutie anonimă era cenuşă. Surprins că a primit o cutie plină cu nisip, cineva a gustat pentru a-şi da seama ce se afla înăuntru…[25]

---

18. Victoria şi Obârşa erau cele două iepe ale Maicăi.

19. Scrisoare din mai 1943.

20. Dan era în acea perioadă viceconsul al României la Cluj.

21. După Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, Clujul trecuse sub administraţie maghiară (n. tr.).

22. Porecla pe care Maica i-o dăduse trioului Radu–Ileana–Vlad

23. Scrisoare din noiembrie 1942.

24. Lisbeth era însărcinată.

25. Întâmplare povestită de Simona Vrăbiescu-Kleckner, verişoara lui Radu, în *The Story of a Life* [*Pe urmele mele în două lumi: România–SUA*, Curtea Veche, Bucureşti, 2013–2014].

1943

La începutul lunii mai, în 1943, Radu trebuia să se întoarcă în România. Maica e la Bucureşti de pe 6, căci Lisbeth născuse în ajun „*un băieţel drăgălaş, Ion*“. Grigore a venit să-şi vadă nepotul, apoi s-a dus la Craiova şi Cilieni, dar avea să revină pentru sosirea lui Radu. Însă când te gândeşti la reîntâlnire, te gândeşti şi la despărţire… „*Nu cred că şederea aici va fi prea lungă şi atunci, când mă gândesc la plecarea ta, deja mă întristez*“, scrie Maica.

Nu e sigur dacă Radu a venit. Maica a rămas trei săptămâni la Bucureşti, apoi a plecat la Craiova şi, după aceea, la Cilieni, „*să pregătesc cele necesare pentru primirea micii mele lumi, cu speranţa că îi voi vedea pe Vlad şi pe Ileana instalându-se şi ei la Cilieni. Să nu cumva s-o lăsaţi pe Zizine*[26] *în Franţa*, adaugă ea, *trebuie neapărat să-i obţineţi permisul de a veni în România*“. Îşi tachinează nora: „*Ilenuţă rea, n-ai scris nici măcar un cuvânt de când ai plecat*“. Ceea ce pare să fie ceva frecvent: Ileana scrie rar, iar Maica simte lipsa scrisorilor ei, căci i-ar plăcea să aibă veşti, să comunice mai mult cu ea. Maica îşi petrece luna iunie a aceluiaşi an la Cilieni, cu noul ei nepot, Ion. „*E cuminte şi drăgălaş, acum cântăreşte mai mult de cinci kilograme. Dădaca lui e o persoană amabilă şi blândă, care a crescut-o pe verişoara Lisbethei, micuţa Koslinsky. Îl răsfaţă puţin şi nu respectă cu strictеţe regulile stabilite de* Schwestern[27]*, cu ore stricte de masă şi de somn. Îi aştept pe Dan şi pe Lisbeth la 1 august.*“

Grigore e atât de ocupat, încât nu scrie deloc în această perioadă, ştiind că Maica o face pentru el.

În august, veştile bune de pe moşii se confirmă: „*Se apropie vremea recoltei. Grâul şi toate celelalte culturi sunt minunate şi e o situaţie aproape generală; ce bine ar fi dacă tot restul s-ar putea aranja în aşa fel încât să ne putem, în sfârşit, revedea!*“

În schimb, sfârşitul verii va fi mai puţin bun: „*De vreo zece zile, trăim la Cilieni sub un potop aproape continuu, ceea ce e foarte neplăcut. Recolta a fost admirabilă, un adevărat record, şi uite că bietul grâu recoltat stă sub ploaie, în apă, şi preţurile la fel. Nu ştiu ce va mai rămâne din el*“.

Nu doar recoltele sunt sub apă. România întreagă începe să fie, cu contribuţiile ei de petrol şi de grâu, cu zecile de mii de soldaţi care luptă sub drapelul german.

Maica trimite ce poate în Franţa. De data asta, ţigări şi sare. Regretă că, de la ţară, „*e dificil să faci mai mult*“, dar vrea să-i ajute. Trimite două pachete a câte o mie de ţigări, unul pentru Ileana şi Radu, celălalt pentru George Vorvoreanu, nepotul şi finul ei.[1][28]Precum şi pantofi de lac pentru Vlad. Urmează un alt colet, cu ulei, zahăr, cafea, bucăţi de săpun, ciocolată, o cutie cu rahat şi „*soldăţei pentru Vlad. Se găsesc foarte puţini soldăţei români în magazine, se pare că au plecat toţi pe front!!*“, scrie ea pe 13 decembrie 1943.

26. Guvernanta lui Vlad.

27. Guvernante (n. red.).

28. Văr primar cu Radu, care trăia şi el în Franța şi lucra, ca şi Radu, la Legația României, respectiv la biroul de presă.

În acest timp, la Vichy

În 1943, Nicolae Pillat, diplomat român şi coleg cu Radu la Vichy, publică *Le 319*, care descrie viaţa lor cotidiană în Hôtel des Ambassadeurs de la Vichy. Povestea lui, la fel ca *Athénée Palace* a contesei Waldeck (scrisă cu doi ani mai devreme la Bucureşti), se situează în esenţă în holul celui mai bun hotel din oraş, acolo unde se întâlneşte crema diplomaţiei şi a societăţii. E un cocon (din ce în ce mai puţin) protejat, care receptează toate zvonurile politice şi unde, astfel, ţi se întreţine iluzia că încă ocupi un loc important.

N. Pillat scrie că primul an la Vichy a fost *„o trecere în cursul căreia, puţin câte puţin, (şi)-au pierdut ritmul vieţii dinainte de război pentru a intra în cel impus de evenimente şi de restricţii*“. În pofida tristeţii evenimentelor şi a angoasei fiecăruia, Hôtel des Ambassadeurs avea o viaţă trepidantă, plină de bârfe şi de sporovăieli în sala de mese şi în hol. Lumea bună a Vichy-ului politic, diplomatic şi monden se întâlnea acolo.

Restaurantul, unde încă se mănâncă bine, atrage multă lume. În hol, după cină, ambasadorii joacă bridge. „*Era vremea în care rupturile de relaţii diplomatice şi declaraţiile de război între popoarele din Lumea Nouă şi bătrânul nostru continent nu luaseră încă proporţii universale*“, notează diplomatul, care, pe un ton mai lejer, analizează modul în care realităţile materiale ale Ocupaţiei au pătruns şi în mica lume din Hôtel des Ambassadeurs: „*Micul dejun a trecut prin trei faze: prima a fost la începutul şederii noastre. Pe atunci, puteai alege între cafea cu lapte, ciocolată sau ceai, însoţite de pâine şi dulceaţă. A doua, ceva mai târziu, consta în a alege între «naţional» şi, pentru membrii corpului diplomatic, ceai. În fine, a treia fază, cea actuală, redusă la cea mai simplă expresie, constă în a ţi se servi «naţional» (adio ceai) şi puţină pâine. Grija pentru micul dejun a fost deci aceea care a dat naştere aprovizionării în cameră. Trebuia să îmbunătăţeşti raţia cotidiană, să găseşti cafea, zahăr, unt, dulceaţă. Ulterior, îmbunătăţirea cotidianului s-a aplicat şi la prânz şi cină, proporţional cu ritmul descendent, vertiginos de altfel, al cantităţii şi calităţii mâncării servite la restaurant. Pentru multă vreme, am trăit vârsta de aur a Nescafé-ului.*“

Pentru diplomaţi, Elveţia e un paradis: nu e greu de ajuns şi, graţie unei rate de schimb avantajoase, se pot aproviziona cu conserve de toate felurile, ciocolată, lapte concentrat sau pudră, mezeluri, produse de patiserie şi… Nescafé! Această cafea liofilizată era pe atunci la fel de populară ca astăzi Nespresso: „*În holul hotelului, după prânz şi cină, fiecare îşi lua cutia de Nescafé şi bucăţica de zahăr. Dacă voiai să-i faci plăcere cuiva îl invitai la o ceaşcă din faimoasa cafea; dacă voiai să-l cucereşti, îi dăruiai o cutie*“.

Se mai aprovizionau şi de la fermă: o dată pe săptămână, soţia lui N. Pillat, Nicole, aducea ouă, brânză, unt, uneori şi smântână de la o fermă situată la 25 de kilometri de Vichy. Imediat ce se întorcea, erau chemaţi prietenii şi începea distribuţia. Se împărţeau

bucăţile de unt; se numărau ouăle; se tăia brânza, se făceau pachete. Se descurcau cu ce aveau: iarna, totul era pus pe balcon, era un frigider natural unde laptele, untul, smântâna şi brânza se păstrau zile întregi, fiindcă era foarte frig.

În camera 319 se organizau şi mici recepţii între români. „*Toţi angajaţii legaţiei sunt aici: Hiott, colonelul Tomoroveanu, a cărui privire sclipeşte de bucurie, căci tocmai a primit marea veste că e tată. E şi «Unchiul Jean», Dragu, eternul călător care are planuri măreţe, ăsta e farmecul lui. Sunt şi Ileana şi Radu Pleşia, care pot pretinde cu mândrie că sunt părinţii celui mai drăgălaş copil din Vichy. E şi Anastasiu. Pârjoalele, micile ghiulele de carne pregătite de Mariana, scot aburi, într-o farfurie enormă. Sendvişurile cu brânză, cu ouă fierte tari, cu sardine se îngrămădesc în farfurii. Sticlele de vin se răcesc în găleţile cu gheaţă*.“

Iată şi reversul decorului.

În fiecare zi, Radu analizează situaţia economiei franceze, care, după un an de armistiţiu, continuă să fie „*dificilă*“: „*Franţa, care a fost bastionul apărării libertăţilor individuale şi al democraţiei, este în prezent guvernată după principiile autoritare ale economiei dirijate, fără prea multe efecte pozitive până acum*“, notează el într-un raport din 31 august 1941. Explică şi principalele motive:

– lipsa braţelor de muncă de când linia de demarcaţie taie în două teritoriul şi două milioane de oameni sunt prizonierii germanilor;

– lipsa producţiei de bunuri alimentare şi de materii prime;

– dezorganizarea administrativă rezultată în urma Ocupaţiei.

Agricultura e complet deficitară ca urmare a lipsei forţei de muncă. Sunt mari dificultăţi de aprovizionare şi transport din cauza lipsei camioanelor şi a benzinei, fără a mai pune la socoteală toate autorizaţiile administrative impuse de ocupant şi rechiziţiile făcute de acesta.

Situaţia financiară din Hexagon este îngreunată de termenii armistiţiului franco-german, potrivit cărora Franţa trebuie să plătească cheltuielile ocupaţiei la un preţ de 500 de milioane de franci pe zi[29], pe lângă pierderile din cauza războiului, rechiziţiile imobiliare (12 miliarde de franci), piaţa neagră şi inflaţia… Guvernul reuşeşte să menţină un echilibru monetar, dar viitorul e cel puţin nesigur.

Relaţiile economice franco-române sunt „*dominate de dificultăţi provenind din situaţia generală a Europei în război şi de o grea moştenire de acorduri suprapuse, care lasă, atât de partea română, cât şi de cea franceză, angajamente neîndeplinite*“ scrie Radu. Spre a clarifica situaţia, România a iniţiat, în decembrie 1940, negocieri economice cu Franţa pentru a putea normaliza relaţiile comerciale dintre ele. Noul acord prevede noi schimburi comerciale între cele două ţări, bazate pe troc.

În virtutea acordurilor iniţiale, Franţa trebuia să-i furnizeze României material militar, iar România trebuia să plătească avioanele comandate în bonuri de petrol (adică în benzină). În martie 1943 s-a decis plata contravalorii bonurilor de petrol, în lei, către legaţia Franţei la Bucureşti, pentru a acoperi nevoile acesteia. În pofida întregii creativităţi comerciale care era cu putinţă, relaţiile economice între cele două ţări nu se rezolvă: continuarea războiului e un dezastru.

În dosarele din epocă păstrate de Radu se găseşte şi un raport la prima mână, complet

neaşteptat, care povesteşte un moment istoric – sfârşitul regimului de la Vichy.

Pe 16 iulie 1944, mareşalul Pétain află de la nunțiul apostolic, care e decanul corpului diplomatic de la Vichy, că Germania intenționează să mute sediul guvernului de la Vichy într-un alt oraş din estul Franței sau chiar în Germania.

Reprezentantul personal al lui Hitler îi confirmă decizia germanilor şi îi cere să părăsească Vichy a doua zi de dimineață, la ora 5.00, ceea ce Mareşalul refuză categoric. Ambasadorii se reunesc şi informează autoritățile germane că, pentru a urma guvernul francez, au nevoie de o notificare scrisă din partea şefului statului, în care să se indice că sediul guvernului este transferat.

Pe 19 august vine ordinul de la Berlin: mareşalul Pétain trebuie să părăsească neîntârziat Vichy. „În cazul în care refuză, va fi ridicat cu forța, iar la cel mai mic semn de rezistență a gărzii sale înarmate (300 de oameni), germanii vor bombarda Vichy distrugând oraşul.“

Pe 20 august, la ora 7 dimineața, în vreme ce la periferia oraşului se află un număr mare de trupe blindate, membrii SS forțează intrarea în Hôtel du Parc, reşedința Mareşalului. Membrii SS cer să intre în apartamentul acestuia. Li se răspunde că se odihneşte şi că nu poate fi deranjat. După ce şefii lor se pun de acord, soldații sparg uşa de la camera lui Pétain şi îi anunță ordinul pe care trebuie să-l îndeplinească şi căruia el i se va supune de nevoie o oră mai târziu, însoțit de doamna mareşal, de doctorul său şi de alte şase persoane desemnate.

Pe 23 august dimineața, Gestapoul îi informează pe toți şefii de misiuni că guvernul francez avea să se găsească din acel moment la Belfort. Tot corpul diplomatic acreditat în Franța era invitat să meargă acolo, escortat de un convoi al poliției germane. În fața refuzului categoric şi unanim, germanii au renunțat la această măsură pe care o numeau o „curtoazie pentru a asigura securitatea (sa)“.

Două zile mai târziu, generalul Leclerc elibera Parisul, şi trupele americano-franceze debarcate în sud începeau să înainteze pe Valea Ronului. E sfârşitul definitiv al regimului de la Vichy şi debandada pentru miliției şi colaboratorii pronazişti. Pe 7 septembrie, Pétain e transferat în Germania. Va fi predat noilor autorități franceze la 26 aprilie 1945.

---

29. Echivalentul a circa 150 de milioane de euro din prezent.

„Totul nu va fi decât bine…“

În România, ordinele de mobilizare s-au intensificat din 1942. 473.000 de soldați români au înaintat în Uniunea Sovietică, împreună cu soldații germani, până la Odesa, apoi până la Stalingrad, unde iarna i-a prins ca într-o capcană. Din ianuarie 1943, când începe marea contraofensivă sovietică de la Stalingrad, devine limpede că sorții se întorc împotriva aliaților Axei. 397.000 de soldați români aveau să fie uciși sau luați prizonieri de ruși.

E înfrângerea, începutul sfârșitului pentru Hitler şi al unei incertitudini abisale pentru România. Resentimentele împotriva grelei ocupații germane cresc şi sunt împărtășite acum chiar şi de aceia care erau cei mai înflăcărați partizani ai alianței cu Germania şi ai intrării în război.

Guvernul român stabileşte contacte oficioase cu Aliații prin ambasada de la Ankara, apoi prin aceea de la Cairo. În paralel, o încercare de tratative cu Rusia e inițiată la Stockholm. În aprilie 1944, Armata Roşie intră în Basarabia (România), unde se afla Dan.

Simultan, englezii şi americanii lansează o serie de atacuri aeriene asupra zonelor petrolifere şi asupra Bucureştiului, unde 900 de case sunt distruse pe 4 aprilie şi 3.000 de oameni uciși. Bombardierele trec frecvent pe deasupra localității Cilieni. Sudul țării şi zona rurală ajung să cunoască realitatea războiului, deocamdată doar aerian… dar e foarte înfricoşător.

Totuşi, Maica descrie un paradox: „*Moralul aici e foarte bun, e adevărat că se vorbeşte despre evacuarea Bucureştiului (ministerele şi alte instituții), dar numai din cauza bombardamentelor. Lumea se distrează, teatrele, cinematografele, restaurantele sunt pline, partidele de bridge se înlănțuie. Suntem bine, sănătoşi, cum vezi, totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile. Până când? Nimeni nu se gândeşte serios la asta, ne bazăm pe o stea norocoasă*“.

Pentru prima dată după multă vreme, pe 26 martie 1944, Grigore scrie din Cilieni:

Dragă Radule,

De mult nu ți-am scris, dar ştiri de la noi ai avut, cred, regulat prin mama, principalul ce interesează este să avem regulat ştiri de la voi, căci de noi să nu aveți nici o grijă, totul nu va fi decât bine. Cum tot prin această scrisoare ți-a scris mama o scrisoare de tot ce mai facem, ți-a trimis socoteala apartamentului tău etc., eu îți voi da ştiri mai mult de la Cilieni, acolo, totul bine, aşa cum ştii, muncile se fac regulat, am semănat acum mazărea şi se seamănă ovăzul, care cred că se va termina bine, caii, vitele sunt bine, avem deja de anul acesta o sumă de mânji, personalul este acelaşi ca şi înainte. De asemenea, la Brânceni totul este bine. Din recolta de anul trecut n-am vândut nimic, nici grâu, porumb,

orz, ovăz, şi nici orez, care a reuşit perfect, am avut o recoltă de 2.700 kg la pogon şi calitate foarte frumoasă, îl voi decortica şi îl voi vinde decorticat, este mai rentabil.

Voi ce mai faceți, Ileana unde se află? Mi-e dor de Vladi, care trebuie să fie un ştrengar mare, spune-i că tata mare se pregăteşte să se plimbe cu cabrioleta cu ambii nepoței, ştii o ştire, Ion seamănă momentan mult cu Vladi, mi-e dor de el.

Relativ la tine, ai primit un ordin de concentrare de la I Călăraşi, unde ai fost vărsat, nu a sosit revizuirea, trebuieşte urgent trimis nouă o copie şi numărul cu care s-a expediat de Ataşatul Militar, şi trimis din nou către Ataşatul Militar de la voi la Marele Stat-Major sau unde a trimis ultima oară revizuirea, căci la regiment sau Cercul Recrutare Dolj nu a sosit, acestea trebuie trimise de urgență.

Dan pleacă mâine la datorie, iar Ion şi Lisbeth vin la Craiova, plecând şi ei odată cu mama mâine cu automobilul.

Sărutări lui Ileana şi Vlad, iar pe tine te sărută tare şi cu dor
Puiu

Optimismul lui Grigore nu e împărtăşit şi de Dan, care trăieşte răsturnările războiului de aproape şi care îi scrie lui Radu, pe 28 mai 1944, de la Bucureşti:

E mult de tot de când nu v-am mai scris, dar şi mai mult de când n-am primit nimic de la voi. Din aprilie sunt mobilizat, actualmente în Basarabia. La sfârşitul săptămânii plec din nou, cu ceva rupere de inimă, precum îți poți închipui. Pentru o lungă vreme deci revederea noastră nu se va împlini, cu toate că la un moment dat nădăjduiam că vom putea veni prin împrejurimi. Vă sărut mult de tot, cu dor, şi pe Vladi.

Dan
Eu, la fel
Lisbeth

În iulie, Maica scrie de la Cilieni. Nemaiputând conta pe curierul diplomatic, încearcă să trimită scrisoarea prin poştă. Regretă că a ratat apelul telefonic al lui Radu şi îl liniştește cu privire la situație:

Suntem toți bine, la fel şi casele noastre. Dan e aici în acest moment, a venit din Basarabia ca să aranjeze unele treburi. Apartamentele voastre de la Bucureşti sunt în bună stare. Doamna Cinca[30] *şi personalul ei locuiesc pe strada Columb şi Dumnezeu a protejat casa. Iată, dragii mei copii, pe scurt, ceea ce am să vă spun. Ar mai fi, vai, mii de lucruri interesante de povestit, din lunile şi anii în care nu ne-am văzut, dar trebuie să amânăm această plăcere până în momentul fericit când ne vom revedea.*

Umanitatea îşi va calma, odată şi odată, furiile apocaliptice, şi în cele din urmă va veni şi momentul revederii.

De acum şi până atunci, dragii mei copii, mă voi gândi des la voi, aşa că veți primi cel puțin două scrisori pe lună. Mai ales să nu vă faceți griji pentru noi, suntem toți bine şi sănătoşi.

Vă sărut pe toți trei cu tandrețe.

Maica nu dă detalii despre „furiile apocaliptice“ menționate în treacăt, dar, în spatele fațadei, țara e pe punctul de a exploda după patru ani, sfâșiată între forțe politice radical opuse. Extrema dreaptă a semănat dezordine și teroare. Pe plan extern, România a ales foarte prost să se alieze cu Germania nazistă… Europa a trecut prin foc și sabie mai bine de patru ani, iar lațul se strânge tot mai mult în jurul României.

În august 1944, generalul Antonescu, care conducea țara din 1940, e demis de tânărul rege Mihai (care are 22 de ani), cu sprijinul câtorva ofițeri și al liderilor mai multor partide politice (național-țărănesc, liberal și comunist). Se declară război Germaniei, care nu se va retrage cu ușurință. Vreme de o lună, România va fi sub tirul atât al Wehrmachtului, cât și al Armatei Roșii.

Costurile războiului sunt imense, date de prelevările naziste din cele două principale resurse ale sale (petrol și grâu), numărul mare de soldați care au luat parte la război vreme de trei ani și bombardamentele aliate. România se alătură taberei aliate, *in extremis* și prea târziu… Speră în ajutorul lor, dar, foarte ocupați pe alte fronturi, Aliații nu-i vor veni, din nefericire, în ajutor.

În septembrie se semnează un armistițiu cu Uniunea Sovietică. România va trebui să plătească trei sute de milioane de dolari ca despăgubiri de război către URSS[31], o lovitură foarte dură având în vedere starea finanțelor sale și care se va dovedi fatală, date fiind ocupația sovietică și întreținerea trupelor sovietice în țară, spolierile și jafurile comise de acestea.

România pierde definitiv Basarabia, care, între 1940 și 1944, și-a schimbat apartenența de trei ori. În anii 1940 aveau să dispară de aici aproape un milion de oameni: de origine germană[32], moldovenească și evreiască, au fost deportați în timpul regimului Antonescu, apoi masiv de către sovietici, în 1945. Dintre cei care nu au fost deportați, între 150.000 și 300.000 au murit în timpul foametei provocate, în 1946–1947, de rechizițiile sovietice.

În iunie 1944, debarcarea în Franța a pus capăt războiului, iar ambasadele s-au reinstalat la Paris, dar, în 1945, tuturor funcționarilor români aflați la post în străinătate li s-a cerut să revină în România. Dincolo de situația sa personală, Radu a intuit, cu certitudine, gravitatea situației din România. A cerut un concediu de optsprezece luni pentru a-și relua studiile în Franța.

De câteva luni, poșta ajunge cu greu la destinație. În martie, îngrijorată că nu mai are vești, Maica îi cere să-i trimită regulat câte o carte poștală. În iunie, reușesc să vorbească la telefon.

La sfârșitul lui iunie, Maica îi scrie din București pentru a-i anunța decesul mamei ei, survenit cu câteva luni în urmă, în octombrie 1944: „*Cerul a iertat-o de necazuri luând-o la el*“.

În septembrie 1944 (adică în momentul semnării armistițiului cu Rusia), Maica și Grigore au plecat de la Cilieni și s-au instalat la Craiova, dar au fost „*obligați să accepte ospitalitatea doamnei Geblescu, iar apoi pe aceea a lui Anette*[33], *casa noastră fiind rezervată pentru alte servicii*“. Altfel spus, casa lor fusese rechiziționată.

În noiembrie, au plecat la București, care rămăsese „*singura casă locuibilă pentru moment*“, scrie Maica.

Tata se obişnuieşte cu viaţa la Bucureşti. Sunt slabe speranţe că ne vom putea petrece vara la Cilieni. Dan şi cu el au fost de mai multe ori la Cilieni, fără a putea sta prea mult. Încă avem acolo zece vaci, doi boi, cincisprezece cai şi câteva oi. Olteanca[34] *s-a dus.*

La Brânceni, nu mai e decât Severin. Dificultatea de a merge la ţară este urmarea lipsei automobilului. Nu mai avem, iar taxiurile sunt foarte scumpe. Tante *Zoe şi unchiul Costică au plătit de curând 350.000 de lei pentru a călători de la Craiova la Cilieni. Suntem toţi aici, cu excepţia mătuşii Anette, şi credem că vom petrece cu toţii vara aici. Iată, dragii mei, pe scurt, tot ce aş putea să vă povestesc.*

Şi voi, ce faceţi voi şi micul meu Vlad? Cât de mult îmi lipsiţi. Oare când vă vom putea revedea, dragii mei copii? Cât va mai trebui să aşteptăm? Răbdare, ni se spune. Mă străduiesc, dar durează prea mult. Scrieţi-ne, dacă puteţi, mi-ar plăcea mult să am veşti de la voi.

Vă sărutăm din toată inima, cu toată tandreţea neostoită de mai bine de doi ani.

Joi, 12 iulie 1945, Maica scrie din nou pentru a le da veşti despre sora ei, Zoe, care a trebuit să se opereze: „*Costică*[35] *şi ea au petrecut amândoi iarna la Craiova, într-o atmosferă dintre cele mai puţin plăcute, din pricina muncitorilor de la uzină.*[36] *Acum lucrurile par să se fi calmat puţin şi au profitat ca să vină la Bucureşti. Stau tot în casa lor de pe strada Sturke, care a suferit reparaţii capitale ca urmare a bombardamentului din luna aprilie 1944. Tata e acum la Craiova, se întoarce lunea viitoare. Vrem să stăm aici peste vară, […] ar fi riscant să plecăm din apartamentul vostru, casele goale sunt foarte expuse. Mobilele voastre sunt toate la locul lor, vesela etc., dar la Craiova lenjeria şi hainele pe care le depozitasem cu grijă în camera mare de la subsol au dispărut, la fel şi lucrurile mele*“.

---

30. O vecină de apartament a lui Radu şi a Ilenei, de la Bucureşti.

31. Suma reală va fi de şase ori mai mare.

32. Descendenţi ai coloniştilor şvabi, alsacieni, loreni, luxemburghezi, bavarezi şi maghiari, aduşi în secolul al XVIII-lea să populeze câmpiile din Banat, să construiască acolo drumuri şi canale în schimbul împroprietăririi cu pământ.

33. Văduva lui Goguleţ Vorvoreanu, fratele Maicăi, care se sinucisese la Cilieni în anii 1930.

34. Iapa Maicăi.

35. Soţul Zoei Vorvoreanu, sora Maicăi, cu şase ani mai mare decât ea.

36. Aflaţi în grevă.

1945 în România

Sfârşitul războiului n-a însemnat şi sfârşitul fricii, al represiunii, al persecuțiilor, dimpotrivă: acestea n-au făcut decât să crească şi să se extindă la scară mare.

După armistițiu, toate partidele politice au revenit la viață, susținute de o opinie publică nerăbdătoare să-şi exercite drepturile după şase ani de dictatură. S-a format un guvern din partidele tradiționale şi partidul comunist (impus de URSS, căci în realitate nu număra nici o mie de membri). Dar acest guvern nu a rezistat mult: în martie 1945, sovieticii l-au forțat pe rege să numească un guvern comunist (Frontul Național Democrat). La nivelul întregii țări se produce o schimbare foarte clară de atmosferă. În timpul verii are loc un prim val de arestări, vizând mai ales intelectuali şi personalități din diferite medii, începând cu foştii miniştri. Trei mii de persoane au fost internate. S-au adăugat deportările masive, menționate anterior, decise de sovietici. În nordul țării, populația e secătuită.

Grigore şi Maica încearcă să se întoarcă la Cilieni cu Lizica, una dintre surorile Maicăi, fiindcă acolo îşi petreceau mereu primăvara şi vara. Trebuie să meargă pentru a organiza recoltarea.

Anette, Costinel, Marguerite şi Miss Mercer sunt la Rusăneşti. Dar hotărăsc să plece după „*câteva vizite neplăcute care au continuat în casă şi după plecarea lor*“, în cursul cărora soldați şi alte personaje suspecte îi jefuiesc şi îi deposedează de toate bunurile de valoare: haine, ceasuri, bani şi maşină. Cilieni devine cartierul general al unui regiment de artilerie rusesc. Lucrurile scapă de sub control.

Pe 30 ianuarie 1946, Grigore scrie: „*Pe la 1 octombrie, mama cu toți au plecat cu un camion militar român la Craiova, dar de-abia erau instalați de 2 zile şi au trebuit să părăsească în 2 ore cu 2 valize casa. Costinel cu Marguerite stau la noi, casa lor fiind ocupată mai înainte, s-au mutat la doamna Geblescu, unde au stat până pe 1 decembrie, când a venit la Bucureşti, de unde mama n-a mai plecat. Eu am stat la Cilieni până la 18 octombrie, când o maşină care mă căta de multă vreme m-a dus la Craiova, unde după 5 zile am putut să văd pe mama şi să mă mut şi eu la Aneta. Am venit la Bucureşti de Crăciun*“.

La Craiova, noile autorități locale i-au dat două ore Maicăi pentru a părăsi casa cu numai două valize. Casa a fost apoi deschisă publicului şi toți curioşii au fost încurajați să ia ce voiau. Fratele ei, Costinel, şi soția lui, Marguerite, au fost aruncați în stradă în acelaşi fel.

Ştirile de la Cilieni sunt şi ele foarte proaste: casa şi moşia au fost rechiziționate de comunişti între mai şi octombrie 1945. Mai mult de jumătate din şeptel a dispărut, iar

recolta din 1945 a fost confiscată, la fel şi ferma şi orezăria, fără nici o explicație.

Sunt agresați toți cei care se opun noii ordini, pusă în practică în mod implacabil. Preotul din sat e ucis. Administratorul de la Cilieni, Nicolae, este bătut şi trebuie să se ascundă în pădure vreme de mai multe zile. Domneşte nesiguranța. Țăranii sunt încurajați să ocupe pământurile şi să le împartă între ei, dar sunt puțini cei care o fac. Într-o asemenea atmosferă, măsura nu e foarte populară. Mulți pleacă de la țară şi vin la oraş, unde se simt mai puțin expuşi represaliilor noilor autorități locale. Domneşte frica.

Generalul Marcel Olteanu, soțul Teodorei (verişoara primară a lui Radu[37]), e căutat de o bandă nu tocmai blândă, care asasinase de curând pe cineva. El fuge călare. În apropierea satului în care voia să se ascundă, dându-şi seama că şi alți miliției fuseseră preveniți de sosirea lui şi îl aşteptau, a dat drumul calului şi s-a ascuns toată noaptea într-o groapă, pentru ca mai apoi să meargă, la răsăritul soarelui, la ferma unei familii de cunoscuți. De acolo, ajutat de cineva, va ajunge la Bucureşti peste alte câteva zile.

Teoretic, comisia agricolă locală (însărcinată cu redistribuirea terenurilor) îl autorizează într-o primă fază pe Grigore să păstreze 50 de hectare de pământ arabil şi 100 de hectare de păşune, Dan şi Radu câte 25 de hectare, Maica, casa de la Cilieni şi zece hectare. În realitate, de acum şi până în 1947, doar 50 de hectare vor fi lăsate fiecărei familii. Dar, deocamdată, Grigore nu-şi pierde speranța: *„cred că ne vor lăsa 150 de hectare, plus orezăria şi douăsprezece hectare de păşune*“, scrie el. Intentează o acțiune în justiție şi îi cere lui Radu să-i trimită procură. Va încerca să recupereze camionul şi să cumpere o maşină, fiindcă a lor fusese luată de armată.

Rămâne încrezător în viitor, în pofida realității cotidiene, convins că Radu ar avea *„o situație bună dacă se întoarce în România*“, în cazul în care nu doreşte să rămână în străinătate. Îi propune să încerce în primăvară. E convins că haosul războiului se va termina în curând, că Aliații vor reglementa situația şi că ruşii vor fi daţi afară din țară.

Nu a fost singurul care spera că americanii vor veni să elibereze România. Unii vor trăi cu această speranță mai multe decenii.

La începutul lui octombrie, Maica îi scrie lui Radu pentru a-i da vestea şocantă a decesului surorii ei, Zoe:

E atât de dureros să afli brusc o veste atât de tristă! Da, biata tante *Zoe nu mai e! A plecat în locuri mai fericite decât cele de aici, în care oamenii sunt monştri, iar dreptatea, un cuvânt lipsit de valoare. Fusese operată, aşa cum v-am scris, în luna iulie. Speram atunci că răul era local şi că se va putea vindeca. Dar nu s-a întâmplat aşa. La opt zile după operație, deja puteai să-ți dai seama că nu se va mai face bine. N-a avut dureri prea mari, dar se sufoca, avea insomnii şi greţuri. S-a stins uşor, duminică seara la ora şapte fără zece, a făcut stop cardiac.*

Unchiul Costică a fost foarte mişcat de scrisoarea ta atât de delicată şi de sentimentală. Suferința lui a fost atroce, era cu adevărat dureros să vezi un bărbat suferind cu atâta intensitate. Noi îi suntem alături, mergem să-l vedem în fiecare zi, dimineața şi seara. Să nu vă faceți nici o grijă pentru noi.

În pofida pierderilor mari pe care le-am avut, ne vom mai descurca o vreme.

Recoltele din 1944, pe care le-am putut vinde parțial, ne-au ajutat mult.

Sunt ferm convinsă că timpurile mai bune sunt aproape. Ziua în care ne vom putea revedea va fi o zi frumoasă!

Între timp, dragii mei, să nu vă faceți griji, suntem toți bine şi vă sărutăm pe toți trei, cu multă, multă tandrețe.

---

37. Fiica Angelei Pleşia, sora lui Grigore.

Ordin de revenire în țară

Între timp, pe 26 ianuarie 1946, Radu, ca toți românii aflați la post în străinătate, a primit din partea noii conduceri de la Bucureşti noi instrucțiuni, foarte ferme de această dată, de a se întoarce în țară. Noul „însărcinat cu interesele româneşti în Franța“ i-a scris că refuzul de a se întoarce ar crea „o impresie defavorabilă“ şi că, de altfel, funcționarii care nu se conformează riscă să fie destituiți rapid.

În orice caz, salariile diplomaților nu mai erau plătite din luna august. În mai 1945, Radu ceruse să fie pus în disponibilitate – în încercarea de a câştiga timp… El rezistă împreună cu unii colegi, care, conştienți de ocupația sovietică, nu se supun cererii de a reveni în țară.

Grigore e nespus de mulțumit când primeşte o primă scrisoare de la Vlad, nepotul lui, la începutul lui 1946. Răspunde: „*Micul Vlad a devenit om important şi ştie să scrie. […] Atunci când primim o veste de la voi ne face mare plăcere. […] I-am scris o lungă scrisoare prin curier recomandat. E probabil prima scrisoare pe care o primeşte din România şi de la bunicul lui, căruia îi e tare dor de el şi nu-i vine să creadă că e băiat mare*“.

În ciuda situației şi a celor şaizeci de ani ai săi, Grigore nu stă cu brațele încrucişate, nici pe departe! Mai au o căsuță la Brânceni, cu zece hectare de pământ şi pădure. Comisia de redistribuire n-a trecut încă pe acolo. Face planuri să vândă şi, cu banii obținuți, să cumpere o fermă în apropierea Bucureştiului: ştiind că în capitală începe să se simtă lipsa alimentelor, se gândeşte la utilitatea şi la rentabilitatea pe care le-ar putea avea o fermă situată în apropiere, fără a mai vorbi de faptul că de acum vor trăi aici.

Pe cele douăzeci şi cinci de hectare care i-au rămas lui Radu la Cilieni, plănuieşte să cultive grâu sau porumb, „*să vedem ce e mai ieftin*“, precizează, căci prețurile cerealelor şi ale mâinii de lucru nu încetează să crească: plăteşte 5.500 de lei pe zi şi se vorbeşte de o creştere la 10.000 de lei pe zi.

La Drăgăşani, unde are încă vie, recolta a fost bună. „*Mi s-a oferit 1.600 de lei pe kilogram, sper să obțin şi 2.000 de lei, am mai plantat şi mai plantez încă în primăvară vreo 3 pogoane, noroc c-am cumpărat viță din toamnă cu 400 de lei bucata, acum este 1.000 de lei, ce face 3.000.000 la pogon.*“

Deşi face regulat drumul între Craiova şi Bucureşti, Grigore n-a mai fost să-şi vadă casa din Craiova din februarie 1945. Ştie că aproape tot ce se găsea în casă – mobilă, haine, veselă – a dispărut. Scrie că „*aproape nimeni nu se mai duce acolo*“.

Inflația e uriaşă. Într-o scrisoare, dă următoarele exemple: „*Lemnele de foc [costă] 140.000 lei 1.000 kg. Scumpetea este colosală şi zilnic se scumpeşte, exemplu carnea de vacă la Crăciun 5.000, azi nu se găseşte decât extrem de greu cu 10.500 lei, de porc*

15.000 lei, zahărul 32.000 lei, untul 25-28.000 lei, carnea de curcan tăiat 22.000 lei kg, la Crăciun era 12.000 lei, ouă 500 de lei bucata, cartofi 1600 lei kg, fasolea uscată 2000 lei kg, un iepure la Crăciun 10.000 lei, azi 28.000 lei, nisetru 14.000 lei la Crăciun, azi 48.000 lei, lămâia 3-5000 lei, făina 2000-2.400 lei, orezul 12.000 lei kg şi toate acestea se găsesc foarte greu[38]".

Din fericire, au ce mânca, datorită Cilieniului şi Brânceniului (de care se ocupă Dan şi Lisbeth), unde s-au apucat să facă unt şi să crească găini.

Cum vezi, materialiceşte facem faţă binişor, ca alimentaţie bine, putem chiar să ne permitem luxul de a ţine pe Dan şi Lisbeth la noi, avem 2 servitori aici.

Dan îşi are automobilul, se serveşte numai el, eu când mă duc la ţară iau în tovărăşie cu Aneta un taxi, costa 500 de lei km, acum cer 1000 lei km, scot însă drumul cu ce mai iau spre comercializare de la ţară.

Acum de voi să vorbim puţin, îmi este aşa dor de toţi, cum aştept momentul să vă văd şi cum aştept şi timpuri mai bune. Trimite fotografia lui Vladi pentru care trimit fotografia armăsarului.

Eu politică nu mai fac, stau pe acelaşi plan, mi s-a oferit şefia partidului liberal brătienist la Dolj, dar n-am acceptat.

Adevăr sau neadevăr? Grigore avea puternice convingeri liberale, o viziune de dezvoltare pentru ţara lui, plecând de la bazele existente. Credea cu fermitate în prosperitatea agrară şi economică a României, graţie întăririi acordurilor comerciale cu Europa Occidentală. Opinia sa era clară şi nu o trecea sub tăcere. Când Radu îi sugerează să plece, răspunsul e la fel de clar: pentru el, asta ar echivala cu dezertarea. Ar vrea, dimpotrivă, ca fiul şi nepotul lui să se întoarcă pentru a contribui la viitorul ţării.

În primăvara lui 1946, Maica şi Grigore plănuiesc să-şi petreacă vara la Cilieni: „*Cred că după 20 mai să ne ducem cu mama acolo şi să stăm toată vara, deşi drept să-ţi spui, în urma celor petrecute, Cilieni îmi este antipatic*"[39].

Fac provizii de carne de miel, unt, ouă şi miere. Încă mai au pâine. Mâncarea încă nu lipseşte, dar separarea de Radu, Ileana şi Vlad e dificilă.

„*Scrie-mi ce faceţi, orice ştire de la voi ne interesează şi ne face bucurie, şi ce mai face Vlady, ce comedii mai face, aş vrea să-l am pe mâna mea, aş întineri şi l-aş pune să facă o sumă de comedii*"[40], scrie Grigore.

La Craiova, poate, în sfârşit, să intre în propria casă şi să recupereze câteva mobile, dar atât.

La sfârşitul lui mai 1946, Radu primeşte o scrisoare de la mama lui, care se află de acum la Bucureşti. Situaţia lui în Franţa e precară, trimite în România medicamente, ceai, cacao, atunci când poate:

Nu pot să vă spun, iubiţii mei copii, cât de mult ne emoţionează atenţiile şi afecţiunea pe care ne-o arătaţi. Am primit tot: scrisorile şi pachetele din 24 februarie, 20 martie, 28 martie, 17 aprilie, 20 aprilie, 26 aprilie şi 6 mai. Vă mulţumim din tot sufletul, dar vă rog să nu mai trimiteţi nimic. Nu vreau cu nici un preţ să vă folosiţi bugetul pentru asta.

Fotografiile trimise sunt încântătoare.

Doamne, ce dor îmi e de voi! Au trecut patru ani de când a plecat Vlad şi trei ani de când nu i-am văzut nici pe Radu, nici pe Ileana. Costică întreba zilele trecute care e cea mai mare dorință a noastră în acest moment. Lizica voia să meargă la munte, iar eu mi-aş dori, o, dar cât de mult mi-aş dori să debarc, din senin, pe Rue de l'Université. Ce bucurie ar fi! Dar trebuie să amânăm toate aceste bucurii şi să avem răbdare. Sărmana noastră răbdare a fost pusă la grea încercare şi, probabil, va mai fi.

Tata a fost la Craiova pentru 15 zile, s-a întors ieri-seară. Vă va povesti, fără îndoială, el însuşi, propriile fapte şi gesturi. Trebuie să recunosc că, în pofida tuturor necazurilor, a pierderilor enorme, e plin de energie şi face multe planuri de viitor. Tata tocmai mi-a citit scrisoarea pe care v-o trimite, e mult mai interesantă decât a mea.

Pentru mine, dragii mei copii, singurul lucru cu adevărat important e să vă ştiu sănătoşi, să vă spun că vă iubesc şi că vă sărut atât de tare pe cât poate să o facă o inimă de mamă.

Maica

Ea petrece câteva zile la Cilieni, în iunie, în căsuța lui Dan şi a lui Radu, casa principală fiind în continuare ocupată. Evocă melancolia locurilor pustii, a grajdurilor goale, a animalelor dispărute:

N-am fost pe câmp, ar fi fost prea mare tristețea. Doamne, cât îi invidiez pe cei care pot să-şi ia zborul către voi. Ar fi o bucurie uriaşă, îmi lipsiți atât de mult! Vlad, scumpul de el, era atât de drăgălaş în paltonul albastru pe peronul gării din Bucureşti, cu ochii pe jumătate închişi de somn. Aşa îl văd de câte ori mă gândesc la el. Timpul trece, copiii mei dragi, oamenii îl risipesc în chip foarte rău, iar noi suntem victimele.

Sper, dragii mei, că, orice ar fi, vă vom revedea curând şi vom petrece o vacanță frumoasă la Cilieni în primăvara ce vine, de Paşte.[41]

Maica se întoarce în august la Cilieni, cu micul Ion şi cu bona lui. Totul merge bine. Le scrie chiar că acea şedere îi aminteşte „*parțial, bineînțeles, cu toate restricțiile, de neuitatele vacanțe de altădată*".

Cumnata ei, Anette, sora Paulinette şi un prieten, Dinu, au venit şi ei pentru câteva zile, la fel şi Nicole, mama Lisbethei. Pe scurt:

A fost aproape o vară ca altădată! Dar numai în interiorul casei şi în grădina care e, de altfel, într-o stare jalnică din cauza secetei şi a mâinii de lucru scumpe. […] În ultima săptămână a şederii noastre acolo tata şi cu mine am avut ghinionul să ne îmbolnăvim de febra papataci, o boală benignă, pe care cerul ne-a trimis-o pe lângă multe alte binecuvântări. Nu e o febră periculoasă pentru cei cu inima sănătoasă, dar te demolează complet 15 *zile. Mai ales tata a suferit, cu febră 40 vreme de trei zile.*

Acum suntem toți bine şi chiar cred că încep să mă îngraş, spre bucuria tatei, care suspina de fiecare dată când se gândea la cele opt sau zece kilograme pe care le-am pierdut în ultimii doi ani. A fost din cauza moralului, cu siguranță, căci nu mă pot plânge

până acum de nici o restricție alimentară. Chiar acum încep să mă ocup de proviziile pentru iarnă.[42] *Totul a devenit îngrozitor de scump. Dar nu vă faceți nici o grijă pentru noi, nu suferim pecuniar fiindcă suntem cumpătați.*[43]

Alegerile din noiembrie 1946 au avut loc după o campanie electorală violentă. Au fost falsificate: mii de persoane nu mai figurau pe liste în vreme ce alte mii sunt aduse cu camionul pentru a vota; rezultatele dădeau partidul comunist drept câştigător cu mai mult de 70% din voturi, fapt ce va permite sovietizarea forțată a țării. Partidele de opoziție au contestat legitimitatea rezultatelor, dar fără a face un front comun.

În februarie 1946, autoritățile franceze au anunțat că diplomații cărora le încetase oficial misiunea, dar care încă locuiau în Franța, nu vor mai putea „*păstra, mai departe de 30 iunie, beneficiul cărții de identitate diplomatice şi privilegiile ce decurg din aceasta*“.

Radu pleacă în Savoie, lăsând grijile deoparte pentru câteva zile. Împreună cu câțiva prieteni, urcă cu pieile de focă ataşate la schiuri şi coboară *off-piste*, amețiți de frumusețea peisajelor, de care se pot bucura solitar. Va schia până spre 80 de ani, cu aceeaşi bucurie.

Unul dintre prietenii lui a povestit despre aceste excursii ale lor câțiva ani mai târziu, într-o carte[44]:

O libertate pe care cetățenii țărilor comuniste nu o cunosc: să se deplaseze, să călătorească, să traverseze frontierele, noi o avem, noi, slavă Domnului, profităm de ea […]. În 1946 se circulă.

Plec să schiez primăvara în Savoie, cu patru prieteni: un ghid-monitor din Chamonix, Henri Thiollière, doi prieteni, Olivier Mazel şi Radu Plessia, şi o prietenă, Anne Charpentier, excelentă schioare, înotătoare şi călăreață. Mergem în Haute Savoie, mai întâi la Val d'Isère, apoi la Cota 2000, o cabană izolată din masivul La Vanoise, la poalele munților Péclet şi La Chambre, urcând pe cursul Doronului de Belleville, de la Moûtiers la Saint-Martin. De acolo am luat sănii trase de măgari, dar la jumătatea drumului animalele s-au afundat în zăpadă până la pântece şi a trebuit să abandonăm tot şi să mergem pe jos, ca supraviețuitorii Marii Armate când s-au întors de la Moscova. Cu bagajul recuperat a doua zi, vacanța a fost o reuşită. Atunci nu exista nici un telescaun în zonă: pante virgine, supuse cu ajutorul pieilor de focă, sub un soare care te putea înşela dacă nu erai atent. Azi, valea Belleville e de nerecunoscut pentru cei care au cunoscut-o altădată.

---

38. Scrisoare din ianuarie 1946.
39. Scrisoare din Craiova, 10 aprilie 1946.
40. Scrisoare din Bucureşti, 25 februarie 1946.
41. Scrisoare din 14 iulie 1946.
42. Conserve, compot, dulceață, legume şi verdețuri uscate.
43. Scrisoare din 15 octombrie 1946.
44. Duc de Brissac, *La suite des Temps*, 1939–1958, Grasset, Paris, 1974.

Schimbarea regimului

În iarna următoare, mai precis la 8 ianuarie 1947, Legația din Stockholm (care devine principala reprezentanță diplomatică a României în Europa) înregistrează faptul că Radu nu mai face parte din corpul diplomatic. Nu mai are slujbă şi trebuie să o ia de la început fără a avea prea multe atuuri, cu excepția unui carnet de adrese.

La Conferința de Pace (Tratatul de la Paris, 10 februarie 1947), România e tratată ca o țară învinsă. Recuperează partea din Transilvania cedată Ungariei cu şapte ani mai înainte, dar pierde definitiv Basarabia, nordul Bucovinei şi Cadrilaterul. Ocupată de armata sovietică până în 1958, avea de plătit despăgubiri de război foarte mari. Simona Vrăbiescu-Kleckner, verişoara lui Radu, povesteşte că, în fiecare zi, două trenuri a câte 150 de vagoane, încărcate cu cereale, lemn şi petrol, plecau în direcția portului Constanța, iar de acolo, în URSS, în vreme ce populația României nu mai avea cu ce să se hrănească, dar aceasta era cea mai mică grijă a guvernului comunist.

În paralel, ritmul arestărilor se accelerează, cei vizați fiind „exploatatorii“ (orice persoană care avusese cel puțin un angajat), „burghezii cosmopoliți“ (evrei, artişti, intelectuali), „profitorii“ (comercianți, profesiile liberale) şi „lacheii exploatatorilor“[45]… Numărul deținuților politici se va ridica, în perioada 1948–1964, la şase sute de mii de persoane.

Comuniştii predică o restructurare socială radicală, bazată pe lupta dintre clase şi pe un veritabil determinism economic, pentru a crea o societate în sfârşit egalitară. Concret, e vorba despre eliminarea bogaților, despre impunerea dictaturii proletariatului printr-o nouă organizare şi o nouă încadrare a societății. Întreaga structură politică şi socială preexistentă e demantelată.

După una dintre rarele conversații telefonice cu Radu şi Ileana, Grigore scrie[46]:

Dragii mei,
Cât aveam să vă spun la telefon, însă cuprins de emoții mi-a fost aproape imposibil a scoate un cuvânt, înțelegeți, în timpurile acestea aşa de obositoare moraliceşte să mai fii şi despărțit de voi, care îmi sunteți atât de dragi şi a căror lipsă o simt atâta, înțelegeți emoțiile bucuriei şi fericirea să auzi şi să ai impresia că sunteți lângă mine, să auzi pe micul Vlad vorbind la telefon, câte amintiri din trecutul acela aşa de fericit s-au răscolit în sufletul meu în acel moment.

Eu, după cum vezi, sunt încă pentru câteva zile, probabil 5 februarie [sic] aci [la

Bucureşti], unde mă aflu de o lună şi voi pleca cu avionul la Craiova, căci cu trenul este aproape imposibil de vreo lună, s-au desfiinţat, mergând un singur tren la 2 zile, afară de liniile principale care mai au un motor zilnic, dar ½ ocupat de ruşi, de altfel mai mult am voiajat cu avionul.

Lucrurile aci continuă în aceleaşi condiţiuni, afară de aprovizionare, care a ajuns foarte grea, întâi ţin a-ţi spune de noi în această privinţă să n-aveţi nici o grijă, graţie Cilieniului, Brânceni şi Craiova şi legăturilor mele. Lucrurile s-au şi scumpit enorm. Pâine nu se mai fabrică de 10 zile, ni se dă 200 de grame de mălai, dar şi acestea, 2-3 zile da, câte una nu, carnea, care, până acum, din cauza secetei, proprietarii vitelor fiind nevoiţi a le vinde, se găsea în abundenţă, a început să lipsească şi să ajungă 40-50.000 lei un kilogram, făină 30.000 lei, mălai la negru 20-25.000, untul, [la] care suntem producători, 200.000 kilogramul, carne de miel 190.000 kilogramul, curcanul, care acum s-a interzis, 82.000 lei kilogramul, zahărul 170.000 lei kilogramul, gazul (petrol) 3.000 lei kilogramul, cartofi 18.500 lei kilogramul, ouăle 5-8.000 lei bucata, mierea 100.000 lei kilogramul, noroc că, fiind producători şi moşia bine organizată, nu suntem nevoiţi a plăti acest preţ, orezul 45.000 lei kilogramul, cutia de chibrituri, oficial 60 lei, la negru 1000 lei, alcoolul 200.000 kilogramul, vin ne-a oferit la Drăgăşani 15.000 lei kilogramul, cred că-l voi vinde prin mai-iunie, când preţul va fi mai mare, căci este în urcare, aci se vinde 25.000-30.000 lei kilogramul, de zarzavaturi nici nu-ţi vorbesc, căci nu se găseşte aproape nimic, noi am făcut compoturi şi conserve la Cilieni.

Aci, majoritatea caselor, pe –25 de grade, au rămas fără combustibil sau aproape fără, având câte 8 grade în casă, iar unele chiar sub 8 grade, noi am avut suficient având rezervoarele umplute din iulie, şi între timp am mai căpătat, aşa că suntem asiguraţi, la fel cu maşina de gătit, când nu e aragaz, avem pe cea cu lemne, având lemne pentru a putea face faţă la nevoie.

Tramvaiele, este aproape imposibil să găseşti loc, fiind foarte puţine pe fiecare linie, birja şi taxiurile cer 20.000 lei pentru o cursă obişnuită. Îţi voi da un exemplu: a murit doamna Alexandrina Geblescu, mama lui Marguerite, a costat înmormântarea 25.000.000 lei, taxiul cu care a fost mama la înmormântare a luat 300.000 lei. Acest val de scumpete a venit de 20 de zile încoace. Lumina electrică, zilnic sunt cartiere fără lumină. La Craiova, afară de centru, sunt cartiere care n-au lumină de 2 luni, iar unele, cu rotaţie au lumină.

Banca[47] merge bine, chiar până în prezent pot spune chiar foarte bine, ţi-am luat şi ţie acţiuni, suntem banca care momentan lucrăm cel mai mult la Craiova, mă ocup mult de ea, sunt la biurou de la 9½ la 2 şi după masa de la 5 la 7.

Se zvoneşte că peste o lună mi se va restitui casa, care însă este goală şi colosal de deteriorată. Apartamentul vostru aci, am instalat la calorifer gazul metan şi în toată casa, însă merge prost gazul, insuficient, ceea ce ne-a făcut, deşi aci unde stăm am făcut toată instalaţia, să nu facem racordul şi să ne mulţumim cu păcura. Probabil în martie vom face racordul, au contribuit toţi chiriaşii, partea noastră a revenit la peste 5.000.000 lei, lucrare mare, făcută acum 3 luni, la voi anul trecut a costat mult mai ieftin.

Sper că în curând vei primi cei 10.000 de franci francezi ce se rătăciseră prin Paris.

La negru, francul elveţian [era] acum 3 zile 64.000, acum 2 zile 76.000, ieri [mi s-a]

cerut 86.000. Dolarul, cerut 250.000 , francul 500.

Cred, copii dragi, că v-am vorbit destul de situația de la noi ca să mai trec puțin şi la voi.

Scrieți-ne cât de mult şi cu detalii ce mai faceți. De Ileana, de Radu şi mult, mult de Vlad, pe care-l aştept pentru a-l plimba la Cilieni. Ce fericit am să fiu! Înainte de a pleca din Bucureşti îi voi scrie o scrisoare plină de proiecte, ce avem să facem. Cum vezi, tata-mare vrea să ție alături de nepoțel.

Familia întreagă este bine, ca şi toți ai noştri. Veta[48] *este aci la Bucureşti, Margareta, care este o fată foarte cuminte şi iese ingineră anul acesta, când va face nunta cu un băiat foarte bun, a sosit în acest moment. Gusti vine cu lucruri de la Cilieni. Mâine Luca face țuica la Drăgăşani, iar Nicolae doarme mult la Cilieni (molea). Severin, care este tot la Brânceni, va veni şi el peste câteva zile.*

Eu sunt de părere, dacă ai timp disponibil, să te ocupi puțin de lucruri în legătură cu fabrica lui Nenea Costică, fizică şi chimie, el fabrică cocs şi fontă maleabilă şi de metalurgie. Intențiile lui sunt de a lăsa pe mama şi tante *Lizica moştenitoarele fabricii, aşa n-ar strica să te ocupi puțin, pentru, eventual, a ajuta pe mama la executarea programului lui nenea Costică, care are un program foarte interesant. Şi poate, dacă te-ai întoarce curând, ceea ce eu sunt plin de bune speranțe, să-l ajuți şi pe nenea Costică.*

Trimite-ne numărul tău de telefon, l-am notat şi nu ştiu unde este însemnarea.

Vă sărut, maică, şi vă doresc pe toți aşa cum numai un părinte poate să-şi dorească copiii.

Puiu

Urmează câteva rânduri de la Lisbeth, care le mulțumeşte pentru hainele trimise pentru Ion, le spune că trăiesc „*dragostea perfectă la Brânceni*“, adăugând că „*acasă, Bibi domneşte ca un stăpân absolut şi conduce totul milităreşte, atunci când pleacă, ne odihnim*“. Ni-l imaginăm pe Grigore supervizând totul cu autoritate…

Lisbeth iese, „*dar mereu fără Dan, care nu se distrează. Toată lumea se descurcă şi găsim totuşi mijloacele de a ne vedea*“.

În februarie 1947, Ileana se operează de apendicită la Paris şi, printr-o coincidență, Maica se operează şi ea la Bucureşti. Ambele se refac repede şi bine. Grigore mulțumeşte pentru ceaiul şi cafeaua trimise întregii familii. El scrie că țara a suferit mult, mai ales în Moldova.

Din fericire, în Oltenia, familia are încă din ce trăi şi din ce se hrăni, mulțumită cerealelor şi legumelor pe care mai poate încă să le cultive şi să le vândă: „*Avem de toate şi am fost încontinuu aprovizionat de Cilieni şi Craiova, căci fiecare sătean, fie soldat, fie student sau alții care vin de la Cilieni sunt trimişi încărcați. Cum vezi, Cilieni, pe lângă aprovizionarea noastră, ajută multă lume cu producția*“.

Cooperativele agricole nu sunt încă organizate, iar Grigore produce şi vinde brânză, găini, unt, orez, carne de miel, de porc, miere, mere, brazi… Scrie că singurele lucruri pe care a trebuit să le cumpere în ultimele două ierni au fost semințele şi furajele. Produsele rare au devenit foarte scumpe: cafeaua costă 400.000 de lei kilogramul, ceaiul: 3 milioane de lei, zahărul: 280.000 de lei, portocalele: 40.000, florile: 45.000, ceapa: 32.000.

Pe 2 martie 1947, Grigore scrie:

Apropo de noi şi vechi bogaţi, eu muncesc enorm, mama cu mine trăim bine, dar cu socoteală şi sper să devenim noi bogaţi, dar mici, nu mari ca altădată, atât cât va trebui să avem bătrâneţe liniştite.

Ţi s-a dat cei 10.000? Cred acum că da.

Eu plec peste 3-4 zile la Craiova şi Cilieni, voi sta la Craiova până după Florii.

Mi-am luat camionul, dar fără cauciucuri, aşa că acum, când merg la Craiova, voi cumpăra 6 cauciucuri. Se găsesc foarte greu, cu 8-10.000.000 lei unul. Camionul va face transporturi, aşa că vom avea un bun venit şi de acolo.

Vinul nu l-am vândut, sper să iau un preţ foarte bun mai târziu, actualmente este loco 20.000 lei kilogramul.

Sper ca în 2-3 luni să luăm casa de la Craiova, însă este foarte ruinată.

La Cilieni avem două clocitori mari, se ocupă de ele Mari, de altfel au lucrat şi anul trecut, este mai greu de procurat ouăle.

Dan, [la] care i-am dat Brânceniul, exploatarea, în schimbul celor 50 de pogoane de la Cilieni, are şi el 3 clocitori, anul trecut au mers binişor. Singurul lucru, nu sunt mulţumit cum îşi echilibrează bugetul. Deşi are casă şi masă gratuit la noi, a găsit cu cale să cheltuiască banii ce economisise din timpul misiunii în străinătate, întreaga colecţie de timbre şi văd c-a vândut sau vinde şi automobilul.

Grigore menţionează că Dan a dat cele 25 de hectare ale lui Radu de la Cilieni pentru Brânceni, lucru pe care Grigore vrea să-l compenseze de îndată ce va putea. Dan nu l-a anunţat pe Radu despre ce a făcut. Cei absenţi sunt înşelaţi? Pretextul e oportun. Şi, din nefericire, istoria se va repeta.

La începutul lui august 1947, Maica îi scrie, foarte îngrijorată, Ilenei:

În ultima mea scrisoare vă anunţam că voi pleca curând la Cilieni, ei bine, draga mea, sunt tot aici, căci am avut mari necazuri. Dan a plecat acum cincisprezece zile la mare, după Lisbeth, cu intenţia de a petrece acolo câteva zile. Era atât de fericit că poate să aibă această mică vacanţă după muncile grele de la Brânceni. Pentru motive dintre cele mai neînsemnate, a fost arestat împreună cu alţi patru prieteni şi e reţinut deja de nouă zile. Bineînţeles că mi-am amânat plecarea.

De ieri avem promisiuni că va fi eliberat, aşa speram, dar mi-a telefonat Lisbeth şi mi-a spus că s-a amânat.

De cum se întoarce voi pleca din Bucureşti, probabil în primele zile ale săptămânii viitoare.

E adevărat că nu mai am, ca anul trecut, dorinţa de a merge la Cilieni. Fără micul Ion, care e acolo de aproape cincisprezece zile, cred că aş fi renunţat la această plecare. Mi se pare că ar fi mult mai înţelept să rămân pe loc. Viaţa noastră devine cu fiecare zi tot mai dificilă. Nu ştiu ce ne aşteaptă cu stabilizarea. Nu e zi să nu primim o veste tristă.

Tata e la Cilieni. Suntem sănătoşi.

Vă sărut, la fel şi pe micul Vlad.

Cât de mult ne lipsiți!
Maica

Dan va fi eliberat câteva zile mai târziu, dar aceste arestări (şi Grigore va trece printr-o astfel de experienţă) nu prevestesc nimic bun.

Pe 15 august 1947, guvernul decretează „stabilizarea monetară". În cursul nopții, valoarea banilor se topeşte, pierzând patru zerouri. Plafoanele de schimb sunt diferite, în funcție de categoriile sociale. Concret, clasele burgheze şi țăranii sunt jupuiți şi sărăcesc considerabil de pe o zi pe alta.

Trei zile n-am avut nici un ban, scrie Grigore. Un leu nou = 10.000 de lei vechi şi nu poți să schimbi decât o sumă limitată de bani. Clasa de mijloc a pierdut mulți bani. Abia ne-am descurcat, fiindcă suntem bine aprovizionați şi vindem destul de bine. Nu stau cu mâinile în sân. […] Trebuie să mă descurc.

Şi aproape că reuşiserăm să ne echilibrăm financiar după tot ce am pierdut în 1945…

E foarte dificil pentru toți aceia care, spre deosebire de noi, nu au carne, ulei, roşii, vinete, varză, făină… Noi ne descurcăm cu economiile şi cu chibzuință.

Când vom putea să vă vedem şi să strigăm în sfârşit Uraaa!? Aşteptarea a fost lungă, grea, dureroasă, dar, dat fiind momentul[49]*, ne păstrăm speranța.*

Grigore a luat o hotărâre: *„Trimiteți-mi-l pe Vlad, să am timp să-l învăț să fie un bun românaş, că țara asta are multă nevoie de buni români*".

Pater familias convins şi autoritar…

Grigore şi Maica încă mai reuşesc să-şi petreacă o parte din vară la Cilieni. În octombrie, Grigore scrie că:

Recolta de orez n-a fost bună, din cauza paraziților, tot orezul din Oltenia a fost distrus. În schimb, celelalte recolte au fost satisfăcătoare: acum s-au încheiat, la fel şi însămânțările pentru anul viitor.

Am tăiat copacii din pădure, aşa cum era planificat. Sunt foarte ocupat cu moşia şi cu banca, care îmi consumă tot timpul şi energia, de dimineață până seara. Sper să pot să-mi iau o mică vacanță să mă odihnesc.

Material, ne descurcăm: ca furnicile, am muncit mult în timpul verii ca să fim bine la iarnă. Trebuie să fii foarte atent şi să-ți faci socotelile.

Avem recoltă bună la struguri, mai bună ca anul trecut.

Sper că prețurile vor fi bune ca să se poată ține cont de această calitate excepțională, iar faptul că în alte părți din țară…

Nu i-am mai văzut pe Dan şi pe Lisbeth de multă vreme. Şi eu au avut recoltă bună, mai ales la sfeclă (58 de tone la hectar)[50]*. La noi, producția a fost mai mică, dar de bună calitate. Fac tot ce pot ca să am grijă de afaceri, să nu regret nimic mai târziu.*

Mama a fost la Brânceni pentru câteva zile. Eu sunt puțin bolnav, de aceea am timp

să-ți scriu de la hotel, din Craiova.

Voi ce faceți? Cum merge Vlad cu şcoala? Îmi închipui că a fost primul din clasă, ca în 1946. Trebuie să fiți foarte mândri de el. Cum vă descurcați cu mâncarea? Cred că bine. Să nu vă faceți griji pentru noi. Avem ce să mâncăm. Vă îmbrățişez pe toți trei, mi-e dor de voi.

PS: recolta de struguri n-a fost bună.

---

45. Stéphane Courtois, *Du passé, faisson table rase! Histoire et mémoire du communisme en Europe*, Robert Laffont, Paris, 2002.

46. Scrisoare din 17 februarie 1947.

47. Banca Olteniei din Craiova, unde Grigore era director.

48. Veta, Gusti şi Mari lucrau în casa din Craiova; Luca, Lusa, Puştiu şi Nicolae erau angajații fideli de la Cilieni şi Brânceni. Legăturile cu ei vor fi păstrate până la decesul lui Grigore şi al Maicăi.

49. Mulți români au sperat că Aliații le vor veni în ajutor împotriva invaziei ruse, iar această speranță a durat ani în şir.

50. Cu titlu indicativ, randamentul era de 63 de tone/hectar în Île-de-France, în 1990, ceea ce arată că, pentru 1947, era un randament foarte bun.

Nimic din toate astea nu va rămâne

Dan scrie din Bucureşti, în octombrie 1947, la câteva săptămâni după ce e eliberat. E foarte pesimist, mai mult decât lasă să se vadă părinții lui:

Doar din întâmplare sunt la Bucureşti, unde n-am mai pus piciorul de când mi s-a dat drumul. Deocamdată nu ne merge prea rău, dar prăpastia e deschisă.

Se tot apropia, iar acum e aici şi suntem împinşi în ea. Acum trebuie să rezişti, să te agăți. Mi-am pus toată forța şi toată voința în aceste câteva litere: să rezist, să rezist cu orice preț până la capăt.

Mâine plec înapoi la Brânceni, unde plănuiesc să rămân până în ajunul Crăciunului. Numai acolo mi-am găsit şi pot să-mi păstrez echilibrul. Oamenii de aici, din oraş, au o mentalitate care nu-mi spune nimic. Înnebuniți, pesimişti, nu aşteaptă decât un ajutor venit de la alții, nu vor să se ajute singuri. Pe deasupra, superficiali şi pompoşi.

La Brânceni, e oarecum aceeaşi viață ca altădată: cai, vânătoare, vecini. Refuz să mă las convins că nimic din toate astea nu va rămâne… Iată-mă ieşit din vis, căci mă simțeam foarte departe în vreme ce scriam aceste rânduri, departe, în spatele unor nori auriți, unde totul nu e decât bucurie şi bunăvoință. Am fost deja acolo o dată, în spatele norilor... Dar deviez.

E destul să ştiți că, plecând cu căruța după grâul de sămânță, foarte departe, la întoarcere am mers pe jos toată noaptea şi că era o noapte foarte frumoasă.

Vă îmbrățişez, Dan

Grigore păstrează speranța că țara va fi eliberată de americani şi că viața dinainte va reveni. Soarta României a depins întotdeauna de o mare putere. Dar, de data asta, populația nu va putea conta pe nimeni. Dan e lucid în ceea ce priveşte realitatea rusească. Ştie că e posibil ca nimic din ce-a fost în trecut să nu reziste….

Din luna august 1947, numeroase manifestații cer demisia guvernului comunist. Dar regele e constrâns să accepte numirea unui nou guvern, condus de Petru Groza, care se află la putere începând cu 6 martie 1945. Palatul regal e înconjurat de tancuri ruseşti. Cu toate acestea, manifestațiile continuă. Pe 30 decembrie, guvernul îl pune pe rege să aleagă între a rămâne (dar atunci o mie dintre studenții care manifestau în favoarea sa aveau să fie ucişi) sau a abdica şi a pleca în exil.

Mihai I abdică. E condus pe peronul gării din Sinaia de Petru Groza. Când regele ajunge pe peron, ofițerii aflați în gară primesc ordinul de a se întoarce cu spatele, cu fața către perete. Când trenul se pune în mişcare, ultima imagine pe care regele o vede e silueta

unui ofițer, cu capul întors către vagonul regal şi cu ochii plini de lacrimi.[51]

Monarhia e abolită. În actul de abdicare se spune că „instituția monarhică reprezintă o piedică serioasă în calea dezvoltării României“ şi că monarhul „lasă poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de Stat“, însă partidul comunist instaurase deja dictatura.

Pe 4 ianuarie 1948, din Bucureşti, Dan le transmite:

Fiindcă e probabil ca, pentru multă vreme, să nu vă mai pot scrie, profit de această ocazie pentru a vă ura un an bun, noroc şi sănătate!

Tradiționalul „La mulți ani“ a fost exclus din urările de anul ăsta, fiindcă ultima lovitură a fost prea dură pentru a putea fi suportată. A trecut deja o săptămână şi încă domneşte consternarea.

Ce v-am scris ultima dată se confirmă mai mult ca niciodată. Ne aşteptăm la ce e mai rău şi, sincer, eu personal cred că, în curând, nu vom mai putea păstra apartamentul – că nu va scăpa, în mod sigur, de rechiziție, cel puțin parțială. În ce priveşte pământul, auzim o grămadă de „se spune“. Cred că şi acolo va trebui să ne mulțumim cu cele 15 hectare pe care ni le vor lăsa (se spune).

Asta e. Perspectiva nu e bună.

Important e să ai dinții suficient de puternici ca să te agăți, aşa cum atât de pretențios v-am scris: să rezişti. Lăsând asta la o parte, totul – în ce priveşte familia – merge de bine, de rău. În câteva zile plec la Brânceni – timpul e perfect.

A fost zăpadă, 50-60 cm, care s-a topit, apoi a căzut alta din belşug, iar acum iar se topeşte totul.

Dacă continuă aşa, vom putea începe în curând semănăturile de anul ăsta.

Sărutări,
Dan

La rândul lui, Grigore scrie pe 5 ianuarie 1948:

Țara întreagă plânge, plânge până şi cerul, căci 2 zile după abdicare a plouat încontinuu, torențial, fără întrerupere.

Eu ți-am scris prin poştă, acum vreo 2 luni... că n-aveam ştiri de la voi... Cât regret că în privința aprovizionării nu putem să vă trimitem orez şi excelentul unt Cilieni… Nu ne lipseşte nimic ca alimentație, sunt suficiente, ne lipsesc numai siguranța şi libertatea. Siguranța nu ştii dacă vei mai avea mâine ce posezi azi, de la casa în care locuieşti, la bancă, la moşie, la haine, până la libertate…

Ionel Pleşia[52]*, şeful liberalilor, odată bătut şi grav rănit, e închis de o lună şi jumătate, unii dintre ei împuşcați. Bibi a trebuit de 2 ori să stea ascuns câte 2-3 luni, fiind căutat zilnic la Craiova, ca să scape pentru a doua şi a treia oară să nu fie ridicat, prima oară a scăpat uşor, numai 5 zile.*

Tot poporul la noi şade cu urechea la radio şi caută să ghicească momentul când va

auzi urletele avioanelor şi bubuitul bombelor cărora să se alăture şi să înfigă steagul libertăţii în scumpa noastră ţară.[53]

În afară de asta, nu ne lipsesc prea multe, căci încă putem munci, dar suferinţele morale sunt greu de suportat. Ne scrieţi, copii dragi, să căutăm să plecăm de aici, dar, mă cunoaşteţi, ştiţi cât ţin la ţara mea, pentru mine ar fi o dezertare.

Puiu

În aceeaşi scrisoare, Grigore spune că a fost arestat de ruşi în 1944. Povesteşte că „*după ultimul interogatoriu, care a durat unsprezece ore, generalul rus m-a felicitat spunându-mi că, dacă toţi românii ar fi aşa, ţara nu s-ar găsi în această situaţie*“. Pentru el, nici nu se pune problema să plece.

Pe 5 ianuarie 1948, Maica le scrie:

Dragii mei copii,
Sunt sigură, dragii mei, că v-aţi gândit mult la noi şi la România în zilele acestea din urmă. Consternarea şi supărarea au fost imense pentru toţi românii, vă daţi seama.

Noul an a început pentru noi în doliu. Petrecerile de revelion au fost anulate. Fiecare a rămas la el acasă. Tristele evenimente prezente şi viitoare ne apasă şi ne neliniştesc. Totuşi, în străfundul inimii fiecăruia, mai rămâne o speranţă în zile mai bune, poate că foarte curând. E această speranţă bazată pe vreun motiv serios? Sau e doar o reacţie a naturii umane care refuză să admită ce e mai rău şi se agaţă cu disperare de o salvare, fie şi iluzorie? Nu ştiu ce să zic, dar e limpede că niciodată mai mult ca azi n-a existat convingerea că va veni o schimbare fericită, iminentă şi inevitabilă.

Sărbătorile de Crăciun au fost anul ăsta puţin mai modeste ca de obicei, dar totuşi plăcute. Am avut pentru Ion un brăduţ şi câteva jucării, care l-au făcut fericit. Voi, dragii mei, pe vremea când Moş Crăciun vă aducea cadouri dintre cele mai bogate, n-aţi fi fost, cu siguranţă, mai fericiţi decât micuţul Ion în faţa jucăriilor lui rustice (făcute din lemn). Cum vedeţi, totul e relativ. Vă sărut, dragii mei, din toată inima.

Maica

Se proclamă Republica Populară Română. În lunile următoare, speranţa se scufundă odată cu ţara. Maica are 66 de ani, Grigore – 64, Dan – 35, Radu – 33, Vlad – 9 şi Ion – 5.

În februarie 1948, România semnează un tratat de prietenie şi asistenţă cu URSS. În Cehoslovacia, la fel ca în România, partidul comunist preia puterea cu ajutorul sovieticilor. În iunie, aceştia din urmă instituie blocada Berlinului[54], care va dura unsprezece luni. Occidentalii creează un pod aerian pentru a aproviziona oraşul şi propriile garnizoane.

Conferinţa de la Varşovia îi reuneşte pentru prima dată pe miniştrii Afacerilor Externe din URSS, Albania, Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Cehoslovacia şi Iugoslavia. Dar Tito va rupe legăturile cu Stalin, refuzând să se subordoneze URSS-ului. Această sciziune va crea un nou concept: în anii următori, conducătorii comunişti care vor dori să se debaraseze de adversarii politici îi vor acuza de „titoism“.

19 mai 1948

Dragii mei copii,

De multă vreme v-am lăsat fără ştiri. Asta fiindcă ceea ce aş fi putut să vă spun nu e deloc îmbucurător. Dragul nostru Tata a fost arestat pe trei aprilie (se fac aproape şapte săptămâni) în noaptea care a urmat convorbirii telefonice cu Ileana. Vă daţi seama ce viaţă am avut din ziua aceea. Toate demersurile mele pentru a afla cel puţin unde se găseşte au rămas fără rezultat. Un lucru e sigur, că doarme prost şi că mănâncă şi mai prost… şi că nu văd nici o speranţă de îmbunătăţire. Dacă totuşi, printr-o întâmplare fericită (nu trebuie să disperi niciodată cu totul), va fi eliberat, vă voi anunţa telegrafic. Acuzaţiile care i se aduc nu pot fi foarte grave. Poate că a fost prea optimist cu privire la nişte timpuri mai bune şi nu s-a putut împiedica să o spună prea tare şi prea des. De altfel, cazul lui nu e unic. Victimele, fără îndoială inocente, ale regimului sunt cu sutele. Cum o nenorocire nu vine niciodată singură, în aceste cincisprezece zile am mari necazuri cu mutarea – în acelaşi imobil, bineînţeles. Familia Djuvara, urmare a unei donaţii, a devenit proprietara celui de-al doilea, eu l-am ocupat pe cel de-al treilea pentru a evita orice complicaţie care ar fi putut să rezulte din contractul existent. Această schimbare a fost foarte neplăcută pentru mine, al treilea neprezentând aceleaşi avantaje de confort. Şi la Cilieni se strică lucrurile. Casa a fost ocupată de oamenii din zonă. De acum va trebui să mă mulţumesc cu o singură cameră, plină ochi cu mobile. Şederea noastră acolo pe timpul verii e foarte nesigură. Dan, Lisbeth şi Ion sunt la Brânceni. Dan a luat la el o parte din animalele de la Cilieni, mai ales caii, care, la Cilieni, deveniseră un bun public şi a căror stare fizică era lamentabilă.

Iată, dragi copii, o scrisoare foarte tristă. Până acum n-am avut forţa necesară de a vă pune la curent cu toate aceste necazuri. Sper totuşi, în pofida a tot, că ziua mântuirii noastre va veni curând şi că ne va mai fi dat să trăim încă nişte clipe fericite. Nu vă faceţi griji pentru mine, voi reuşi să depăşesc toate greutăţile. Familia şi prietenii sunt foarte buni şi foarte afectuoşi şi mă ajută să trec peste aceste momente grele. Chestiunea despre care mi-a vorbit Radu în ultima lui scrisoare nu e fezabilă, nu-i nimic, dragii mei, mă voi descurca. Telegrama pe care v-o voi trimite va fi la adresa lui Euphrosine Gickel. Vă voi spune doar: Sunt sănătoasă, semnat Stéphanie. Îl rog pe Radu să stea departe de orice combinaţie politică, tot ce, în situaţia actuală, l-ar afecta pe Puiu.

Vă sărut, dragii mei, din toată inima şi vă rog încă o dată să nu vă faceţi griji pentru mine. Sunt sănătoasă.

Maica

Mii de arestări au loc în fiecare zi, dubele miliţiei circulă noaptea, oamenii sunt scoşi din pat, duşi în sinistrele locuri de interogatoriu, apoi, după câteva zile, băgaţi în închisoare. Toţi sunt acuzaţi că sunt „duşmani ai statului“.

Pedepsele pronunţate sunt cu atât mai severe cu cât cel acuzat aparţine burgheziei, adică sunt negustori şi proprietari. Această desemnare implică ani de recluziune, de reeducare politică, de muncă forţată. Şi supravegherea atentă a întregii familii, discriminată, lipsită de dreptul de a munci, de a merge la şcoală, de a primi cartele pentru alimente.

Pentru a impune noua societate comunistă, e pusă în funcțiune o violență foarte bine organizată. În august 1948 e creat Departamentul Securității Statului (Securitatea)[55], o instituție centrală a regimului politic românesc pentru următorii patruzeci de ani. De acum, toată lumea trebuie să fie atentă, să învețe să tacă, căci nu ştii niciodată cine ar putea să te toarne – un imens paradox, subliniază Maica, într-o țară în care ştirile se transmit în mod spontan cu repeziciune. De acum încolo, a-i turna pe ceilalți devine o datorie de stat: totul se consemnează în rapoarte care decid soarta viitoare a indivizilor. Această supraveghere reciprocă va crea un cerc vicios fără ieşire.

În iunie, băncile şi principalele întreprinderi sunt naționalizate.[56] Proprietatea colectivă devine cheia de boltă a noii ştiințe economice, centrată pe planificare. Scopul e creşterea neîntreruptă a producției materiale, cu o obsesie pentru producția de oțel, cu toate că România e o țară agricolă şi rurală. Agricultura e sacrificată, țărănimea împrăştiată şi deplasată în număr masiv spre oraş pentru a furniza mâna de lucru noii industrii. Ritmurile de creştere impuse sunt vertiginoase.

Obiectivul este ca bogăția colectivă generată de această industrie hiperproductivă să-i permită omului să devină liber şi conştient. Indivizii sunt încorporați forțat într-un program care vizează, în teorie, dezvoltarea lor, dar care, în realitate, îi va sacrifica în numele colectivității.

La țară, exproprierile şi confiscările se fac, într-o primă etapă, în beneficiul țăranilor. În 1949, se hotărăşte „transformarea socialistă a agriculturii“ în marş forțat, prin crearea de ferme colective după modelul colhozurilor sovietice. Țăranii, înregimentați cu forța, se revoltă uneori, ceea ce provoacă o represiune brutală. Producțiile sunt slabe din cauza proastei planificări şi gestiuni, ceea ce provoacă o criză de alimente ce va dura mai multe decenii.[57]

Spitalele au de suferit efectele secundare atât de pe urma vânătorii de oameni, cât şi de pe urma reorganizării economice: e nevoie de doctori şi de personal medical, de medicamente cu atât mai mult.

---

51. Citat de Gabriel Liiceanu în *Uşa interzisă*, Humanitas, Bucureşti, 2002.

52. Vărul lui Grigore, care era membru al Partidului Liberal şi care va muri în detenție, la închisoarea Jilava, în 1951.

53. Cu speranța că vor fi eliberați de Aliați.

54. Blocând accesul terestru al Statelor Unite, Franței şi Regatului Unit către Berlin.

55. Legea din 30 august 1948.

56. Legea din 11 iunie 1948.

57. Stéphane Courtois, *Du passé faison table rasse*..., ed. cit.

A fugi sau a rămâne

În august 1948, Maica scrie:

Iubiții mei copii,
Am primit pachetul de la voi, trimis prin doamna Charpentier.

[…] Aşteptaţi de la mine o scrisoare lungă, dragii mei, pe care, vai!, mi-e greu să o scriu, căci sunt foarte tristă şi n-am nimic îmbucurător să vă spun. Un singur lucru ne-a rămas: sănătatea, în rest, nu pot să vă spun nimic bun. Optimismul meu s-a dus. Bietul nostru Bibi, pe care nu l-am putut vedea decât de două ori în patru luni şi jumătate, e cauza continuă a suferinţelor şi a grijilor mele, mai ales de când l-au transferat în zona Sibiului.[58] *Trebuie că se simte foarte izolat acolo. Joia trecută am fost să-l văd şi să-i duc mâncare, dar n-am putut face nimic şi m-am întors cu tot bagajul fără să-l fi văzut, ceea ce e încă şi mai deplorabil.*

Ultima dată când l-am văzut a fost pe 15 iulie (era în apropiere de Bucureşti). Mi s-a părut foarte slab, dar moralul şi sănătatea erau satisfăcătoare. Cum s-o simți acum? Mă întreb ştiind că regimul lui actual este mai sever.

Gândul ăsta nu-mi dă pace zi şi noapte, dar să nu vă faceți griji pentru mine, sunt sănătoasă şi rezist la oboseală, lucru de care mă mir şi eu.

Financiar, merge bine, căci vând animalele de la Cilieni şi vinul de la Drăgăşani. De mâncare se găseşte, deci nu-mi fac griji dinspre partea asta.

Dan şi Lisbeth sunt la Brânceni, sunt bine. Dacă nu m-ar frământa gândul la Bibi, încă aş mai putea să zic (în pofida tuturor necazurilor şi tracasărilor) că viața e suportabilă. Am fost la Cilieni acum trei săptămâni. Mari şi Gusti m-au găzduit în camera lor din fundul curții, casa noastră fiind ocupată: s-a făcut acolo o grădiniță pentru copii, până în septembrie, după care va deveni şcoală gimnazială!

La Craiova, hotelul a fost rechiziționat şi banca, lichidată. Casa noastră e luată de consiliul regional. Nu ne mai rămâne decât apartamentul din strada Columb[59]*, dar oare pentru cât timp? Însă toate aceste pierderi, toate aceste necazuri nu ar conta aşa mult dacă Bibi ar fi aici.*

Iată, dragii mei, o scrisoare foarte tristă: fiindcă nu voiam să vă scriu lucruri atât de demoralizante nu v-am mai trimis veşti de atâta vreme, dar, fiindcă Radu a cerut o scrisoare lungă, am decis să vă pun la curent cu situația.

Ce să vă mai spun, dragii mei? Degeaba caut un subiect plăcut, nu există nici unul şi, chiar şi aşa, zilele curg cu o rapiditate de neconceput.

Văd cu spaimă cum se apropie iarna… Vara totul e mai simplu, apoi vine acel frig la care, când mă gândesc, mă cuprinde oroarea. Vom avea cu ce ne încălzi? Dar să nu

anticipăm, grijile momentului sunt de-ajuns.

Poate că vreți să știți ce face restul familiei. Ei bine, dragii mei, toată lumea are griji mari, dar e bine. Tante *Anette, la Craiova, a trebuit să plece din casa ei, va merge probabil să locuiască la Costinel, a cărui casă a fost luată de arhiepiscopul*[60] *din regiune, şi unde i se vor ceda probabil două camere. Lista persoanelor în cazul Anettei e foarte lungă şi câtuşi de puțin închisă.*

Da, dragii mei, aici am ajuns, dar, cum zicea sărmanul nostru Bibi: inima sus. Se pare că în toate locurile încântătoare în care a fost transferat de patru luni încoace le-a câştigat tuturor admirația prin curajul lui, prin vitalitate şi generozitate.

Vă sărut, dragii mei copii, din toată inima,

Maica

15 noiembrie 1948

Dragă Radu,

Am fost atât de fericită când am primit de dimineață scrisoarea ta, atât de frumoasă, de lungă şi de interesantă. În noaptea asta am visat că urma să se întâmple un eveniment foarte fericit. Ce mi-ai spus despre tine mă umple de mândrie şi de admirație.[61] *Vei putea face ce-ți doreşti, ştiu că vei reuşi. Luza mi-a transmis mesajul tău şi îți mulțumesc din toată inima. Nu vreau să te sacrifici pentru noi. M-aş simți foarte prost dacă ai face asta.*

Cum ziceam, viața noastră e bună față de alte cazuri. Nu ducem lipsă de mâncare. Hainele pe care le purtăm sunt aceleaşi de şapte-opt ani. Sunt de bună calitate şi vor mai rezista.

Tot ce sper e ca iarna să nu fie prea aspră şi să nu suferim de frig. Atâția oameni trăiesc în condiții grele! Când e soare şi puțină căldură, e o mare diferență. Cât despre Bibi, Dumnezeu să-l aibă în pază. Sperăm să-l revedem bine, sănătos. Nu ştiu dacă Dan ți-a spus că el şi Lisbeth nu mai sunt la țară.

Au trebuit să ia această decizie din diferite motive. Lisbeth e foarte ocupată cu munca ei şi cu Ion. Locuiesc la părinții ei.

N-am primit pachetul de la tine, dar aş vrea să-ți mulțumesc şi să-ți spun din nou să nu te sacrifici pentru noi, ne vom descurca. Ceea ce-mi spui despre nepotul meu mă umple de bucurie şi de mândrie. Mi-aş dori atât de mult să-l văd, şi pe voi la fel, dragii mei. Avem atâtea să ne spunem.

O mie de sărutări,
Maica

---

58. La închisoarea Aiud.

59. La Bucureşti.

60. Biserica Ortodoxă a obținut de la autoritățile comuniste dreptul de a-şi instala episcopia în casa Vorvoreanu, fără nici o despăgubire; unul dintre multele şi misterioasele aranjamente dintre Biserică şi comunişti.

61. Radu îşi reluase studiile de economie la Sorbona şi pregătea o carte despre Uniunea Economică Europeană.

1949

Pe 17 ianuarie 1949, Maica scrie:

Copiii mei iubiți,
Am primit scrisoarea voastră din 1 decembrie şi pachetul, vă mul- țumesc mult, dragii mei, sunteți întotdeauna atenți şi generoşi.

Tata scrie de fiecare dată „am primit tot“, dar oare e adevărat? Are dreptul să scrie o dată pe lună o carte poştală de câteva rânduri, iar eu sunt supusă aceluiaşi regim când îi răspund; în fiecare dintre cărțile lui poştale îmi spune că e bine şi că are moralul foarte bun. Ultima dată l-am văzut la Aiud în octombrie (de atunci nu mai sunt permise vizitele, trimit totul prin poştă). A slăbit mult.

Mă întreb cum se descurcă acum, cu cele 3 kilograme de hrană pe care am dreptul să i le trimit şi pe care le împarte, fără îndoială, cu colegul lui de celulă, care nu primeşte nimic. În cartea poştală din ianuarie îşi doreşte cu ardoare să vă revadă şi să trăiască din nou fericit şi liniştit. Nu uită să vă pomenească în fiecare scrisoare şi vă trimite de fiecare dată tandre sărutări.

Bietul Grigore, se fac nouă luni de când e închis, cu un regim foarte sever, stă în celulă toată ziua şi nu iese decât o jumătate de oră pe zi. Închisoarea din Aiud e o clădire mare cu ferestre largi, sper cel puțin că are lumină, soare atunci când e, dar în lunile de iarnă trebuie că e foarte greu. Fără lectură, fără bucurii, doar îți trosneşti degetele şi dormi, presupun.

Radu mă întreabă ce acuzații i s-au adus. „A lucrat împotriva securității Statului“, au spus, eu nu cred nimic şi, în orice caz, n-am bănuit niciodată nimic.

În noaptea în care a fost arestat nu am fost foarte disperată, fiind sigură că nu puteau găsi nimic contra lui şi că aveau să-l elibereze repede, dar iată că e închis de nouă luni. Eu, dragii mei, vă scriu mai rar din motivele despre care vorbeşte Radu.

Noi suntem toți sănătoşi. Dan şi Lisbeth sunt acum la Brânceni, îi aştept diseară. Până acum, mulțumesc lui Dumnezeu, am avut din ce să trăim confortabil. De două luni avem nişte locatari pe care am fost forțați să-i primim. Un doctor cu soția lui. Ocupă sufrageria, camera lui Vlad şi camera cu dulapurile. Rutina noastră e aceeaşi, mesele sunt destul de copioase. Ne abținem, bineînțeles, de la lucrurile foarte scumpe, dar mâncăm pe săturate. Ne-am plătit impozitele (ceea ce, în general, e un tur de forță).

Am reuşit să ne descurcăm vânzând toate animalele de la Cilieni, am păstrat numai câte două-trei din fiecare specie, am vândut şi gardul de salcâm, ceea ce ne-a adus destui bani. Am vândut şi grajdul de lângă casa şoferului, l-am vândut pe bucăți. Cilieni n-a adus nici un profit anul ăsta. Recolta de la Drăgăşani a fost slabă şi prețul vinului e foarte scăzut. Cum vezi, dragă Radu, până acum ne-am descurcat. Mă întreb ce va fi anul

viitor.

Dan, Lisbeth şi Ion locuiesc cu mine. Eu stau în birou şi pe holul care ne serveşte drept sufragerie.

Avem doi servitori: bucătăreasa şi Marin (fostul şofer al lui Dan), care mătură şi face cumpărăturile, sunt multe de făcut. Locuind cu mine, Dan şi Lisbeth nu duc lipsă de nimic. Acelaşi lucru pot să-l spun şi despre Costinel şi Lizica, despre Magi şi Gica: cu multă înţelepciune şi spirit de economie, ne merge bine. Nu trimiteţi unt, dragii mei, se găseşte, de altfel nici nu avem voie să primim cutii închise. Tatei îi trimit în fiecare lună un kilogram de şuncă, un kilogram de unt, o jumătate de kilogram de zahăr, o jumătate de kilogram de brânză şi asta e tot.

Iată, dragii mei, o scrisoare foarte lungă, dar, înainte de a o încheia, aş vrea să o mai rog pe Ileana să aibă grijă de ea şi să-mi trimită veşti bune data viitoare.

Pe micul meu Vlad îl îmbrăţişez din toată inima, îi voi scrie bunicului toate lucrurile frumoase pe care mi le-aţi scris despre el, va fi foarte mândru. La sfârşit, dragii mei, cu cele mai tandre sărutări, vă transmitem la toţi trei cele mai bune urări,

Maica

Grigore a fost condamnat în 1949 de către Curtea Militară de Casaţie şi Justiţie la cinci ani de detenţie severă pentru crima de a fi „complotat la rebeliune“, primind în plus cinci ani de muncă forţată şi cinci ani de pierdere de drepturi civile pentru a fi „organizat şi participat la formaţiuni politice de tip fascist“, ceea ce, în limbaj comunist, voia să însemne susţinerea monarhiei.

A fost condamnat împreună cu alte nouăsprezece persoane care, chipurile, ar fi organizat reuniuni politice subversive în casele lor. Grigore nu a primit cea mai grea pedeapsă dintre toţi, dar aceasta nu i-a uşurat cu nimic regimul din penitenciar, foarte greu de suportat, cu lungi perioade de izolare la carceră. Nu e clar care erau acuzaţiile împotriva lui, cu excepţia celei referitoare la faptul că discutase politică cu ceilalţi inculpaţi. Opinia lui anticomunistă nu era un secret pentru nimeni, de altfel şi Maica o pomeneşte, nu era nevoie de întâlniri secrete pentru a o afla.

Zeci de mii de persoane au fost arestate şi judecate în acelaşi fel. În martie 1949, proprietatea privată a fost desfiinţată. Toţi cei care lucrau deveneau acum salariaţi ai statului. Nimeni nu mai era proprietar al propriei locuinţe. Statul decidea unde locuieşte fiecare şi cu cine. Mii de familii au fost date afară din casele lor şi relocate în alte oraşe sau la periferie.

Orice schimbare de reşedinţă sau de serviciu era interzisă în lipsa unei autorizaţii eliberate de miliţia locală şi de întreprinderea de stat la care lucrai. Întreaga populaţie era consemnată acolo unde îşi avea reşedinţa.

O carte poştală pe lună

Pe 8 iunie 1949, Maica scrie:

Iubiții mei copii,
Ce bucurie pentru mine să primesc scrisoarea voastră.
De multă vreme nu mai aveam veşti de la voi. Am aflat de la radio că sunteți bine (altfel Radu n-ar fi putut să se deplaseze[62]). N-am avut fericirea să-i aud eu însămi vocea dragului meu băiat, nefiind acasă, însă Dan şi Lisbeth l-au auzit, la fel tot Bucureştiul şi toată Craiova. Atâta lume i-a auzit vocea, numai tata şi cu mine n-am avut parte.

Nu vă faceți griji pentru noi, vă implor, suntem bine, vă asigur cu toată sinceritatea. Nu ne lipseşte nimic din punctul de vedere al hranei, fără nebunii cu caviar şi şampanie, mâncăm pe săturate. Grație a ceea ce ați trimis voi (am în dulapul meu o adevărată farmacie) şi grație Cerului, care ne-a dat o sănătate bună, suntem bine.

În ce priveşte hainele, suntem de asemenea liniştiți, garderoba noastră era bogată şi trăim pe seama ei. E adevărat că toate rochiile mele au câțiva ani buni, dar sunt în stare perfectă, puțin demodate, e drept. Poate că Ilenei nu i-ar plăcea să se plimbe pe străzile Parisului cu Maica ei cam demodată, dar la Bucureşti toată lumea arată la fel şi nimeni nu e tulburat dacă rochia nu e suficient de lungă sau dacă nu are talia suficient de marcată. Asta are atât de puțină importanță!

În apartament nu suntem deloc deranjați de locatari, care sunt persoane bine crescute şi delicate; bineînțeles, uneori se face coadă la baie, dar se rezolvă. Şi cu finanțele ne descurcăm, e adevărat că nu mai avem venituri, dar avem posibilitatea să vindem. Vindem la preț mic, e adevărat, dar totuşi vindem. Fiindcă nu mai avem impozite de plătit decât pentru apartament, cheltuielile sunt limitate la mâncare şi la nevoile de fiecare zi, care, o spun din nou, mulțumesc Cerului că nu sunt mari.

Trebuie, cu siguranță, să mulțumim providenței pentru că ne-a ocrotit, căci ceea ce vă spun despre noi se poate spune despre toată familia noastră. Toți cei despre care vreți veşti sunt bine, fiecare în apartamentele pe care le ştiți.

Avem o singură pierdere de plâns, bietul unchi Costică, mort pe 23 februarie, după o lungă boală de inimă. Bunul Dumnezeu l-a iertat, căci a suferit mult. Pierderea uzinei i-a dat o lovitură grea, a murit cu opt zile înainte să i se ia şi pământul, n-a mai trecut şi prin necazul ăsta. A fost dus imediat la Craiova, apoi îngropat într-un cavou. Toată familia l-a însoțit pe ultimul său drum. Până în ultima zi a fost foarte bun cu noi şi îi voi păstra mereu o amintire dragă.

Am fost profund mişcată de eforturile pe care le faceți pentru a ne ajuta. Vă implor să nu vă privați de ceva pentru noi, gândul ăsta îmi rupe inima. Vă promit formal că vă voi spune în caz de nevoie, vă dați seama că nu vreau să mor de foame sau de alte lipsuri

înainte să vă revăd.

Dar, vă repet, încă nu ducem lipsă de nimic, deci nu ai de ce să ai coşmaruri, dragul meu Radu, ideea de a te vedea suferind în vis pentru motive care nu există mă tulbură şi mă întristează.

Dacă ne-ai putea vedea o singură zi, să ne vezi la masă, să ne auzi vorbind şi glumind atunci când suntem împreună (căci ne adunăm în fiecare zi), te-ai linişti repede în privinţa noastră şi ai dormi mai bine.

Lisbeth aşteaptă un moştenitor[63], în vreo zece zile. Vă mulţumeşte pentru ceea ce veţi vrea să-i trimiteţi. Pentru nou-născut are lucrurile lui Ion şi, cu această ocazie, am considerat că fac bine dându-i ceea ce mai rămăsese de la Vlad în valiza din pod.

Acum vreau să vă vorbesc despre tata. Primesc de la el o carte poştală de 15 rânduri (!) în fiecare lună şi îi scriu şi eu tot cincisprezece rânduri. Ultima carte poştală era datată 11 mai. Mi-a spus că e sănătos şi că moralul lui e excelent.

Îi trimit regulat, în fiecare lună, trei kilograme de mâncare: un kilogram de şuncă, un kilogram de unt, o jumătate de kilogram de zahăr şi o jumătate de kilogram de brânză, în plus, două mere, câteva cepe, usturoi şi 250 g de pâine prăjită. Are dreptul şi la câteva medicamente, nu vitamine, doar calciu pastile sau extract de ficat.

În ultimele cărţi poştale, tata îmi spune că, de 14 luni de când lipseşte, nu a fost bolnav niciodată, nu a avut nici măcar o răceală. Nu l-am mai văzut din septembrie.

Presupun că a slăbit, fiindcă hrana, care se spune că nu e rea, e bineînţeles insuficientă. Regimul [carceral] general de acolo e mai bun ca oriunde altundeva din punctul de vedere al igienei şi al curăţeniei.

E foarte nerăbdător să vă revadă şi întreabă în fiecare carte poştală când se întoarce Radu. În ultimul meu răspuns, ca să-l încurajez puţin, dar şi fiindcă aşa credeam, i-am spus că s-ar putea să fie la sfârşitul lui iunie. Acum cred că m-am grăbit puţin, ce îi voi spune data viitoare?

Întreabă sperând că îi voi spune ceva îmbucurător, e dureros! Îmi cere mereu veşti despre voi şi vă trimite toată afecţiunea. Am făcut o aluzie despre vizita lui Radu la Londra şi despre emisiunea care s-a auzit aici, dar nu ştiu dacă a putut să înţeleagă.

Iată, dragii mei, o foarte lungă scrisoare, acum trebuie să mă grăbesc să o pun la poştă ca să poată pleca azi. Vă îmbrăţişez, dragii mei dragi copii, şi vă mulţumesc pentru scrisorile voastre atât de afectuoase şi pentru toată strădania ce vă daţi pentru noi.

Maica

20 iulie 1949

Dragul meu Radu,

Ieri-dimineaţă am primit scrisoarea ta. Tocmai am aflat că trebuie să o duc pe a mea în după-amiaza asta. Înainte de toate, trebuie să-ţi mulţumesc pentru minunatul pachet care conţinea atât de multe lucruri bune şi preţioase. Pentru moment, nu voi abuza de generozitatea voastră, eu şi Dan muncim cu toată energia ca să ne descurcăm. Vindem, toată lumea vinde, prost şi greu, e adevărat, dar vindem. Suntem încă la mărunţişuri şi, din când în când, câteva bijuterii. Mulţumesc cerului, reuşim să ne procurăm cele necesare şi pot să spun că, în ce priveşte mâncarea (şi îţi spun adevărul adevărat), nu

ducem lipsă de nimic.

Încă n-am ajuns în situația de a renunța la personal, lucru pe care nu-l voi face de altfel decât la ultima limită a economiilor, fiindcă mi-ar părea rău să-i arunc în stradă, le-ar fi greu să-şi găsească un serviciu, doar dacă se angajează pe un salariu ridicol la o muncă foarte, foarte grea.

Suntem sănătoşi. Lisbeth are, de aproape patru săptămâni, un băiețel pe care l-au numit Ştefan, care promite să fie foarte frumos şi e foarte sănătos, la fel şi mama lui.

Lisbeth, Ion şi cel mic sunt la Nicole. N-am avea loc să stăm toți în cele trei camere pe care le ocupăm, Lisbeth şi Ion se vor întoarce aici, dar cel mic rămâne la Nicole.

Îți mulțumesc, dragul meu Radu, şi pentru medicamentele pe care le-ai trimis pentru tata; din nefericire, nu i le voi putea trimite curând, toate pachetele cu hrană şi medicamente şi toată corespondența sunt interzise de aproape două luni. Nu mai am veşti de la tata de pe 15 mai. E o măsură generală. Nimeni nu cunoaşte motivul, nici măcar nu ştiu dacă mai e la Aiud. Nu e ciudat că secretul ăsta e atât de bine păstrat, mai ales pentru români, care sunt, în general, vorbăreți?

Micul Ion vă mulțumeşte pentru lucrurile frumoase cu care l-ați copleşit. Dacă i-ați fi putut vedea bucuria! E în culmea fericirii de fiecare dată când îmbracă ceva nou. Hăinuța gri ar putea să fie folosită foarte bine şi ca palton de iarnă, dacă e dublată cu blană. Lisbeth vă trimite mii de mulțumiri pentru tot ce ați trimis, totul e perfect şi util. Iată, dragul meu Radu, aproape tot ce aveam să vă povestesc în ce ne priveşte.

Nu vă faceți griji pentru noi, providența veghează asupra noastră şi calvarul se va sfârşi în curând. V-am spus ce vis frumos am avut acum vreo două luni? O imagine mare şi frumoasă a Sfintei Fecioare coborând din cer şi aşezându-se deasupra uşii casei noastre. Cred că visul ăsta înseamnă ceva. De aceea, dragii mei copii, să nu disperăm şi să ne spunem la revedere şi pe curând.

Maica

---

62. Pentru a vorbi la Radio Europa Liberă.
63. Este vorba de Ştefan.

De la Scila la Caribda

Maica se agață de visul despre zile mai bune.

Iubitul meu fiu,
De mult, de foarte mult timp voiam să-ți scriem ca să-ți mulțumim pentru toate lucrurile minunate şi pentru toate gesturile tale pline de iubire.

Nu ştiu dacă ai primit o carte poştală care îl anunța pe dragul meu că suntem toți bine. Ne menținem sănătatea cu ajutorul vitaminelor şi fierului pe care ni le-ai trimis. E adevărat că avem destulă mâncare, din punct de vedere cantitativ. Fireşte, nu putem avea pretenții prea costisitoare, dar ceea ce ne lipseşte e hrana consistentă pe timpul iernii, legumele, însă găsim cartofi, fasole şi macaroane.

După ultimele ştiri, Bibi e bine, şi moralul lui la fel. Trebuie să vă spun că sora lui e foarte, foarte grav bolnavă, de o boală care nu e diagnosticată prea precis. E o împutinare care datează de câțiva ani, de la 90 de kilograme, greutatea ei obişnuită, a ajuns acum la 45, nu se mai poate da jos din pat şi nu mai mănâncă nimic. E foarte trist pentru copiii ei şi pentru cei din jur.

Nu ştiu dacă vei găsi prea interesant ce am să-ți spun despre ocupațiile noastre. Cea mai importantă dintre toate e consignația: duc acolo tot ce găsesc interesant de dus. Lenjerie, cărți, covoare, veselă, vaze etc. Asta ia timp, îți dai seama, să alegi obiectele din toată harababura, care, din cauza marii „compresiuni“ din apartament, e aşezată claie peste grămadă. Apoi trebuie să te duci la fiecare două sau trei zile să vezi ce s-a vândut şi ce bani s-au încasat.

Ceea ce e de asemenea foarte interesant e piața, în fiecare dimineață. Mă întorc acasă încărcată cu sacoşe mari, pline. Bine că am cu ce să le umplu, nu-i aşa? Măturatul e mai puțin interesant, dar şi el ia timp. Cu o zi astfel ocupată, timpul trece cu o viteză extraordinară. Vara a fugit atât de repede, că nici n-am apucat să mă bucur de ea. Dar nu mă plâng de această fugă a timpului, deloc chiar, şi apoi, dragul meu, îți dai seama câte merite adunăm pentru paradis cu un astfel de program?

Scuză-mi, dragul meu, scrisul neîngrijit (dar ce vrei, când scrii pe pervazul unei ferestre sau chiar în picioare, pe un gheridon, nu poți să scrii prea frumos) şi această hârtie, de asemenea.

Te îmbrățişez strâns, dragul meu, ca şi pe drăgălaşul tău fiu şi pe iubita ta soție,

Maica

Cei care încă mai aveau câteva bunuri de valoare încercau să le vândă la Consignația, unde se oferea un preț foarte mic – din care mai trebuia să plăteşti şi nişte taxe care variau, aşadar imprevizibile. Cei care nu voiau să vândă ieftin o bijuterie, un mantou, un ceas,

puteau obține în stradă un preț mai bun, dar aceasta era adeseori o capcană: în orele următoare, Securitatea îl căuta pe vânzător, pe baza mărturiei falsului cumpărător (în realitate, un agent al Securității), iar vânzătorul risca ani de puşcărie sau probleme serioase…

12 octombrie 1949

Dragii mei copii,

De mult n-am mai primit veşti. Mimine[64] mi-a spus că există o ocazie de a vă trimite veşti. Sunt aceleaşi, în tristețea lor profundă. Trăim în aceeaşi atmosferă de mizerie morală şi de aşteptare a unor zile mai bune.

Suntem sănătoşi; de mâncare încă nu ducem lipsă, mulțumită luptei continue pentru a obține produse la preț mai mic. Sunt cozi interminabile în fața magazinelor care vând unt, zahăr, mezeluri etc.

Piața se scumpeşte în fiecare zi.

Dar ceea ce e cel mai deprimant e incertitudinea pentru ziua de mâine. Fiecare sonerie te face să tresari. E pentru rechiziția de camere, sau pentru cine ştie ce altă măsură? Atâta lume a fost dată afară din casa ei pentru a fi trimisă să locuiască în cartiere îndepărtate de centru. Cele trei camere pe care ni le-au lăsat în apartament sunt pentru noi un adevărat paradis, măcar de nu ne-ar muta.

De la Bibi, ştirile sunt indirecte, prin persoane care au avut norocul să se întoarcă la Bucureşti. E bine, se pare, şi are moralul tot perfect. Cu această ocazie, vă rog să mergeți la biserica Notre-Dame-des-Victoires[65] – e acolo, în stânga intrării, un altar dedicat Sfintei Fecioare a Milei – şi să aprindeți o lumânare (o dată, de două ori pe săptămână) pentru Bibi. Sfânta Fecioară a Milei e protectoarea deținuților. Bietul Bibi, ce viață monotonă şi grea are! Acum două luni mi-au trimis toate lucrurile lui, lenjerie, haine, pături, absolut tot. Li s-a dat tuturor deținuților necesarul, strictul necesar pentru închisoare. Mă întreb ce poate să însemne asta.

Micul Ion ar trebui să meargă la şcoală, l-am şi înscris, dar a fost refuzat fiindcă nu are încă şapte ani. Micul Ştefan prosperă. Cred că va fi un copil foarte frumos. Stă la Nicole, dar e destul de greu să găseşti pe cineva care să aibă grijă de el. Ana (care s-a ocupat de Ion) venea în timpul zilei, dar nu va mai putea veni. Nicole va rămâne singură cu el. Lisbeth face ce poate ca să se împartă între muncă şi copii.

Nu ştiu cât de grea va fi iarna, deocamdată e frig, chiar foarte frig. Avem încălzire cu gaz metan, ceea ce promite puțină căldură, dar frigul a venit foarte devreme. Vă las, dragii, iubiții mei copii, îmbrățişându-vă din toată inima şi cu toată tandrețea. Mi-e dor de voi. Nu vă faceți griji pentru noi, deocamdată ne descurcăm. Sperăm să avem zile mai bune şi aşteptăm, Doamne-ajută să nu ne arunce în stradă.

Vă îmbrățişez,
Maica

14 decembrie 1949

Mult iubiții mei copii,

Vă mulțumim din toată inima pentru lucrurile utile pe care ni le-ați trimis.

Am fost încă şi mai mult comprimaţi în apartament, iar acum suntem strânşi în două camere care dau spre coridor. Vechea cameră cu dulapuri ne serveşte drept sufragerie – dormitorul mamei tale şi camera din colţ (la etajul trei, unde suntem acum) i-au fost oferite cu generozitate lui Dan. Mobilele, patul, dulapul, masa, scaunele, biroul, claie peste grămadă, sunt atât de înghesuite, încât abia dacă ne mai rămâne un mic spaţiu ca să ne mişcăm, dar avem mult loc pentru distracţiile noastre peripatetice pe culoarul care duce spre bucătărie. Glumesc, dragii mei copii, fiindcă sunt într-adevăr foarte fericită că locuim aşa cum locuim şi că nu am fost evacuaţi în afara Bucureştiului (la 5 km de Băneasa), aşa cum au păţit mulţi oameni.

Cât de fericită am fost să-ţi aud vocea, dragă Radu, la radio. Eram emoţionată, încântată şi mândră.

Unchiul Costinel vă mulţumeşte mult, mult pentru injecţii, ar fi vrut să-ţi scrie chiar el, dar n-am mai avut timp să mă duc să iau scrisoarea. Injecţiile sunt o binecuvântare pentru durerile reumatice ale Margueritei. Mi-au transmis amândoi să te îmbrăţişez.

Ileana îmi cere atât de amabil să-i spunem de ce avem nevoie, aşadar iată: pentru mine, un tub de Désitin (cremă calmantă). O bobină de aţă albă şi, dacă e posibil, încă vreo câteva cutii de lapte praf, pe care micul Ştefan îl adoră şi îl devorează. Cred că asta e tot, căci avem ce ne trebuie, fără a cumpăra mare lucru, trăim din rezerve şi din ce ai trimis voi.

Cartea lui Radu[66] *e impresionantă, se pare. Pentru mine, subiectul e cam arid, dar cei care se pricep o apreciază. Scrisoarea micului meu Vlad e o dulceaţă. Mititelul meu e deja mare, se transformă într-un tânăr, iar eu sunt tot departe de el.*

Bibi e bine, se pare, dar e foarte slab, mâncarea e insuficientă şi îi lipsesc cu totul vitaminele. Nu mai ştiu nimic de el din luna mai. Când se vor termina toate astea? Nu ştiu dacă voi mai putea să vă scriu înainte de sărbători, aşa că vă trimit de pe acum urările cele mai afectuoase şi sărutările mele pentru noul an.

Maica

---

64. Mătuşa Ilenei, sora lui Henri Coandă.

65. Biserică catolică din apropiere de Place des Victoires, la Paris.

66. *L'Europe unie: Problèmes et perspectives économiques*, Editions A. Pedone, Paris, 1949.

Purgatoriul

Pe 14 ianuarie 1950, Maica le scrie din nou:

Dragii mei copii,
Vă scriu în grabă câteva cuvinte ca să vă spun că suntem foarte bine. Încă dormim în paturile noastre şi, mulţumită vouă, am petrecut nişte sărbători în care am putut simţi puţin din binele de altădată. Din toate punctele de vedere, viaţa noastră e tot aceeaşi. Trăim de pe o zi pe alta şi chiar şi optimismul şi speranţa au scăzut mult. Cred că singura consolare care ne rămâne e să ne gândim că ne câştigăm un loc în cer trecând prin cumplitul purgatoriu în care suferim în prezent. E, cu siguranţă, mult mai înţelept să te resemnezi cu acest gând decât să pleci urechea la toată vorbăria obositoare de la Londra şi de la New York.

Despre Bibi nu ştiu nimic. Sper cu tărie că e sănătos. Tante *Marguerite e bine, şi-a revenit după lunga epuizare care a pus-o la încercare în ultimele* 4 *luni.*

Lisbeth lucrează în continuare la Ministerul Sănătăţii, iar salariul ei mic, de 5.800 de lei pe lună, e chiar ridicol, când un kilogram de unt costă 1000 de lei. Pentru Dan e şi mai rău: lucrează pe gratis pentru o societate de asigurări şi se consolează cu gândul că e „în câmpul muncii“.

Iată, dragii mei, o scurtă descriere a existenţei noastre de aici. Îi mulţumesc cerului că sunteţi scutiţi de această experienţă şi mă rog febril să rămâneţi mereu la adăpost de suferinţe şi de catastrofe. Sper că aţi primit ultimele mele două misive, una scrisă în noiembrie, cealaltă, înainte de sărbători.

Nu ştiu dacă voi mai putea să vă scriu, în orice caz, veţi avea veşti de la noi prin Nina şi trimiteţi şi voi la fel.

Vă îmbrăţişez din toată inima pe toţi trei, cu multă, multă tandreţe,

Maica

decembrie 1950
Nu e nimic mai complicat decât să scriu o scrisoare după atâtea luni de tăcere. Sunt atâtea de spus, ideile dau năvală, iar pe cele mai multe va trebui totuşi să le las deoparte. N-am să vă dau veşti despre noi, s-a ocupat mama. Cât despre starea noastră de spirit şi cea intelectuală, vei putea să-ţi dai seama din tăieturile din ziare pe care le-am alăturat aici, din 5 noiembrie 1950.[67]

Singura noastră speranţă e să rezistăm la fel de bine ca mumia lui Tutankhamon când a fost găsită, după 3859 de ani, căci în rest, continuăm să ne facem iluzii, dar numai pentru a ne păstra pofta de mâncare. Ştii că eu eram printre cei foarte optimişti, dar acum pot să-ţi spun că am ajuns toţi la capătul puterilor şi că nu mai facem faţă încă un an, dar

suntem printre cei mai fericiți, căci sunt oameni care mor de foame şi cerşesc.

Poți să reîncepi să scrii.[68]

Te îmbrățişez,
Dan

Într-o scrisoare nedatată de la sfârşitul lui 1950, Maica le scrie:

Dragii mei copii,

În sfârşit, veşti de la voi. Vă dați seama cât de neliniştită am fost de câteva luni? Îi cerusem totuşi Ninei să îmi vorbească despre voi în fiecare dintre scrisorile ei. Cu toate astea, n-am reuşit să obțin vreo informație precisă. Neliniştea asta a fost un adevărat chin. Am aflat de la soacra lui Sandu că v-ați mutat.

Pentru noi, viața e grea, dar nu mă voi plânge.

Gândul la tata, care o duce, cu siguranță, mai rău ca noi, dar al cărui moral e, se pare, excelent, îmi dă curaj. Ştiri directe nu mai am de anul trecut, dar am primit de mai multe ori veşti prin persoane care îl văzuseră de curând. Sper ca bunul Dumnezeu să ni-l aducă înapoi sănătos.

Cu banii e bine, nu-ți face nici o grijă, dragul meu Radu, îmi fac calculele foarte serios, îmi respect riguros bugetul. Şi cu sănătatea stăm bine.

Locuim în continuare la aceeaşi adresă, dar am fost mutați astfel: Dan stă în camera lui Vlad, eu stăteam în fosta cameră-debara, care totuşi a fost considerată prea mult pentru mine. Au instalat în ea un personaj important, care, de altfel, e un bărbat bine crescut şi discret.

Voiau să mă mute în afara Bucureştiului. Locatarii care locuiesc cu noi de doi ani au fost foarte amabili şi mi-au propus să dorm pe hol, pe canapeaua voastră, care are aproximativ dimensiunile unei cuşete dintr-un vagon de dormit şi, în plus, e locul de trecere pentru toți cei care lucrează şi care încep să se mişte de la 6.30 dimineața. Dar n-am înțeles niciodată până acum adevărul zicalei: „Omul e un animal care se adaptează“: mă descurc.

Nu mai avem personal. Menajera pe care o aveam a murit la spital, iar fostul nostru şofer, care mă ajuta la cumpărături, a vrut să-şi ia serviciu ca să poată avea cartele alimentare şi mai ales pentru haine.

Dar credeți-mă, dragii mei, nu mă plâng. Sunt atâția oameni mai nefericiți decât noi. Marguerite şi Costinel au fost şi ei evacuați, locuiesc acum cu Gica şi Nicu. Putem spune că sunt bine, la fel şi băiatul lor.

Mica noastră Paulinette a avut multe necazuri: soțul ei a murit pe 8 mai. Ciroza de care suferea (dacă nu cumva o fi fost cancer) a fost tratată prea târziu, spun doctorii. Ea e foarte curajoasă.

Ne luptăm mult pentru mâncare.

Dacă avem lucruri de vândut, la prețuri uneori ridicole, ne descurcăm. Important e să ştii cât va mai dura această situație. Aveam multă, multă speranță pentru anul 1950. Acum văd că încă va trebui să mai am răbdare. Cu ajutorul lui Dumnezeu, vom ajunge totuşi la izbăvire, sunt sigură.

Iată o scrisoare foarte lungă, scrisă urât pe masa de pe hol (e refugiul meu favorit). Nu ştiu dacă vă voi mai scrie, în orice caz veți avea veşti de la mine prin Nina, de fiecare dată când va scrie Mimine. Faceți şi voi la fel, nu mă lăsați să tânjesc şi dați-mi veşti despre micul Vlad. Doamne, se fac opt ani de când nu l-am văzut, nici pe voi, dragii mei, pe care mi-aş dori atât de mult, atât de mult să vă am lângă mine!

Spuneți-mi, dragi copii, va mai dura mult?

Vă îmbrățişez din toată inima,
Maica

---

67. Nu s-au păstrat.

68. Se presupune că de ceva timp Maica şi Dan îi ceruseră lui Radu să nu le mai scrie pentru a nu-i compromite – o scrisoare primită din străinătate era, prin definiție, susceptibilă să creeze tot felul de neplăceri.

Fără veşti

Corespondența se întrerupe vreme de trei ani (1951–1954). Maica trebuie să fie foarte prudentă: orice scrisoare primită din străinătate sau vizită a vreunui străin poate provoca probleme serioase. După 1950, Radu nu mai are nici o veste directă de la mama lui şi e foarte îngrijorat. Cu ajutorul unui diplomat francez pe care îl cunoaşte, reuşeşte să afle veşti, să ştie că, de bine, de rău, trăieşte. În două rânduri va putea să-i trimită bani, dar nimic mai mult.

În fiecare imobil, toată lumea e supravegheată de un informator. Cine era cel din strada Columb? Nu se ştie, dar Maica e foarte atentă să nu-şi agraveze situația sau să-i facă şi mai multe probleme soțului ei închis, de care nu mai ştie nimic. Radu primeşte de la diplomatul francez o scrisoare datată 9 iunie 1950, pe o foaie de hârtie cu antetul legației Franței în România:

Dragă prietene,
În calitate de coleg din timpul amintirilor pe care le evocați, dați-mi voie să vă numesc în acest fel foarte diplomatic. M-am bucurat să aflu că prietenul lui Alexandre şi al lui Neagu era aceeaşi persoană pe care o cunoscusem la Vichy şi despre care păstrasem o amintire frumoasă. Sunt, aşadar, foarte fericit să vă ajut.

În limita disponibilităților mele şi ale dumneavoastră, voi fi bucuros să-i dau în avans bani familiei dumneavoastră dacă are nevoie. Folosiți-vă, vă rog, de mine, pentru scrisori şi pachete. Sunt sigur de discreția dumneavoastră.

Suntem întotdeauna foarte fericiți să putem face legătura între nefericiții dumneavoastră compatrioți şi prietenii sau rudele lor din străinătate.

Țara dumneavoastră trece printr-o încercare grea, dar curajul de care toți dau dovadă este admirabil.

Aşteptând să ne revedem, vă asigur de fidela şi prietenească mea amintire,

Philippe de Luze

30 iunie 1951

Dragă prietene,
Vă scriu înainte de plecarea curierului spre a vă mulțumi pentru scrisoarea dumneavoastră din 21 iunie. Vă sunt recunoscător pentru discreția de care dați dovadă când încerc să-i vin în ajutor mamei dumneavoastră. E mai prudent să nu atragem atenția prin veniri şi plecări prea frecvente, dar să ştiți că voi transmite, când va fi nevoie, mesajele şi uneori micile pachete care îi pot fi de ajutor. Am căutat scrisoarea cu pricina, dar deocamdată fără rezultat. Trebuia să fie predată prin intermediul a două persoane, o călugăriță franțuzoaică şi o doamnă româncă. Pe prima am întrebat-o, dar nu a adus-o şi

se va interesa. Vă țin la curent şi, dacă o vom găsi, voi face în aşa fel încât să vă parvină.

Cu adâncă prietenie.

PS: Călugărița în cauză mă anunță chiar acum că a trimis scrisoarea corespondentului ei de la Paris. Cred că a fost o mică întârziere şi sper că acum sunteți în posesia ei.

11 august 1951

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea dumneavoastră şi vă mulțumesc. Sunt fericit să vă pot fi de folos, dar, din nefericire, mi-e imposibil să fac ceea ce îmi cereți.

Autoritățile din țara dumneavoastră exercită un control foarte strict al bagajelor noastre şi deci n-aş putea să iau bijuteriile mamei dumneavoastră în valiză. Ne este strict interzis şi sper că înțelegeți că nu putem face nici o excepție de la această regulă fermă. Regret din tot sufletul fiindcă ştiu cât de prost se vând aici bijuteriile în acest moment. Mama dumneavoastră a venit să-mi ceară bani la sfârşitul lunii iulie. În acel moment, aveam prea puțini bani disponibili. Am căutat la cunoştințe, dar fără succes.

Cursul valutei a căzut la 230 de lei = 1 dolar, iar persoanele care au un disponibil încearcă să obțină valută forte, nu vor să cumpere franci decât la un curs echivalent, care e cam de 0,67 lei = 1 franc. Poate că la această rată de schimb aş fi găsit pe cineva să împrumute, dar am considerat că nu e bine s-o fac fără să vă previn.

Când am revenit la mama dumneavoastră, având între timp posibilitatea s-o ajut, mi-a spus că nu mai are nevoie, că a vândut între timp o bijuterie prețioasă şi are, pentru moment, suficienți bani. Sunt dezolat. Mama dumneavoastră e foarte calmă şi curajoasă, aşa cum e cea mai mare parte a compatrioților ei, care îşi îndură greaua povară cu răbdare şi cu o forță sufletească ieşite din comun.

Sper să am plăcerea să vă văd la următoarea mea trecere prin Paris, în curând, mi-aş dori. Până atunci, vă trimit salutările mele prieteneşti.

20 octombrie 1950

Dragă prietene,

Aşteptam plecarea curierului ca să fac o cercetare discretă în legătură cu mama dumneavoastră. Nu am nici o veste de la ea de multă vreme, dar ştiu că ea însăşi se abține, din prudență, să se manifeste. Totuşi, presupun că, dacă i s-ar fi întâmplat ceva rău, aş fi aflat, căci avem cunoştințe comune.

În orice caz, contați pe mine, voi face tot posibilul să o ajut, mai ales transmițându-i banii în chestiune. Voi încerca să o văd înainte să plec, astfel încât să vă dau veşti despre ea prin viu grai, la fel şi despre familia lui Alexandre şi a lui Neagu.

Sunt pe picior de plecare, aşa cum ştiți, şi singurul meu regret e că las în urmă prieteni români cărora noi le ofeream un modest ajutor. Poate că legătura va putea fi menținută prin intermediul succesorului meu.

Mărturisesc că, în plan strict personal, nu sunt supărat că scap de toate necazurile de care m-am lovit de când sunt aici. Vă trimit, dragă prietene, salutările mele.

Într-o scrisoare nedatată, probabil în 1951, Dan le scrie:

Dragii mei Radu şi Ileana,
A trecut mult timp de când n-am mai putut să vă dăm veşti despre noi – mai bine de un an. De altfel, nici noi n-am mai primit nimic de la voi, de anul trecut.

Acum două luni am primit un mesaj verbal, din partea Ilenei, cred, care ne cerea să-i spunem ce medicamente ar putea să ne trimită.

Din nefericire, a ajuns la noi pe o cale atât de ocolită, încât nu i-am dat curs.

Să vă dau veşti despre noi e o sarcină foarte grea, cu excepția, bineînțeles, a faptului că suntem bine cu sănătatea. Mama a avut o mică problemă de sănătate (puls neregulat şi puțină tensiune), dar a fost îngrijită bine şi acum e bine. Dar numai sănătatea merge bine, în rest, totul e o catastrofă. Suntem literalmente faliți. Vânzările sunt complet oprite, iar obiectele care se puteau vinde, epuizate. Să strângem băierile pungii şi curelele nu mai serveşte la nimic. Din fericire, ne-am putut descurca o vreme cu pachetul trimis în mai, dar şi el s-a terminat de mult. Acum pachetele par să vină cu regularitate, multă lume le primeşte fără probleme, de aceea fac două liste, una, cu lucruri de trimis prin poştă, cealaltă, prin prietenul vostru.

Pantofi, materiale textile, bluză sau cămaşă, curea.

Cortizon, pomadă dezinfectantă, vitamine, calciu, antiseptic, pastile, tratament împotriva tuberculozei, vitamina D, anticoagulant, medicament pentru tensiune.

Vă mulțumesc şi vă îmbrățişez,
Dan

Exil şi anticomunism

După sfârşitul războiului, Radu nu rămăsese inactiv la Paris şi, în pofida cererii mamei lui de a nu se amesteca în politică, era cu totul angajat. Chiar înainte de impunerea comuniştilor în guvern, în martie 1945, ministrul român al Afacerilor Externe a virat 6 milioane de franci elveţieni ca rezervă pentru un eventual guvern în exil. O mică parte din acest fond a fost folosită pentru a plăti un număr restrâns de foşti diplomaţi, printre care şi Radu, care trebuiau să adune şi să analizeze informaţiile despre România şi să transmită rapoarte delegaţiilor occidentale la Conferinţa de Pace din februarie 1947.

După abdicarea regelui, în decembrie 1947, Radu a lucrat pentru Comitetul Naţional Român, care a jucat un rol de guvern românesc în exil, susţinut de rege. În acest cadru, s-a aflat într-un contact regulat cu agenţiile de presă şi jurnalele franţuzeşti, englezeşti, americane, precum şi cu centrele de studii politice, Ministerul Afacerilor Externe şi Ministerul Economiei din Franţa. A ţinut conferinţe, a trimis note reprezentanţilor occidentali la Conferinţa Dunării din 1948[69], celor din Mişcarea Europeană (la care a aderat imediat) şi celor de la conferinţele diplomatice Est- Vest de la începutul anilor 1950.

Mânat, ca mulţi alţii, de convingerea că regimurile comuniste vor fi răsturnate, Radu a redactat, în 1952, un proiect de „Desovietizare a democraţiilor populare după eliberarea lor“, care a fost prezentat şi discutat la Institutul Universitar Român Carol I, între reprezentanţii Poloniei, Slovaciei, Bulgariei, Lituaniei şi profesori de la facultatea din Paris implicaţi în Mişcarea Europeană.[70]

Radu s-a interesat activ de reconstrucţia economică a Europei şi a participat la numeroase reuniuni în vederea stabilirii unei organizaţii economice comune în ţările Europei Occidentale, considerând că regimul comunist se va prăbuşi, iar ţările din Est se vor alătura într-o zi acestei organizaţii. În 1949, a publicat *L'Europe unie: Problèmes et perspectives économiques*, care susţinea existenţa unei monede unice europene, baza obligatorie pentru realizarea unei adevărate economii europene.

A jucat un rol activ şi în comunitatea românilor exilaţi la Paris, colaborând regulat la ziarul *La Nation Roumaine*[71] , unde avea o rubrică economică, în care analiza implementarea economiei comuniste, cu obiectivele ei cincinale nerealiste, şi realitatea cotidiană a unei populaţii plătite cu salarii simbolice şi care nu avea nimic. În 1950, un muncitor agricol sau industrial nu mai muncea opt, ci zece ore pe zi (paisprezece, în cazul în care muncea în ture, zi/noapte) pentru jumătate din salariul pe care-l primea cu zece ani mai înainte.

Lagărele de muncă forţată erau numeroase, unul dintre cele mai cumplite fiind cel al canalului Dunăre–Marea Neagră, a cărui construcţie era lăudată în *Le Monde*, ediţia din 12 iulie 1952 ca o „*faptă de eroism a Republicii Populare Române*“.

Radu i-a scris autorului articolului pentru a-i aminti prețul umanitar al acelui canal – zeci de mii de deținuți care munceau câte zece ore pe zi sau pe noapte, cazați în barăci neîncălzite, hrăniți cu 700 de calorii pe zi, lipsiți de îngrijiri medicale. Jurnalistul s-a apărat spunând că lăsase „*intenționat deoparte aspectul umanitar al problemei*“ subliniind doar „*interesul economic şi social pentru viitorul României*“.

Radu a participat şi la o rețea de rezistență organizată de românii rămaşi în Europa de Vest după 1947. Numele lui de cod era Olt. Păstrase numeroase dosare („Paris“, „Berna“, „Bruxelles“, „Rouen“, „Nisa-Marsilia“, „Creditul Minier“, „Aviație“ etc…), dintre care o mare parte au rămas indescifrabile: dări de seamă prescurtate ale întrunirilor, planuri, fişe de persoane, care dezvăluie în filigran supravegherea noilor angajați ai ambasadelor României din Europa, a românilor apropiați de noul regim aflați în vizită la Paris, precum şi pregătirile pentru intervenții în România. CIA avea acces la aceste rapoarte.[72] Rețeaua era în mod evident conectată prin agenția americană, cu speranța de a răsturna puterea comunistă, dar şi de a informa opinia publică occidentală despre ce se petrecea de cealaltă parte a Cortinei de Fier.

Noii refugiați care soseau la Paris aduceau informații utile, ce alimentau cronicile emisiunilor radio şi rapoartele trimise organismelor internaționale de apărare a drepturilor omului.

Începând cu anii 1960, Securitatea îi va folosi pe vizitatorii români pentru a aduna şi pentru a oferi, la rândul lor, informații despre diaspora românească: situații profesionale, relațiile dintre exilați, activități politice, legături cu autoritățile franceze etc.

În anii 1960 şi 1970, Radu a primit, de altfel, la birou, mai multe „vizite“ neaşteptate ale unor necunoscuți români, care voiau să-l întâlnească sub pretextul că doreau să-i transmită un mesaj. Nu era simplu întotdeauna să evite astfel de capcane, căci familia lui se găsea de cealaltă parte, ceea ce îl făcea vulnerabil la şantaj.

---

69. Conferința din iulie 1948, care urmărea redefinirea noului statut internațional al Dunării între statele riverane care au adoptat propunerea sovietică. Franța, Regatul Unit şi Statele Unite au fost eliminate.

70. Printre aceşti profesori, economişti şi jurişti s-au numărat René Courtin (fost membru al Rezistenței, cofondator al Mişcării Europene şi al jurnalului *Le Monde*), Louis Baudin, Maurice Allais, Gaël Fain.

71. Ziarul diasporei româneşti din Franța, care, începând cu 1949, publica de două ori pe lună ştiri despre România.

72. https://www.cia.gov/readingroom/docs/RADESCU%2C%20NICOLAE%20%20%20VOL.%202_0172.pdf

Eliberarea lui Grigore

Când a murit Stalin, în martie 1953, a urmat un oarecare dezgheț în relațiile ruso–române: la începutul lui 1954, unii deținuți politici au fost eliberați, printre ei aflându-se şi tatăl lui Radu, care îşi executase pedeapsa primită, de cinci ani de închisoare.

Nu ştiu data exactă la care a fost eliberat Grigore, nici dacă Maica a fost anunțată, nici cum a revenit el la Bucureşti, pe strada Columb…

Regăsirea trebuie să fi stârnit o avalanşă de emoții. Grigore avea numai patruzeci şi opt de kilograme când s-a întors, dar, în ciuda tuturor încercărilor prin care trecuse, a lunilor lungi petrecute la izolare, închisoarea nu l-a înfrânt.

Radu a fost informat despre eliberarea tatălui său. Scrisoarea care urmează e prima pe care a primit-o de la el, la câteva săptămâni după ce a ieşit din închisoare. Nu vorbeşte despre ce a trăit, văzut, suferit. Priveşte spre viitor: să se revadă, să discute, să recupereze toți acei ani, să-şi reia proiectele comune.

Încă nu realizează toate schimbările care s-au petrecut în cei cinci ani cât a stat la Aiud şi, fără îndoială, Maica vrea să-i lase timp să se adapteze…

Pe 21 ianuarie 1954, Grigore le trimite următoarea scrisoare, singura scrisă în franceză:

Dragii mei copii,
Cât de dor îmi e de voi, cu câtă nerăbdare am aşteptat momentul să vă avem aproape de noi, să vă putem îmbrățişa, să vorbim cu voi şi să vă arătăm viața noastră de calvar, căci vom avea atâtea să ne spunem; a trecut atâta vreme de când nu ne-am văzut. Aştept cu nerăbdare să-l văd şi pe micul Vlad, care în curând va fi adolescent, dar eu aştept oricum momentul când o să vă țin pe genunchii mei şi o să vorbim, o să vorbim, iar cu Vlady să facem planuri de călărie, vânătoare şi tot ce îi va face plăcere. Îi doresc din toată inima să fie cuminte, să învețe bine, ca părinții lui, şi să semene, în viața lui de adult, cu tatăl său iubit, şi tot ca tine, copilul meu drag, care tot timpul le-ai adus bucurie părinților tăi, să facă şi el, să-şi iubească țara, aşa cum o face tatăl lui şi cum au făcut-o toți strămoşii lui.

Cu câtă plăcere, iubitul meu Radu, am citit şi recitit scrisoarea ta! Vă mulțumim pentru cele două pachete, care ne-au fost foarte utile, mai ales că au sosit într-un moment în care aveam mare nevoie.

Mama e mult mai bine, s-a îngrăşat 3 kilograme, e adevărat, 3 kilograme e foarte puțin în starea ei de slăbiciune, dar, dat fiind că se osteneşte mult mai puțin, căci eu sunt liber (nu am încă o ocupație, aştept să treacă iarna şi să-mi revin complet) şi pot să o ajut, fiindcă a fost, într-adevăr, foarte dificil: gătit, spălat vase, măturat, făcut piața cu cozi interminabile şi cărat câte 10 kilograme, cârpit lenjeria, chiar era nevoie, fără nici

un ajutor. În fine, deocamdată e mai bine, suntem doi.

Dan se încăpățânează în continuare să nu aibă serviciu, lucru care mă indispune enorm, căci, în afară de salariu, am avea bonuri pentru carne, săpun, ceai, zahăr la un preț normal, altfel totul e foarte scump. Din fericire, țăranii de pe moşiile noastre ne trimit din când în când păsări, miere, untură, făină etc.

Ascultă, micul meu Radu, Costică Brătăşanu şi-a lăsat toată averea (case, fabrică, fermă) lui tante *Lizica şi mamei, deci va trebui să ne ocupăm de ele. Cum fabrica e foarte importantă, vreau să studiezi acum toate chestiunile legate de o fabrică metalurgică, o oțelărie şi, dacă e posibil, puțină contabilitate, care e foarte necesară pentru o fabrică mare. Eu mă voi ocupa, dar, dată fiind vârsta mea, doar pe tine te văd conducând-o după aceea. Va fi, bineînțeles, un director general, dar va trebui să cunoşti meseria pentru a putea da ordine şi a şti să o controlezi. Eu voi fi foarte ocupat, banca, fermele etc., cu toate astea, dacă găseşti, vom putea lua o reprezentanță de motoare, auto sau ce crezi tu că e mai bine, interesează-te.*

Toată familia e bine, aproape toți, chiar şi cei mai în vârstă, au un serviciu. Ion Vorvoreanu, Georges şi Tedy Dinopol, Ionel Vercescu, Magy (dactilografă), Lisbeth, Grigore Capra, fiul lui Nicu Vrăbiescu, Angèle Skeletti, Paulinette dă lecții de franceză, Concetta la fel.

Înainte de a încheia, îți trimit o listă cu lucruri de care avem nevoie, lăsându-ți libertatea, copilul meu, să ne trimiți ce vei crede că se poate.

Scrie-ne mult despre voi toți, te-ai îngrăşat, cum te mai simți cu ficatul, ce fac Ileana şi Vladi, e înalt, robust, e cuminte şi bine crescut, sunt sigur că da. Ce mai fac Mico şi Marguerita? Dar Marcel? Multe salutări tuturor. Pe voi trei vă îmbrățişez cu putere şi aştept cu nerăbdare să vă revăd.

Tatăl vostru,
Puiu

Vă îmbrățişez, dragii mei, din toată inima, nu e nevoie să repet tot ce v-a spus tata, nici cât de dor ne e de voi. Vom mai prinde vreodată momentul revederii? Încep să mă îndoiesc. Speranțele ne-au fost înşelate des. Ce face micuța mea Ileana? Spune-i, dragul meu Radu, că a rămas tot fetița mea, să nu uite asta. Îi mulțumim pentru pachetul de la sfârşitul lui august, adresa era scrisă cu scrisul ei, dar înăuntru nu era nici o scrisoare. Mulțumim de mii de ori pentru tot ce ne trimiteți, sunteți îngerii noştri păzitori. Dacă ați şti cât de prețios ne-a fost ajutorul vostru. Îl îmbrățişez pe micul meu Vladi, aşa cum ştie să îmbrățişeze o bunică sufocată de dor.

Mii de îmbrățişări,
Maica

Această scrisoare e incredibilă prin energia ei, prin forța pe care o transmite, prin planuri! În pofida celor cinci ani petrecuți într-una dintre cele mai sinistre închisori, a celor patruzeci şi cinci de kilograme pierdute, a tot ce a avut de îndurat, fizic şi psihic, vreme de aproape o mie o sută de zile şi de nopți, omul e întreg, hotărât, viu.

I s-a reproşat adesea caracterul puternic, coleric, care nu făcea concesii, dar fără această forță n-ar fi supraviețuit, n-ar fi reuşit să se sustragă regimului de teroare, de

umilință, de frig, foame şi izolare. Fiecare mărturie a colegilor lui de celulă pe care Radu avea să-i cunoască e pătrunsă de admirația pentru forța lui morală şi mentală, pentru credința lui de nezdruncinat într-un viitor de dincolo de întunericul comunist.

Se întoarce deci acasă, casă care nu mai e la Craiova, nici la Cilieni, ci o cameră din fostul apartament al lui Radu şi al Ilenei, la Bucureşti, ocupat acum de patru familii.

Grigore şi Maica nu mai au dreptul să se întoarcă în oraşul lor de baştină, nici să se apropie la mai mult de cincizeci de kilometri de fosta lor proprietate de la Cilieni, dar, pe toată durata anilor 1950–'60–'70, păstrează legăturile cu cei mai fideli angajați de la țară. Maria şi Puştiu au plecat din Cilieni de mult, dar, ani întregi, vor veni de Paşte la Bucureşti să le aducă de mâncare, „tot felul de lucruri, ca la Crăciun!", scrie Grigore, profund emoționat. Veta vine şi ea uneori de la Craiova să-i vadă. Nicolae e acum văduv. Toți păstrează legătura.

Dan nu are serviciu. E un mare reproş pe care i-l face tatăl lui. El a hotărât să se consacre cercetărilor genealogice despre familiile aristocratice româneşti, în contracurent cu realitatea comunistă… Şi, fireşte, asta nu-i garantează nici un salariu, în vreme ce are doi copii de hrănit şi de crescut. Un subiect de discordie permanentă între tată şi fiu.

În 1954, Dan îi scrie lui Radu:

A trecut o eternitate de când n-am mai dat nici un semn de viață. Îmi reproşez, deşi am circumstanțe atenuante, mă vei ierta, nu-i aşa? N-am mai vorbit de atâta vreme că nici nu ştiu cu ce să încep.

Îți voi da deci veşti de peste tot, tot ce cred că ar putea să te intereseze. Mai întâi despre noi: de la eliberarea tatei, Lisbeth s-a mutat la părinții ei, unde, de altfel, copiii locuiesc din 1949. Mama şi tata ocupă singura cameră care ne-a rămas, iar eu dorm pe hol, în spatele paravanului. Din fericire, ne înțelegem bine cu colocatarii noştri, altfel îți dai seama că zece persoane, care formează patru familii diferite, ar putea transforma casa în infern.

Suntem sănătoşi, mulțumim cerului, căci azi sănătatea poate fi considerată bunul cel mai de preț. Dacă vreunul dintre noi s-ar îmbolnăvi serios ar fi tragic. Mulțumită ție, nu se pune problema hranei. Nu mai avem slujnică, aşa că, pentru a n-o împovăra pe mama, eu mănânc în oraş, iar Lisbeth la ea. Cum vezi, e o viață mai degrabă dezorganizată, dar ne adaptăm la tot.

În privința prietenilor noştri de altădată, n-am decât puține veşti să-ți dau. Ne-am împrăştiat în cele patru zări. Aproape că nu ne mai întâlnim, orice viață socială e întreruptă de lipsa de dispoziție, de timp şi mai ales de spațiu. În general, veştile sunt proaste. Sărmana Baby G. se luptă să-şi crească copilul, îți face milă. Facem ce putem ca s-o ajutăm. George G. e la Neamț, cu domiciliu obligatoriu, Mircea şi Radu au făcut imprudențe. Sandu şi Ileana N. sunt bine. Au doi copii, o fată şi un băiat de şase ani. Şi aşa mai departe.

La Cilieni e un mare dezastru. Luca a murit acum doi ani, Nicolae a trebuit să plece şi nu ştiu unde e, fostul tău şofer, Nicolae, e la Craiova, probabil ştii că s-a însurat, iar Veta e bunică a doua oară.

Anul ăsta, iarna a fost foarte aspră şi a sosit destul de devreme, de la începutul lui decembrie. Am avut zăpadă mare şi câteva zile în care a fost foarte frig. Cum vezi, e un tablou mai degrabă insipid şi pustiu din care nu lipsesc micile evenimente cotidiene, dar sunt nimicuri pe care le suportăm mai uşor de când atmosfera generală e paşnică.

Alăturat îți trimit câteva serii de timbre şi de piese disparate din coloniile englezeşti (de mare valoare fiindcă sunt specimene) ca să le vinzi şi să-mi trimiți mai uşor ce îmi trebuie.

La sfârşitul lui decembrie 1954, Maica are 70 de ani şi nu încetează să spună cât de mult îi lipsesc Radu, Ileana şi Vlad, obosită să se tot întrebe dacă se vor putea revedea vreodată…

Ea o asigură pe Ileana că „va fi mereu fetița (ei)“: aflase în sfârşit că Ileana şi Radu s-au despărțit, dar că au rămas prieteni şi, uniți de aceeaşi îngrijorare pentru familia şi prietenii lor români, trimiteau pe rând pachete în fiecare săptămână şi vor continua să o facă vreme de mai bine de douăzeci de ani.

Viaţa cotidiană în comunism

Viaţa cotidiană se organizează în jurul nevoii (şi al incertitudinii) de a se aproviziona de la piaţă, al menajului, al cârpitului hainelor, care au zece ani sau mai mult. Puţină lectură. Pe scurt, orizontul e foarte limitat. Zilele monotone se repetă la nesfârşit. Tot ce se produce în ţările comuniste e cenuşiu, sărăcăcios, deprimant – fie că e vorba de clădiri de beton, de mobile, de haine, de monumente sau de vitrine… Urâţenia e în mod voit omniprezentă, anihilând alegerile, gândirea critică, speranţa. Viaţa românilor e supravegheată, cenzurată, împuţinată.

O dată pe săptămână, Dan, Paulinette, Lizica, Teodora şi Marcel, Paule şi Dinu vin la ceai.

Aşteptarea scrisorilor de la Paris şi a pachetelor cu cafea, ceai, lucruri de primă necesitate, pe care Radu şi Ileana le trimit în fiecare lună e, alături de aceste întâlniri, singura paranteză pozitivă din viaţa lor de zi cu zi, goală şi lipsită de culoare.

Mulţumită acestora, se descurcă. Au ce să mănânce. Lucrurile mărunte (hainele) pe care le primesc le vând sau le schimbă cu altceva. Mulţumită coletelor, nu trebuie, aşa cum li se întâmplă altora, să cerşească în stradă pentru a putea supravieţui.

Când eşti „de origine socială nesănătoasă“, adică ai fost proprietar sau ai avut o profesiune liberală, n-ai dreptul la nimic, potrivit regulilor noului regim: nici pensie, nici serviciu, nici cartele pentru alimente. Trebuie să fii „în câmpul muncii“ (adică să ai un serviciu), dar accesul la o slujbă e foarte dificil şi aproape imposibil dacă ai trecut de o anumită vârstă. Atunci eşti considerat un parazit social.

Pachetele

Scrisorile conțin mai ales liste de lucruri care îi sunt cerute lui Radu. O dovedesc aceste rânduri ale lui Dan din 1954:

Insistă mai ales pe obiecte de nailon şi pe lame de ras, „thin blades“ roşii, americane. Obiectele de îmbrăcăminte de care aş avea nevoie sunt: cămăşi măsura 39 şi 40, bluze fără broderie, lenjerie de corp şi chiloți (măsura 42), cămăşi de noapte pentru femei, ciorapi şi trei sau patru perechi groase, ca aceia pe care i-ai trimis ultima dată mamei; şosete trei sferturi pentru bărbați, lână de diferite culori, mai degrabă aprinse, o pereche de pantofi comozi, maro, măsura 36, din piele de porc (e un cadou pe care vreau să i-l fac mamei), încălțăminte cu talpă de crep măsura 36 şi jumătate pentru Lisbeth, şi 37 şi jumătate. Dacă ai posibilitatea, adaugă material pentru o poşetă şi câteva curele.

Ca alimente, trimite-mi câteva pachete de ciocolată de menaj, cafea prăjită, ceai Lyons sau Lipton, Nescafé cât de mult poți şi țigări, ca să mai schimb „mahorca“ oribilă pe care o fumăm. Ca obiecte de toaletă, puțină pudră la cutie, ruj de buze, flacoane de Aureol numărul 2, permanente, periuțe de dinți şi de unghii din nailon, spumă de ras şi „zino pado“.

Ca medicamente: aspirină, calciu, sterogyl comprimate şi injectabil, dacă nu riscă să se spargă, flacoane de kelen (anestezic) (pentru a mă achita de o obligație foarte importantă) şi câteva flacoane de penicilină J.R. Roussel. La trimiterea acestor pachete, specifică, te rog, numele meu, iar pe viitor, dacă poți să-mi trimiți ceva, fă un pachețel cu numele meu (fiindcă acum avem bugete separate).

Dacă poți, fără a provoca deranj sau probleme, trimite cele de mai sus într-una sau două reprize, ar fi excelent. Nu ştim niciodată ce ni se poate întâmpla. În sfârşit, vei face cum poți mai bine şi mă las cu totul pe mâna ta în ce priveşte aceste obiecte care, pentru noi, sunt de primă necesitate.

Îmi dau seama că scrisoarea mea capătă proporții, dar înainte de a o încheia te implor să nu ne mai laşi niciodată fără veşti de la tine pentru atât de multă vreme, aşa cum ai făcut anul trecut. Am fost de-a dreptul înnebuniți. Mama te vedea deja strivit, volatilizat, anihilat, şi eu însumi, deşi am făcut eforturi să rămân rațional, eram îngrozitor de îngrijorat.

Nu vreau să închei înainte de a-ți mulțumi pentru tot ce faci pentru noi. Contăm pe tine ca pe Dumnezeu, fiindcă, ți-o spun sincer, pachetele tale sunt aproape unica noastră resursă.

Vă îmbrățişez tare pe toți,
Dan

PS: Dacă mai ai lucruri de la Vlad, poți să le trimiți din când în când. Vor face minuni pentru Ion. Îmi dau seama că am uitat să menționez, pentru copii, două cutii de creioane colorate. Alături de ciocolată, asta le face plăcere!

Nu doar familia cere pachete, ci şi prietenii rămaşi în România. Ca toți cei care au putut să-şi găsească o viață mai bună în altă parte, să „iasă", Radu nu-i poate uita pe cei rămaşi prizonieri în universul comunist. Are datoria să-i ajute, să nu greşească mărfurile, să trimită din nou şi din nou, pentru a încerca să suplinească imensa lipsă de orice de dincolo de Cortina de fier.

Fiecare persoană are dreptul la 2 kilograme pe lună. Radu şi Ileana trimit deci câte un colet pe săptămână, când părinților, când fratelui şi cumnatei, când unei mătuşi sau unor prieteni care sunt în nevoie.

În decembrie 1955, Radu primeşte o scrisoare (cu semnătură necunoscută) care îi aminteşte, pe un ton foarte imperativ, că:

Trebuie să respecți întocmai regulamentul. Nu trimite decât 450 de grame de lână (mov, de data asta), nici mai mult, nici mai puțin, şi perechea de pantofi care era în pachet şi a fost returnată, lână trimite de fiecare dată. Nu pune nici un produs alimentar, nici ciorapi, nici medicamente, numai un singur exemplar din fiecare obiect (perie, perie de dinți, piaptăn, cutie de pudră, ruj de buze, ciorapi culoare olive, o jumătate de kilogram, curea, dacă e posibil, trei metri de gabardină bej, pantofi pentru bărbați sau femei), astfel încât greutatea să nu depăşească 1 kilogram 700-1 kilogram 800, cu ambalaj cu tot.

Se pare că la Paris e o agenție specială pentru trimiterea de pachete în România potrivit dispozițiilor şi reglementărilor autorizate. Aceste pachete ajung toate, în perfectă stare. Dacă vrei informații precise pe această temă, adresează-te doamnei S., al cărei soț e doctor şi locuieşte la nr. 30, pe bulevardul de le Bourdonnais. Ea îți va da toate informațiile de care ai nevoie, fiindcă şi ea trimite pachete în România.

Îți mulțumim din toată inima că te-ai gândit la noi, sperăm să primim de la tine o carte poştală care să ne spună ce mai faci, dacă ai ocazia să o trimiți. Dacă între timp te muți, anunță-ne printr-o carte poştală.

Cereri şi instrucțiuni ferme…

O întreagă economie se organizează. Acele țesături, ciorapi, lenjeria de nailon şi cosmeticele cerute de Grigore nu erau pentru Maica, ci erau vândute.

Întreaga familie e foarte activă în preluarea coletelor de la vamă, imediat ce e cu putință (trebuie plătite taxe vamale uneori mari şi nu au întotdeauna banii necesari), pentru a le vinde sau a face troc cu obiectele pe care le conțin şi care nu sunt de primă necesitate pentru ei. Aşteptarea e mare: *„Acum trei zile, Paulinette a primit un colet, al meu a ajuns în seara asta. Maica n-a primit încă nimic, dar sper să nu întârzie. Cel expediat pe 10 noiembrie, cu materiale textile, încă nu a ajuns. Se poate să-l fi trimis pe adresa greşită? Poți să te informezi şi să faci o reclamație?73"*

Lisbeth, cumnata lui, îi cere mai multe lucruri foarte precise: „stofe sare şi piper sau «mille points» pentru bărbați, pantofi de damă din piele de viței sau de porc, măsura

36½-37, marca Mansfield. Pânzeturi Orlon. Pantofi bărbăteşti bej sau maro, măsura 42 sau 43. Nailon pentru cămăşi bărbăteşti, alb, albastru, gri sau crem. Portjartiere, ruj Rouge Baiser, nuanța 14 sau 15. Două sau trei perechi de ciorapi Moussenyl pentru femei. Începând din luna februarie, un costum de baie Lastex sau din ochiuri împletite, măsura 44, 46, 48. Un flacon de apă de toaletă Cuir de Russie şi, în sfârşit, o pereche de pantofi negri de seară, măsura 36 şi jumătate".

Îi mulțumeşte pentru lucrurile trimise, dar nu ezită să îi spună ce nu merge şi ce trebuie trimis: „*Pachetele au fost, pentru noi, o imensă plăcere. Cei mari* şi *cei mici, toți am fost entuziasmați de sosirea coletelor şi am mers împreună la vamă ca să vedem mai repede ce era înăuntru. Totul e foarte frumos, iar costumul de baie a stârnit admirația întregii case. O singură problemă: şi pantofii, şi costumul sunt cu o măsură mai mici. Ar fi nevoie de acelaşi model, dar măsura 44 în loc de 42 şi 45 ½ în loc de 44 la pantofi*".

Deşi i se spune că „*nu ne e uşor să te copleşim cu cereri*", ne dăm seama că Radu petrecea sâmbete întregi pentru a găsi ceea ce i se cerea cu atâta precizie şi exigență şi că nu era o cheltuială neglijabilă, dat fiind numărul de persoane pe care le ajută…

După sfârşitul războiului şi destituirea sa, va trece printr-o perioadă dificilă la Paris. Îşi găseşte slujbă de agent comercial pentru o societate de vopsea industrială. Ileana lucrează ca secretară, dar aveau fiecare o chirie de plătit şi un fiu de crescut.

Cel puțin Maica e lucidă şi foarte recunoscătoare atunci când primeşte o scrisoare sau un colet, nu încetează să le mulțumească lui Radu şi Ilenei pentru ajutorul şi generozitatea lor. „*Mulțumesc pentru pachetul care tocmai a sosit, mulțumesc pentru tot ce faci pentru noi. Mulțumită ție trăim bine şi fără grija zilei de mâine. Îți dai seama cât de mult înseamnă asta?*"

Grigore îşi exprimă şi el recunoştința: „*nu ştiu cum să mulțumesc copilaşului drag care are aşa grijă de noi. Eu din toată inima îți mulțumesc şi mulțumesc Domnului că mi-a dat un aşa copil*"[74].

Se pare că nimeni nu-şi pune cu adevărat întrebarea cât costă în Franța tot ceea ce cer.

Sigur, erau obişnuiți să trăiască foarte confortabil, iar sărăcia, pe lângă lipsa libertății şi stresul permanent provocat de nesiguranța zilei de mâine, a fost, fără îndoială, o încercare foarte dificilă. Dar nu îşi imaginează noua realitate economică a rudei lor exilate. Îl cred în paradis fiindcă a scăpat din infern. Trebuie să trimită bani în țară, să-i ajute pe cei care au rămas. O realitate universală de-a lungul vremii.

Doar Maica abordează subiectul în scrisoarea ei din 18 decembrie 1959: „*Azi am primit înştiințarea pentru cele două pachete trimise. Mulțumesc, mulțumesc de o mie de ori. Vreau să îți pun despre acest subiect o întrebare la care vreau să-mi răspunzi sincer: nu suntem o povară prea grea pentru tine? Trimiterea acestor pachete, cumpărarea produselor şi mai ales cheltuiala. E o idee care mă necăjeşte adeseori. Nu te oboseşti prea mult ca să o scoți la capăt? Eşti darul nostru de la Dumnezeu, bineînțeles, şi niciodată nu ți-o spun destul, dar n-aş vrea să te lipseşti de anumite lucruri pentru noi*".

Sunt sigură că Radu a liniştit-o întotdeauna şi că, față de ceilalți, a avut eleganța să nu spună niciodată nimic.

Când Maica va putea în sfârşit să iasă din România şi să vină în Franța, va înțelege pe

deplin presiunea continuă a tuturor acestor cereri care curg în permanență, cu exigențe dintre cele mai detaliate… Pe cât de mult şi-ar fi dorit să le onoreze la începutul sejurului, căci ştia toate lipsurile din țară, pe atât de puțin a reuşit să le mai facă față după câteva săptămâni: nu mai era vorba de produse de primă necesitate, ci de rachete de tenis de o marcă anume, de discuri etc.

---

73. Scrisoarea lui Grigore din 6 februarie 1958.
74. Scrisoare din martie 1957.

Copilul de aur

Familia, adică Maica, surorile ei, Lizica şi Paulinette, nepoatele Magi şi Gica, Grigore, nepoata lui, Teodora, şi soţul ei, Marcel Olteanu, precum şi prietenii lor Paule şi Dinu se adună în fiecare sâmbătă în strada Columb, la Maica şi la Grigore. E un prilej de a schimba veşti, de a bea un ceai bun sau un Nescafé şi de a citi scrisorile trimise de Radu.

În vreme ce, la sfârşitul anilor 1950, un nou val de represiuni începe în România (mai ales împotriva intelectualilor), la Paris, situaţia profesională a lui Radu se îmbunătăţeşte: lucrează în filiala unei bănci pariziene, găseşte finanţări pentru mari proiecte de infrastructură şi începe să călătorească mult, în America Latină şi Centrală (Brazilia, Panama), în Asia (Filipine, India, Tailanda…), în Statele Unite etc.

Scrisorile lui sunt aşteptate cu şi mai multă nerăbdare: „*Coborâm trei etaje cu liftul, de cinci-şase ori pe zi când aşteptăm o scrisoare de la tine. Asta ne ocupă timpul. Când vei fi în Extremul Orient, scrie-ne des şi roag-o pe doamna Laroche, când va avea veşti de la tine, să ne ţină la curent. Îţi doresc călătorie plăcută şi succes*“[75].

Claude Laroche era secretara lui Radu, care le dădea cu regularitate veşti Maicăi şi lui Grigore atunci când el era plecat pentru perioade lungi de timp. Sunt atât de fericiţi să primească scrisori de la fiul lor cel mic, încât aproape că se bat care să le citească primul. „*Nu ştii, iubitul meu, câtă plăcere ne-a făcut tot ce ne-ai scris despre voi toţi*, îi scrie tatăl lui pe 15 martie 1957, *citesc şi recitesc toate scrisorile tale. Când îţi citim şi recitim scrisorile, distanţa pare mai mică.*“

La sfârşitul săptămânii, misivele sunt citite cu voce tare în faţa familiei reunite, care, preţ de câteva pagini, evadează din realitatea cenuşie a comunismului. Grigore e atât de fericit că Radu are „*un post bun*“, în specialitatea lui de economist. E mândru că are „*un aşa copil, aşa bun cu toţi, aşa capabil, muncitor şi despre care n-am auzit şi nu aud decât cuvinte de laudă, cea mai mare bucurie pentru un părinte nu poate fi decât a avea un aşa copil*“.

Speră că Vlad îi va aduce lui Radu tot atâta bucurie şi mulţumire câtă le aduce el părinţilor lui. Îi scrie cu o iubire paternă rar întâlnită: „*Dulce copil, cât de dor îmi este de tine să te pot îmbrăţişa şi săruta tare, tare, cum numai un părinte căruia îi dai atâta fericire poate să te sărute. […] Vă sărut, dragii mei copii, şi mereu, mereu mă uit la fotografiile voastre ca să-mi treacă de dorul vostru*“.

Câtă nostalgie… Avea atâtea proiecte pentru ei, împreună. O dorinţă atât de fierbinte de a transmite generaţiei următoare roadele muncii sale, de a-şi asigura perenitatea. Dacă asta nu s-a putut realiza, fiindcă le-a fost confiscat totul, reuşita lui Radu e importantă pentru el.

În scrisoarea din 1960, Maica îi va destăinui: „*De câte ori nu-l aud pe tata, când se crede singur în cameră, vorbind despre tine şi zicând: «Micul meu Radu, ce dor îmi e de*

tine». Dar nu e firesc? Aceşti optsprezece ani care ne despart nu sunt o viaţă de om?“[76]

Când Radu e promovat director general al societății la care lucrează, părinții sunt mândri!

„*E un mare succes pentru un român într-o țară străină să fie aşa de apreciat şi promovat rapid, asta se datorează calităților şi valorii tale, calități pe care le-ai dovedit de mult şi în multe împrejurări*“, îi scrie tatăl lui.

La sfârşitul lui iulie 1957, Maica îi scrie lui Radu pentru a-i ura la mulți ani:

Îți urez, dragul meu, îți urăm, din toată inima şi cu cea mai mare afecțiune pe care o avem pentru tine, multă fericire, mult noroc în viață şi realizarea tuturor speranțelor tale, a tuturor dorințelor. Cred că, atunci când aceste urări sunt făcute cu toată dragostea pe care o avem noi pentru tine, e imposibil să nu se împlinească.

Nu cred că sunt mulți părinți care se pot lăuda că au o comoară ca tine. Nu voi uita niciodată cât de prevenitor, atent şi generos ai fost întotdeauna față de noi.

Dumnezeu să te binecuvânteze, dragul, iubitul meu copil, sunt sigură că El mă va asculta. Te îmbrățişez, dragul meu, câte un sărut pentru fiecare dintre anii tăi de viață. Din toată inima,

Maica

Ce elogiu. Dacă n-ar fi fost despărțirea şi greutățile îndurate în atât de mulți ani, exilul forțat, această admirație nestăvilită, constantă, ar fi putut să i se urce la cap. Radu putea fi puțin lăudăros (mai ales în legătură cu călătoriile sale), dar, în mod curios, n-a realizat niciodată pe deplin cât de mult însemna pentru părinții lui şi mai ales pentru mama lui. În adâncul sufletului, el n-a reuşit niciodată să compenseze aşa cum şi-ar fi dorit toți acei ani de despărțire şi tot ceea ce a trebuit Maica să îndure de una singură…

---

75. Scrisoare de la Grigore, din 25 septembrie 1959.
76. Scrisoare din 15 noiembrie 1960.

Frontierele se deschid

Începând cu 1960, Republica Populară Română şi-a deschis frontierele pentru turiştii occidentali şi şi-a lăsat cetăţenii să iasă, sub condiţii stricte, dând permise de călătorie cu ţârâita. Maica visează, în sfârşit, foarte concret să obţină un paşaport pentru a merge în vizită la Radu, pentru o lună. Ea scrie, pe 8 martie 1959:

Îţi dai seama, dragul meu, ce bucurie imensă e să ne revedem! După 17 ani de despărţire, cred că destinul îmi era dator. În următoarea scrisoare îţi voi spune ce demersuri am făcut aici şi ce va trebui să faci tu acolo pentru mine. Ce bucurie să te revăd, să-l revăd pe Vlad cel mare, care nu o mai cunoaşte pe bunica lui, să le revăd pe Ileana şi Marcelle[77]*, doar când mă gândesc la asta întineresc cu zece ani.*

Să spun La revedere, Pe curând, dragul meu? Crezi că e cu adevărat posibil?

Grigore îi cere lui Radu un lucru neaşteptat, dar cu totul remarcabil, în scrisoarea lui din 5 ianuarie 1960: „*Vreau să te întreb, dacă am obţine plecarea, maica cu mine, crezi c-ai putea să găseşti un post pentru mine, deşi la vârsta peste 74 de ani, însă fiind bună sănătate şi bună voinţă, voi putea sigur corespunde, n-am pretenţia unui post important, vreau să muncesc, să câştig ceva, să nu fiu în sarcina ta de tot. Hotărârea venirii la Paris nu este definitivă, nu o voi lua înainte de 5-6 luni. Noi suntem toţi bine, toată lumea mă însărcinează să-ţi trimit sărutări*“.

Maica e neliniştită în faţa posibilei sale călătorii: „*Am ajuns să mă întreb dacă voi putea suporta emoţia imensă, marea fericire de a călători la Paris. Văd că Mimine s-a descurcat, a suportat bine şocul, dar nu e chiar acelaşi lucru: ea nu urma să-şi regăsească micul dar de la Dumnezeu, pe micul meu Radu, pe Vlad şi pe Ileana. Vlad, pe care mi-aş dori atât de mult să-l revăd. Mimine mi-a spus lucruri minunate despre el (şi despre voi, la fel)*“.

Câteva zile mai târziu, se nelinişteşte: „*Ai mai văzut-o pe Mimine? Să nu uiţi să-mi scrii cum ţi s-a părut. Vreau să ştiu ca să-mi dau seama de impresia pe care o veţi avea când mă veţi vedea. Cei şaptesprezece ani care au trecut peste bietele noastre chipuri nu ne-au întinerit, cu siguranţă…*“[78]

În fine, neliniştea ei că a îmbătrânit e trecută în plan secund: „*Numai de-aş putea să vă revăd! În legătură cu asta, contrar a ceea ce ţi-am spus, eu trebuie să fac primele demersuri. Crezi că voi avea această mare bucurie de a veni către voi? Visul acesta e atât de frumos, încât abia dacă pot să-l cred şi mă întreb dacă voi fi în stare să suport imensa bucurie de a vă îmbrăţişa, optsprezece ani… Ai grijă mare de mica mea Ileana, vreau să o găsesc frumoasă şi veselă ca altădată. Rămâne de văzut cum o veţi găsi voi pe Maica voastră, cei 18 ani sigur au lăsat urme, dar asta nu contează, dragii mei, vă iubesc atât de*

mult… Restul nu poate umbri fericirea de a vă revedea!“

Când se întoarce, Mimine le dă veşti despre Radu, Ileana şi Vlad. „*Ce mă întristează*, scrie Maica în mai, *e să văd cât de tracasați sunteți tu şi Ileana de dificultățile vieții, care nu e întotdeauna uşoară. Dacă asta poate fi o uşurare pentru finanțele tale, nu ne răsfăța prea mult, ne vom descurca, te asigur. Gândul că ai putea să înduri privațiuni pentru noi îmi este insuportabil, aş putea să fac orice fel de muncă pentru a evita asta. Te sărut din toată inima şi de o mie de ori*.“

În mai 1960, Dan îi scrie la rândul lui: „Tante *Mimine ne-a dat ceva ştiri despre voi, dar prea puține, după gustul meu. Te ştiu ocupat, foarte ocupat. Mă bucur ca ai succes în ceea ce întreprinzi, asta compensează oboseala. Dar mai adu-ți aminte şi de mine şi mai scrie-mi din când în când. Dă-mi veşti şi despre Neagu, Sandu, Banu. Ce fac, unde sunt? Răzvan e mare medic primar acum; foarte ocupat, a rămas însă acelaşi. Are mare admirație pentru succesul tău. Am văzut şi pe Mircea Ghidionescu. Şi bineînțeles am vorbit mult de tine. În general, văd lume destul de puțină*“.

Bun prieten al lui Radu, Răzvan – care făcuse mai mulți ani de închisoare, la fel ca soția lui – va reuşi să plece din România în 1973, la vârsta de şaizeci de ani, grație fratelui său, Neagu Djuvara, care i-a obținut un contract în Nigeria. Până atunci, trăise toate turbulențele comunismului şi le păstrase în el. O imensă tristețe ascunsă în spatele unei inimi mari.

În primăvara lui 1960, Grigore scrie că: „*vreme de două zile, Maica nu s-a putut ține nici în picioare, nici aşezată după ce se trezea dimineața, deşi dormise bine în timpul nopții. Avea tensiunea 17/8. După 3-4 zile i-a trecut. Am fost la doi doctori care n-au constatat nimic anormal. I-au diagnosticat un spasm cerebral*[79] *şi i-au prescris medicamente […], acum face foarte bine*“.

Scumpul, scumpul şi dulcele meu copil,

Am făcut demersurile necesare pentru plecare, acum aştept intervenția ta pentru a obține permisiunea să vin la Paris şi ajutorul lui Dumnezeu pentru tot ce va urma.

Am făcut cerere pentru două luni. Nu ştiu când voi obține paşaportul, dar mi-aş dori aşa de mult să fie cât mai repede posibil.

Îți dai seama, dragul meu, de fericirea pe care aş avea-o să-ți văd din nou chipul iubit, după 18 ani, să îi văd pe tânărul Vlad şi pe mica mea Ileana, care a fost mereu atât de amabilă cu mine. Voi putea suporta această bucurie?

Cred că, înainte de a ajunge la Paris, voi lua o doză serioasă de calmante. Nu trebuie să ne plângem, viața poate încă să ne ofere mari bucurii.

Eşti mulțumit de călătoria în Grecia?

Câtă plăcere ne fac scrisorile tale, dragul meu.

Te sărut, scumpul meu, din toată inima,
Maica

Secretariatul general

Paris, 20 iulie 1960

Dragul meu Radu,

Ai perfectă dreptate să îmi scrii pentru a-mi semnala cererea de paşaport a mamei tale către autoritățile române.

Am cerut Departamentului European din Ministerul Afacerilor Externe să facă o intervenție oficială, fie la Legația României de la Paris, fie la Bucureşti prin intermediul legației noastre, pentru ca această cerere să fie rezolvată favorabil.

Cu prietenie, al dumitale,

M. de Courcel

După luni de aşteptare şi de tăcere absolută din partea administrației româneşti, Grigore anunță, în sfârşit, pe 2 noiembrie 1960, ceea ce nu mai sperau:

Răducule mult drag,

O veste bună, am fost chemați, Maica şi cu mine, pentru ultimele formalități pentru plecarea lui Maica. Nu ştii micul meu ce emoții, lacrimi de bucurie la Maica, că va putea săruta dragul nostru copil. Cred că totul va fi gata în 10-15 zile şi plecarea va fi pe la 20 decembrie. Aşa că veți putea profita să stați mai mult împreună de sărbători, tu având concediu.

Maica e fericită, în culmea fericirii, şi eu la rândul meu mă gândesc că atunci când veți fi împreună, cu gândul voi fi tot timpul cu voi! În ce priveşte voiajul, Maica o să ia avionul, trenul ar fi prea obositor. Când documentele vor fi gata o să-ți trimit o telegramă ca să poți cumpăra biletul de avion, cum ai făcut pentru Mimine.

Noi toți suntem bine. Nimic special, tot ce contează e momentul când Maica va putea pleca în sfârşit, te va putea regăsi şi strânge în brațe.

Ea îți trimite sărutări din toată inima. Abia aştept anul viitor, când sper că voi putea veni şi eu. Nu voi sta decât o lună fiindcă nu vreau să o las prea multă vreme singură pe Maica.

Te sărut şi îți mulțumesc pentru tot.

Puiu

Pe 4 decembrie 1960, Grigore îi trimite lui Radu o scrisoare:

Dragul meu,

Ieri, întorcându-mă de la poştă, unde expediasem scrisoarea expres recomandată, soseşte factorul care ne-a adus cartea poştală care a pus pe Maica pe gânduri cu plecarea ta din Paris pentru 2 luni, tocmai după sosirea lui Maica la Paris, însă după cum îți va scrie mai jos Maica, totul se va aranja, plecarea lui Maica nu va putea fi întârziată. După cum ți-am scris, Maica este plină de emoții şi fericire de a putea curând îmbrățişa pe aşa iubitul nostru copilaş, aceleaşi emoții şi fericire o am şi eu la gândul fericirii Maicăi şi ştirile ce voi avea de la tine la înapoierea ei. Mă gândesc de-acum la zile întregi ce vom vorbi de voi toți, de tine, dragul meu, care, împreună cu Maica, sunteți fericirea şi bucuria mea.

Factorul ne-a adus cu cartea poştală şi recipisa (aviz) pentru pachetul lui Maica,

probabil mâine, luni va sosi şi al meu şi Dan. Noi toţi suntem bine, după cum ţi-am scris acum două zile, avem un timp splendid, soare şi relativ cald, în special ziua.

Vă sărut mult pe toţi,
Puiu

Maică mică şi iubită, adaug şi eu câteva rânduri la scrisoarea lui tata pentru a te ruga insistent să nu schimbi absolut nimic în programul tău din cauza venirii mele. Trebuie neapărat să-mi promiţi acest lucru, altfel mi-ai strica toată plăcerea. Cum ţi-am scris, voi şti perfect să mă aranjez, este imposibil ca frumosul Paris să nu îmi dea posibilitatea să aştept cu răbdare întoarcerea ta. Spune-i, te rog, şi lui Ileana acest lucru. Sunt aşa de fericită de a te revedea în curând, că nu mă mai gândesc la altceva şi sunt gata să fac orice sacrificiu pentru a trăi, câteva zile chiar, cu tine. În rest, mă voi descurca.

Te sărut, dragul meu, din toată inima. Prin scrisoare, aşteptând să o fac imediat ce cobor din avion.

La revedere, la revedere, iubitul meu,
Mami

---

77. Mama Ilenei, care, din nefericire a murit în acel an.
78. Scrisoare din martie 1960.
79. „*După părerea mea, o glumă bună*“, notează Maica la sfârşitul scrisorii!

Maica la Paris

În decembrie 1960, Maica ia avionul pentru prima dată, după luni de aşteptare. Câte emoţii trebuie să fi avut în cele patru ore de zbor care o duceau către fiul ei! Călătoreşte singură: nici soţul, nici un alt membru al familiei n-a obţinut paşaport sau autorizaţie pentru a părăsi Republica Populară Română: trebuia ca cel plecat să se înapoieze în ţară, iar soţul, copiii erau „reţinuţi“ drept garanţie că se va întoarce. La plecarea ei a luat parte toată familia, care a însoţit-o la aeroport, cu toţii foarte emoţionaţi de despărţire şi de ceea ce ea avea să trăiască, după atâţia ani, după ultimele luni de demersuri, de aşteptare nesigură, de entuziasm amestecat cu teamă.

A doua zi, Dan îi povesteşte plecarea din Bucureşti: „*Înainte să plece, mama n-a arătat nici o nervozitate sau tensiune, dar la aeroport cred că, dacă s-ar fi amânat zborul, ar fi leşinat. Mi-a rămas în minte imaginea plecării ei, masa enormă a avionului dispărând în nori… Pasagerii erau toţi bărbaţi, oameni de afaceri sau diplomaţi străini, veseli şi vorbăreţi; în spatele lor, o siluetă mititică şi impasibilă, mama. Părea încă şi mai mică cu bagajul de mână ce părea atât de greu. M-am uitat după avion până a dispărut, apoi timpul s-a oprit până am vorbit cu ea seara*“.

Pentru Maica, această regăsire a fost unul dintre cele mai importante şi mai fericite momente din viaţa ei. La coborârea din avion, îl vede în sfârşit pe Radu, îl sărută şi plânge de bucurie. S-a schimbat. Ultima oară când l-a văzut avea 27 de ani, acum are 45. Ea avea 58 de ani… Au trecut aproape nouăsprezece.

Radu e zdruncinat când o vede slabă, vârsta şi greutăţile prin care trecuse îşi puseseră amprenta. Lucrurile n-ar fi trebuit să se petreacă astfel. Şi-ar fi dorit atât de mult să o protejeze de toate astea. De toţi anii de despărţire, de griji, de imensa prăpastie ce se căscase între ei, de tot ce dispăruse din lumea de altădată…

Dar, dincolo de durere, sunt uşuraţi că pot, în sfârşit, să se strângă în braţe, să fie, în sfârşit, împreună pentru câteva săptămâni.

Se duc direct la Ileana, pe Rue de la Verrerie, chiar în spatele bazarului de la Hôtel de Ville (BHV), unde locuieşte şi Michel, fratele Ilenei. Bucuria absolută a regăsirii, îmbrăţişări, exclamaţii la vederea lui Vlad, pe care Maica îl recunoaşte imediat, chiar dacă nu mai are părul buclat ca în copilărie! Ileana e tot afectuoasă, amuzantă şi teribil de emoţionată să o vadă pe Maica. După ce se odihneşte, îşi fac o mie de proiecte, să se întâlnească, să se plimbe, să viziteze muzee, să facă cumpărături şi chiar să meargă la coafor!

Timpul e de partea lor, suspendat de Crăciun, Anul Nou, în ianuarie, februarie… Maica n-a mai fost atât de fericită, bucuroasă, liniştită de dinainte de război. Ce fericire pe ei toţi!

Telefonează la Bucureşti pentru a le spune că Maica a ajuns cu bine.

Dan ridică receptorul şi închide imediat.

Această revedere dintre fratele şi mama lui îi stârneşte prea multe sentimente. Neputință. Gelozie. Respingere.

La câteva zile după aceea, îi vorbeşte despre asta lui Radu:

Dragă Radu,

Nu sunt gelos, dar trebuie să-ți mărturisesc că te invidiez. Gândul meu a fost adesea cu voi după plecarea mamei şi nu cred că există fericire mai mare decât aceea pe care ați trăit-o voi. Ți-am arătat emoția mea prin felul în care am închis telefonul… Mă simțeam complet ridicol şi nu puteam să reacționez. Cât mi-aş fi dorit să fiu cu voi – invizibil – ca să asist la revedere. Şi acum, după o săptămână, mi se umplu ochii de lacrimi când mă gândesc.

Îmi va fi dor de ea, mult mai mult decât îți poți imagina.

Dă-ți seama: zece ani fără a fi fost despărțiți, împărțind totul, zece ani de-a lungul cărora ea a fost unicul meu sprijin, singura care m-a susținut, înțeles şi apărat când mi-am început cercetările istorice, când toată lumea mă hulea, îmi critica ideile şi faptele! Îți dai seama cât de goală îmi pare casa.

Dar şi eu mă bucur de fericirea voastră.

Sunt foarte fericit pentru bucuria voastră şi nu mai trebuie să-ți spun s-o răsfeți, să o tratezi ca pe o sfântă, fiindcă e un pic sfântă; dar va trebui să fii şi hotărât, căci mama e foarte modestă; nu va cere nimic, tu va trebui să hotărăşti tot. Nu va fi uşor, fiindcă poate fi delicios de încăpățânată, vei vedea.

Dan

De când Maica a obținut autorizația să vină în Franța, Dan visează să vină şi el. Tatonează mai întâi terenul pe lângă fratele lui, pe care îl întreabă dacă poate interveni:

Mi-ar plăcea să te revăd, să reînnod firul vechii noastre relații, puternică, dar slăbită. Îți văd de-aici fața când citeşti ce îți cer, dar, crede-mă, aş fi foarte fericit dacă aş putea fi cu voi în toamna asta[80].

Luna următoare scrie din nou pe acest subiect: „*Ştiu din sursă sigură că cererea mea de paşaport ar fi soluționată favorabil şi destul de uşor, fiindcă e urmărită de intervenienți destul de influenți. Radu nu trebuie să-şi facă griji pentru aspectul material, fiindcă nu vreau să depind de el. Spre vară, e vorba să câştig nişte bani (o sumă frumoasă), mulțumită câtorva publicații; mi-aş putea recupera costurile aducând lucruri care pot fi vândute aici*“[81].

---

80. Din scrisoarea lui Dan către Radu, ianuarie 1961.

81. Din scrisoarea lui Dan către Maica, februarie 1961.

Dan

În timpul celor cinci ani în care Grigore a fost la închisoare, Dan a rămas alături de mama lui. S-au luptat să facă față, fără bani (nu mai aveau recolte, nici pensie, nici un loc de muncă). Au vândut mobile, bijuterii, haine şi, cu banii obținuți şi cu pachetele, au rezistat cât de mult au putut. Vânzările pe care le face Dan (uneori lucruri care nu îi aparțineau) devin un subiect de ceartă începând din anii 1950, ceea ce va declanşa furiile cumplite ale lui Grigore şi foarte lungi perioade în care tatăl şi fiul nu-şi mai vorbesc.

Cei doi seamănă fizic. Amândoi sunt caractere puternice, dar diferite: Dan e şi el ataşat de moşie, dar nu neapărat ca gestionar. Îi plăcea să-şi petreacă timpul la țară, dar mai degrabă apreciind frumusețea locurilor decât gândindu-se la randamentul viitoarelor recolte. Scrisul lui trădează când o mare sensibilitate, când nevoia de a impresiona, înfrumusețând realitatea. Grigore era pragmatic, autoritar, direct. Dan, mai individualist şi mai puțin direct în comportament.

Toate acestea au avut un impact în relația lui Radu cu Dan, Radu neînțelegând aranjamentele fratelui său, care se apăra întotdeauna spunându-i că el nu putea înțelege fiindcă nu a trăit în comunism. Nu avea deci dreptul să-l judece.

Respectarea valorilor etice în situații neaşteptate sau extreme e un subiect vast şi complicat…

Când reforma din 1945 nu le-a mai lăsat decât cincizeci de hectare, iar realitatea materială a devenit mai puțin confortabilă, Dan şi-a vândut maşina, dar şi-a păstrat colecția de timbre. Grigore explodează, nu e pragmatic, unde va ajunge aşa? Zece ani mai târziu, când Dan decide să se consacre studiului genealogiei marilor familii româneşti, la apogeul represiunii comuniste care voia să şteargă complet trecutul, tatăl lui îi pune în față realitatea: va trebui să-şi poată hrăni, îmbrăca, educa copiii înainte de a scrie despre elitele din secolele trecute.

Cauză pierdută, discuție contondentă, cu Maica la mijloc, profund nefericită.

Numai după ani buni relațiile tată–fiu se îmblânzesc puțin; atunci când Maica nu va mai fi, vor fi nevoiți să se apropie unul de altul din nou.

Poți să te vindeci de o mare fericire?

Maica s-a întors de la Paris fericită şi tristă deopotrivă, fericită că s-au regăsit în sfârşit şi tristă fiindcă a trebuit să se despartă.

„Iubitul meu, să nu te superi pentru lunga mea tăcere, îi scrie ea la două luni după ce se întorsese. *Ți-ai putea închipui că a fost din cauza neglijenței sau a uitării? Acum, că mi-am revenit mai mult sau mai puțin, pot să-ți mărturisesc motivul tăcerii mele: eram complet demoralizată, ideea de a mă fi despărțit de tine pentru cine ştie câtă vreme (obsesia care m-a urmărit tot timpul petrecut cu tine) m-a deprimat aşa de tare, încât nu mai eram bună de nimic. Gândul meu era mereu cu tine. Te vedeam peste tot, vorbeam cu tine, dar nu puteam să-ți scriu. De acum încolo, promit să-ți scriu regulat.*"

Amintirile tuturor momentelor petrecute seara cu Radu, în timpul zilei cu Ileana şi cu Vlad, nu-i dau pace, ca şi când mintea şi inima ar fi rămas acolo:

Vorbesc cu tine toată ziua (în lungile ore în care cos, am tot timpul, îți dai seama), mă plimb în gând pe Rue d'Auteuil, la Prisunic, în metrou, pe Rue de la Verrerie, peste tot pe unde am fost cât timp am stat la voi.

Să ştii că ieri, sâmbătă, la prânz (tu luai masa, cu siguranță, cu Ileana şi Vlad), eram cu mintea alături de voi, dar nu ştiu dacă era la Trois Marronniers sau la Bouin.[82]

Să le spui lui Vlad şi Ilenei că îi sărut mult şi că le voi scrie curând. Nu voi uita niciodată toată bunătatea lor.

Trebuie să îți spun că toată lumea de aici a fost încântată de cum arăt, au presupus că am fost la un institut de înfrumusețare! Coafura cu coc e foarte apreciată. Trebuie să-ți spun că acum reuşesc foarte bine să mă coafez. Iar acum, că am terminat de vorbit despre mine, lasă-mă să-ți spun cât de fericiți am fost când am aflat veştile bune despre Vlad.[83] *Bietul copil, aş fi regretat mult pentru el. Îmi pare rău că nu-i ştiu adresa din Irlanda ca să-i scriu.*

Şi Ion a luat examenul de sfârşit de an şi bacalaureatul. Acum e absolvent, şi el a învățat bine în ultima vreme, a plecat în dimineața asta la mare pentru douăsprezece zile.

Mica mea Ileana ce face? Mă gândesc foarte des la ea. Cât de drăguță a fost cu mine cât am stat la Paris, nu o să uit niciodată. Nu voi uita nici unul dintre momentele petrecute cu voi şi câtă dreptate aveai să-mi spui să nu-mi întunec acele zile fericite, mireasa a fost într-adevăr frumoasă. În fiecare seară, înainte să mă culc, ies pe balcon să-i transmit stelei noastre (cea pe care o vezi şi tu din cameră) un sărut dulce şi o amintire de neşters.

Te las acum şi te sărut cu toată dragostea ce o am pentru tine. Te rog, când vei

termina de citit această scrisoare, să pui mâna pe telefon şi să-i spui Ilenei că o sărut tare, tare. Când îi vei scrie lui Vlad, să-i transmiți, te rog, toate felicitările şi sărutările mele, spune-i să nu o uite pe Maica lui, care nu e încă ramolită, încă n-are cocoaşă şi nu merge încă în baston.

Maica

Maicăi îi va lua mult timp să-şi revină după fericirea trăită vreme de şapte luni la Paris. La întoarcere, a avut un adevărat şoc psihologic, confruntându-se din nou cu realităţile regimului comunist. A căzut în depresie, dar şi-a revenit încet-încet, se agăța cu multă speranță de posibilitatea de a se întoarce într-o zi la Paris…

Anul 1961 se încheie. Kennedy şi Hruşciov s-au întâlnit în iunie şi au decis coexistența paşnică. Dar, două luni mai târziu, sovieticii ridică zidul Berlinului pentru a pune capăt exodului populației dinspre Est spre Vest. Războiul Rece e abia la început…

---

82. Restaurante de cartier la care fuseseră des împreună.
83. Vlad îşi luase examenele.

Grigore la Paris

La câteva luni după întoarcerea Maicăi, în noiembrie 1961, Grigore face primele demersuri pentru a obține şi el o autorizație de călătorie. Radu speră că ar putea veni în aprilie 1962 să sărbătorească Paştele împreună.

Grigore ține mult să-şi liniştească fiul: „*În privința cheltuielilor pe care le vei avea cu mine, n-ar trebui să fie prea mari. O vizită la oftalmolog, una la dentist, o pereche de pantofi, un pantalon, un costum* prince de Galles*, ca ăla pe care mi l-ai trimis acum cincisprezece ani. În afară de astea, iubitul meu, n-am nevoie de nimic, doar să vă strâng în brațe*“.

Dan îi scrie lui Radu pentru a-i spune că el crede că cererea tatălui său are destul de puține şanse de reuşită, „*dat fiind trecutul lui politic*“ şi că ar putea veni el în schimb. Cum putea şti Dan asta?… În orice caz, e lipsit de tact. În aprilie 1962, Grigore n-are nici o veste despre cererea sa: „*În privința venirii mele, am făcut toate formalitățile aci, ar fi bine să faci şi tu acolo. În privința călătoriei, voi lua avionul de 7.30 dimineața, care soseşte la Paris la 12.30. Aş putea cumpăra un bilet de aici. Cum vezi, m-am informat despre tot, am prevăzut toate detaliile, până şi bagajul pe care îl voi lua, nu-mi mai rămâne decât un singur lucru de făcut, să te văd când sosesc la Paris şi să pot în sfârşit să te sărut, dragul meu copil, ce fericire va fi!*“

4 octombrie 1962: „*Între timp am scris o scrisoare şi o carte poştală la 24 în care îți comunicam rezultatul negativ la cererea mea, sunt foarte curios ce părere ai tu, cum îți închipui, sunt foarte mâhnit, îmi făcea o aşa mare plăcere de a te putea vedea, dragul meu copilaş*“.

Grigore se întreabă dacă Maica n-ar avea mai multe şanse decât el, însă ea nu e de acord: „*În ciuda imensei mele dorințe de a vă vedea, asta ar însemna să-i amânăm plecarea lui la calendele greceşti, ceea ce nu vreau, ar fi prea nefericit*“[84].

Grigore depune o nouă cerere şi aşteaptă.

Un an mai târziu, primeşte în sfârşit un aviz favorabil şi îi trimite imediat o carte poştală lui Radu, pe 16 februarie 1963: „*Ura! Azi am primit aprobarea să vin la Paris, dragul, iubitul meu, cât sunt de fericit. În două zile îți trimit o telegramă. În principiu, vin în martie, în jur de 25, cred că data asta îți convine. Voi cumpăra biletul aici. Îți voi scrie o scrisoare mai detaliată*“.

Pe 2 martie 1963, îi scrie din nou:

Micule drag,
Este penultima scrisoare ce îți scriu înainte de plecarea mea la Paris, după cum am scris şi telegrafiat, eu vin la Paris în ziua de 25 martie, este şi o zi de sărbătoare, aşa cred că

vei fi liber toată ziua. Eu ți-am scris o carte poştală în Elveția acum 4 zile, cred c-ai primit-o. Eu am, după cum ți-am telegrafiat şi scris, toate formalitățile, paşaportul, viza franceză, bilet la avion, totul este în regulă. Eu nu îți mai telegrafiez înainte de plecare ca să nu mai cheltuim cu telegrama. Eu plec luni, 25 martie, la ora 8.40 din Bucureşti şi sosesc la Paris, la Le Bourget, la ora 13.15 minute. Nu ştii, dragul meu, cât de fericit sunt de a te revedea, după 21 de ani şi cu câtă nerăbdare aştept acel moment, număr zilele, de azi mai sunt 14 zile. Îmi pare rău că probabil nu voi putea să-l văd pe Vlady sau, în caz dacă ar obține un concediu, ar fi numai de câteva zile[85]*. Noi toți suntem bine, am avut de trei zile vreme frumoasă, după o iarnă grea şi lungă. Îmi pare foarte rău că rămâne maica singură, noroc cu Paulinette, care va veni foarte des, deşi momentan este destul de ocupată, dar vremea fiind de acu înainte caldă, va putea ieşi mai des. Un lucru care ar fi fost mai greu pentru dânsa, aprovizionarea, dar majoritatea lucrurilor le-am cumpărat, aşa că le are toate în casă, ar fi fost greu pentru dânsa să le care. Aşa, micule drag, rămâne înțeles, eu nu îți mai telegrafiez de plecarea mea şi îți spun la revedere la 25 martie şi te sărut mult în aşteptarea momentului de a te îmbrățişa,*

Puiu

Din nefericire, nu există nici o scrisoare în care să fie relatat sejurul lui Grigore la Paris, alături de Radu, de la sfârşitul lui martie până la începutul lunii iunie 1963. Probabil a luat cu el toate scrisorile primite de la Bucureşti. Dar regăsirea s-a petrecut cu bine, iar bunicul a avut un sejur plăcut la Paris, fericit alături de trioul Radu–Vlad–Ileana. Maica îi scria mai ales ca să îi aducă aminte că trebuia neapărat să meargă la cinema, să le vadă pe Brigitte Bardot şi pe Gina Lollobrigida! Iar cărțile poştale care le înfățişau se află la loc de cinste printre scrisori.

În amintirea anilor lui de studenție în Elveția, Radu i-a luat un bilet de întoarcere via Elveția, pe care o va revedea cu bucurie înainte de a lua avionul ca să se întoarcă la iubita lui Maica, la Bucureşti.

Grigore ar mai fi putut rămâne puțin la Paris, dar nu voia s-o lase pe Maica singură prea multă vreme. Când i-a spus la ce dată se întoarce, ea l-a amenințat că nu va veni să-l aştepte la aeroport dacă se întoarce prea devreme – un mic şantaj emoțional amuzant, dată fiind vârsta lor –, dar, în cele din urmă, cu zece zile înainte de întoarcere, cedase: „*Deci, dragul meu, e hotărât, joi, 6 iunie, venim să te luăm de la aeroport. Vino, dragul meu, toată lumea e foarte fericită să te revadă, aşa că şi eu sunt!*“

Îl liniştește în legătură cu starea lămâiului de pe balcon, de care a avut mare grijă în lipsa lui.

---

84. Scrisoare din 6 octombrie 1962.

85. Vlad îşi îndeplinea stagiul militar.

1964–1966

Pe 27 decembrie 1964, Maica împlineşte 80 de ani. Sănătatea ei, deja fragilă, e în declin. I-ar plăcea tare mult ca Radu să vină, dar el va avea nevoie de timp să se decidă, îi este teamă să se întoarcă în țara lui, care devenise de nerecunoscut în atât de multe privințe.

Maica şi Grigore s-au întâlnit cu Françoise, mama mea, la Paris, în 1963 şi 1965. Au fost fericiți să afle că Radu se recăsătorea. Această a doua căsătorie a fost pentru Radu o nouă porție de viață, pe care o degusta fericit.

În 1965, Republica Populară Română devine Republica Socialistă România, Ceauşescu declarând că țara nu mai era o „democrație populară“, ci o „republică socialistă“, schimbare de titulatură care trebuia să marcheze voința de a se delimita de tovarăşii sovietici.

Maica ajunge la Paris pe 22 iunie 1965 şi rămâne până în septembrie. De data asta, sejurul e organizat mai ales în jurul vizitelor medicale, căci se simte rău, are probleme recurente cu stomacul. E neliniştită şi se învinovăţeşte. La întoarcere, scrie că se simte mai bine, că speră să pună la loc cele cinci kilograme pe care le pierduse în ultimele luni.

Dan îşi găseşte de lucru la o fermă experimentală de lângă Bucureşti, condusă de un francez, directorul stației-pilot a FAO.[86]

Pentru prima dată, Radu şi Françoise vin la Bucureşti. Grigore le scrie: „*Dan se ocupă să vă rezerve o cameră la Athénée Palace*“.

În holul hotelului se găsesc azi câteva plăci comemorative care explică istoria acestui renumit hotel, reper al diplomaților străini şi al spionilor, din interbelic până în 1945. De aici aflăm că hotelul a fost naționalizat, în 1948, de către noile autorități comuniste, care au instalat microfoane în toate camerele şi au pus sub ascultare telefoanele, precum şi toate cabinele telefonice pe o rază de cinci sute de metri.

Angajații hotelului erau toți informatori şi, imediat ce oaspeții ieşeau, le inspectau camerele şi fotografiau toate documentele pe care le puteau găsi. Directorul general al Athénée Palace era, în realitate, un colonel de Securitate.

Cu câteva săptămâni înainte de plecarea lui Radu şi a lui Françoise, Grigore le scrie, la 15 iulie 1966, pentru a le transmite o veste pe care nici unul dintre ei n-ar fi dorit să o afle: „*Am primit ieri o lungă scrisoare de la Nicolae Gheralia, sentimentală, plângea când o scria. Casa mare de la Cilieni a fost dărâmată*“.

Probabil că şi Grigore şi Maica au plâns, la fel şi Dan. Din 1948 le era interzis formal să se întoarcă în satul lor. Cilieni le era inaccesibil, dar, în sufletele lor, încă trăiau acolo. Poate că într-o zi… Visul le fusese spulberat pentru totdeauna.

Cât despre Radu, nu a trecut niciodată peste această pierdere. Exilul i-a amplificat durerea. Cilieni însemna toată fericirea din copilărie, din tinerețe, împărtăşită cu cei mai buni prieteni, cu părinții, verii, unchii şi mătuşile. Era soclul vieții lui. Frumusețea

peisajului, a anotimpurilor, a plimbărilor călare până la căderea serii. Recoltele la care luau parte cu toții. Muzica țiganilor, care îl va emoționa toată viața.

Atâtea amintiri… O lume dispărută pentru totdeauna.

Maica revine la Paris în aprilie 1968, pentru două luni.

E primăvara multiplelor revoluții studențești: în Statele Unite, Japonia, Italia, Elveția şi Franța.

România primeşte o vizită politică foarte importantă şi memorabilă: generalul Charles de Gaulle se află în vizită la Bucureşti, între 14 şi 18 mai 1968.

Grigore vorbeşte despre asta în scrisoarea din 16 mai 1968:

Bucureştiul, ca şi toată țara, este în fierbere, vizita lui De Gaulle a avut un succes extraordinar. La Bucureşti, poate 500.000 de oameni la primire, un entuziasm mare, pe străzi, de câte ori trece, trotuarele pe tot parcursul pline şi strigând „De Gaulle, De Gaulle". Astăzi, vizită la Craiova. Pe tot parcursul la cele trei fabrici ce a vizitat, zeci şi zeci de mii de oameni ocupau piața şi toate străzile învecinate. De Gaulle şi Ceauşescu au ținut un discurs mare, arătând înțelegerea completă a celor două țări. Pot spune că a fost o nebunie de entuziasm, cred că nu se poate spune cât de mare a fost entuziasmul, era o nebunie să vezi mulțimea… Atât De Gaulle, cât şi Ceauşescu erau încântați, erau cuprinşi şi ei de entuziasmul general. N-am văzut până acu pe nimeni vorbind cu atâta înflăcărare ca Ceauşescu, iar De Gaulle nu ştia cum să mulțumească craiovenilor. Poporul întreg este încântat de politica de apropiere a celor două țări, cred că este completă. Craiova a fost la înălțime.

În țară, în sfârşit a plouat în multe locuri, după 2 luni ½ de lipsă de ploaie. A plouat în Oltenia foarte bine, în Banat, Oradea, jumătatea de nord a Moldovei şi împrejurul Bucureştiului. Recolta a fost slabă, dar sperăm în porumb, fructe şi zarzavaturi în viitor, prețurile s-au ridicat enorm.

E prima dată după mulți ani când Grigore vorbeşte de vreme şi de impactul acesteia asupra recoltelor…!

Dacă generalul a refuzat să se lase distras de ceea ce el considera drept o mică manifestație la Paris, Radu e înspăimântat de turnura evenimentelor, convins că era vorba despre o revoluție care va răsturna puterea.

Se hotărăşte să plece împreună cu soția lui în Elveția, iar Maica se întoarce în România mai repede decât fusese prevăzut. Ca şi când Republica Populară Română ar fi devenit mai sigură decât Franța! Traumatismele se vindecă greu…

Cu timpul, Radu va avea o viziune mai temperată asupra momentului Mai '68, dar, pe moment, câtă panică! Şi sărmana Maica, nevoită să plece atât de precipitat…

Grigore scrie că „*a ajuns foarte obosită. La vamă era atât de obosită şi de enervată, încât aproape că a început să plângă. Acum e bine*".

În iulie 1968, Vlad se căsătoreşte şi vine în voiaj de nuntă cu soția lui, Monique.

Petrec o lună în România, urmăriți în permanență de Securitate, care îi supraveghea astfel pe toți străinii aflați în vizită, ca în filme.

În sfârşit, membrii familiei se întâlnesc în mod regulat. Capacul de plumb s-a ridicat pentru o vreme şi toți privesc către viitor, încrezători acum că se vor vedea în fiecare an.

---

86. Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație şi Agricultură.

1969–1970

Pe 11 iunie 1969, Vlad devine tată, iar Radu, din nou tată şi bunic; Monique îl naşte pe micul Guillaume Henri, iar Françoise pe micuța Isabelle Florica, în aceeaşi zi. Bucurie în căminele bucureştene şi pariziene!

În martie, Concorde efectuează primul zbor. În iulie, Neil Armstrong şi Buzz Aldrin fac primii paşi pe Lună, iar la trei săptămâni după aceea, festivalul Woodstock e în plină desfăşurare… Influențat, fără îndoială, de această energie, Dan se recăsătoreşte în toamna lui 1969.

De ani de zile, Radu continuă să trimită colete, dar lucrurile s-au schimbat de când cetățenii României au dreptul să călătorească: „*Cum multe s-au schimbat aici, abundență de lucruri din Occident,* scrie Grigore, *greutăți pentru vârsta mea de a sta la consignație câte 2-3 ore la încasarea banilor; multe lucruri se vând greu şi eu nu mai pot alerga, şi prețul lucrurilor a scăzut, cred să încercăm să trimiți pachete mai rar şi cu lucruri de se pot vinde uşor şi cu diferență mai bună decât cursul franc-leu, iar în loc de atâtea pachete să trimiți mai puține şi să trimiți bani prin bancă, de exemplu în fiecare lună circa 350 de franci francezi; nu ştiu dacă te aranjează; tu vezi şi faci cum crezi, eu propun numai o soluție*“.

Grigore şi Maica visează să vină împreună la Paris, dar îşi fac griji: „*Ar fi o cheltuială enormă pentru tine cu biletele de avion, întreținerea noastră pe timp de o lună, plus paşaportul, care costă cam 500 de lei de persoană*“, îi scrie tatăl lui.

După o toamnă splendidă, iarna aduce atât de multă zăpadă, încât nu pot să meargă nici la cei mai buni prieteni ai lor, nici la biserică, dar, printr-un noroc, se pot uita la televizor la vecina lor.

Maica e tot mai slăbită. Nu o mai țin picioarele. Paulinette vine aproape în fiecare zi să o ajute, iar Reli, soția lui Dan, se ocupă de cumpărături. Grigore cumpără un televizor pentru ca Maica să nu se plictisească prea tare.

Noul an îi inspiră lui Grigore un proiect frumos: „*Pe 17 aprilie facem 60 de ani de căsătorie. Pe 18 aprilie o să fie Paştele ortodox, iar pe 11, Paştele catolic şi cred că şi voi v-ați căsătorit tot în aprilie, aşa că am putea să sărbătorim împreună, cu cele două micuțe doamne, dacă putem veni…*“

Din nefericire, în februarie îşi dă seama că acest plan nu se va putea îndeplini: „*Starea lui Maica nu este aşa bună ca să poată face acel voiaj, acum vreo 15 zile a devenit mai proastă, umblă foarte greu şi, de unde cu mâinile se putea servi, acum cu mâna dreaptă nu poate face absolut nici un lucru şi cu stânga se poate servi prea puțin […]. Doctorii spun că Maica se va îndrepta sigur, va trebui să se ferească de oboseli mari, supărări şi*

gripa i-ar putea provoca din nou această stare […]. Noi aci nu pot spune că o ducem bine, necazuri sunt destule, Geta şi-a fracturat piciorul acu 15 zile, 90 de zile de ghips şi pat, George, destul de obosit, scleroză şi umblă greu, Lizica, cum o ştii, noroc că este la Geriatrie. Eu sunt destul de obosit, trebuie tot timpul să am grijă să ajut pe Maica. Avem un mare noroc cu Dan şi Rely, care ne ajută mult".

În martie, Maica e mai bine şi fac amândoi cerere de paşaport. Procedura e mai puțin nebuloasă ca înainte: acum durează două luni.

Grigore aşteaptă în continuare nerăbdător scrisorile de la Paris, dar liftul e stricat de mai bine de trei luni şi e furios pe principalul proprietar al clădirii, care refuză să-şi plătească partea de reparații. Între timp, nu coboară să verifice cutia de scrisori decât de două ori pe zi, în loc de şase.

Pe 5 aprilie 1970, Maica scrie:

Iubiții mei copii,
Voi încerca să scriu deşi mâna nu mă prea ascultă azi, dar nu vreau să las această scrisoare să plece fără să vă trimit la toți trei mii de sărutări.

Mi-aş dori mult să o văd pe micuța voastră şi să o sărut, dar mă întreb dacă voi putea vreodată să mai iau avionul ca să vin să vă văd. Doctorul îmi dă medicamente, însă rezultatele sunt foarte slabe. În sfârşit, nu trebuie să disperi niciodată. Vă las, dragii mei, la revedere, la revedere."

În iunie, se simte din nou rău.

„*Sunt convinsă că e vorba de nervi,* scrie ea, *mâinile mele sunt ca o perie, cos şi scriu cu mare greutate şi am furnicături în tot corpul. Dacă ai putea găsi un tratament pentru nervi, aş fi foarte bucuroasă. Mi-e foarte dor de voi, vă sărut şi o sărut pe mica Isabelle şi mă bucur de vestea bună pe care ne-ai dat-o – Dumnezeu să binecuvânteze scumpul îngeraş.*

Multe, multe sărutări

La sfârşitul lui august 1970, Grigore se întoarce, în sfârşit, la Craiova (cu Dan şi Reli), unde nu mai fusese de douăzeci şi trei de ani. Ocupanții casei lui[87] au acceptat să-i restituie câteva obiecte de mobilier. Această întoarcere în oraşul lui îl va copleşi vreme de câteva zile, chiar dacă regretă foarte mult că Maica nu putea veni cu el.

Ne întâlnim cu Mari, care vine de la Corabia. Mergem să strângem lucrurile ce avem pe acolo, dacă ne-om găsi lucrurile ce avem în casa lui Costinel, ar fi bine. De la Craiova mi-a adus cineva câteva mobile ce-aveam la ei, mi le-a adus foarte deteriorate, exemplu masa din salon ce aveam de la părinții mei, cuie bătute în ea, am găsit un tapițer de lux, din cei vechi, care a reparat masa şi două scaune, le-a făcut ca noi. Azi masă mult mai urâtă ca a noastră se vinde 14.000 de lei, este o piesă de artă, nu vreau s-o vând, o țin pentru moştenitor, fiind dat că este din familie.

Sper la Craiova, între altele, să găsesc la o familie toate statuile de marmură şi

bronz. Acum vom vedea ce oi găsi. În casă la Costinel avem unsprezece lăzi cu veselă şi lucruri casnice.

La întoarcere, opt zile mai târziu, Grigore are plăcuta surpriză de a o găsi pe Maica mai bine. Merge din nou prin casă şi iese pe afară cu Dan.

E foarte mulţumit de ce găseşte la Craiova.

Multe lucruri de-ale noastre, mobila salon, o parte, scaune sufragerie, câteva tablouri bune, statui de bronz şi cele două marmure de Romanelli.

Craiova, afară de cartierele noi, este neschimbată, însă totul îngrijit la maximum, casele toate curat zugrăvite, tot oraşul cu asfalt, de o curăţenie mare, luminat perfect, bine aprovizionat, mult mai bine ca în Bucureşti. Hotel ca în Occident, curat, este Minerva. Mulţi străini, la restaurantul Minerva se mănâncă mai bine ca la Bucureşti. Am fost primit peste aşteptări de toată lumea, în special tot tineretul, ştiau de mine şi veneau să mă vadă. Regret că nu mă duc cu Dan şi Reli, dar este prea mare cheltuiala, cu ducerile astea s-au dus toate rezervele.

Am fost la cimitir şi am aprins o lumânare pentru familie şi pentru Nicolae. Am făcut şi cele de trebuinţă ca să pot repara cavoul Vorvoreanu, care are mare nevoie. Cred că ţi-am scris că părinţii şi fratele meu sunt îngropaţi tot acolo.

La sfârşitul lui octombrie, Maica e din nou mai rău, merge greu şi îşi dă seama că sănătatea nu îi va mai permite să călătorească. Nepoata ei, Magi, primeşte autorizaţie să meargă la Paris. Trebuie să plece înainte de 29 decembrie şi nu mai are nevoie decât de scrisoarea de găzduire şi biletul de avion pe care urmează să i le trimită Radu.

---

87. Consiliul regional Dolj, subregiunea Oltenia.

1971

În 1971, cuplul Ceauşescu face o vizită în Coreea de Nord. Impresionaţi de conducerea nord-coreeană, la întoarcere hotărăsc să o aplice şi în România, instaurând cultul personalităţii şi distrugând (treptat, dar masiv) întregi cartiere istorice din Bucureşti pentru a construi Casa Poporului, de dimensiuni megalomane. Supravegherea şi represiunea sunt din nou întărite.

În acest context, Dan îi scrie lui Radu, în aprilie 1971, că îi este din ce în ce mai greu să se ocupe de Maica şi de Grigore.

Maica are „*un nou regim de medicamente*“. Trebuie să o ajuţi mult şi să stai lângă ea, altfel devine foarte repede neliniştită.

Dragă Radu,
Nu ştiu dacă ştii care e situaţia exactă aici, nici dacă ai cea mai mică idee despre ce trăim noi, motiv pentru care îţi scriu această scrisoare şi te rog să o consideri confidenţială. Fireşte, e vorba de mama şi de tata, care sunt unica şi marea noastră preocupare.

Reli şi cu mine le dedicăm tot timpul nostru liber, mergem la ei în fiecare zi şi tot nu e de ajuns.

Au îmbătrânit mult amândoi, mai cu seamă mama, iar asta mai ales din cauza moralului său, care e catastrofic. Dificultăţile de deplasare şi anchiloza o demoralizează complet şi e imposibil să-i ridici moralul, deşi ştii cât de bună şi de blândă e.

Are o boală rară de origine nervoasă care îi dă senzaţii de arsuri în stomac, nelinişte în mâini şi picioare şi o stare depresivă. E convinsă că medicii nu sunt buni de nimic, doar interesaţi de bani etc.

Merge foarte greu, a slăbit, nu mănâncă decât foarte puţin. În plus, nici starea de sănătate a tatei nu e strălucită, a avut palpitaţii care revin periodic şi acum e puţin cam bolnav. Nu pot să-ţi descriu cât de lugubru e la ei, iar iluştrii lor colocatari nu ajută cu nimic. M.V. are un caracter odios, ca să nu mai vorbim de grosolănie. Nu ne mai vorbim. Măcar de-ar pleca mai repede.

Toate astea sunt o introducere pentru chestiunea principală: venirea ta cu Françoise de Paşte, mama şi tata numără zilele, dar, dintr-un motiv necunoscut, poate o neînţelegere, acum sunt convinşi că nu mai veniţi şi sunt dezamăgiţi. Te rog să-ţi schimbi planurile şi să vii pentru a sărbători nunta lor de aur.

Pot să mă ocup de găsirea unui hotel.

Radu va veni, bineînţeles.
Colocatarul pleacă, iar Paulinette vine să locuiască în apartament, ceea ce o bucură pe Maica. Grigore a pus să li se renoveze camera ca să arate cât mai bine. A dat la reparat şi

câteva mobile de la Craiova.

Dar resimte povara celor 86 de ani, are stări de rău, cade. Totuşi, face planuri să se întoarcă la Craiova.

„*Cât aş fi vrut să facem călătoria asta împreună, Maica şi cu mine.*“ Simte că viaţa şi posibilităţile se împuţinează. În iunie, îi cere lui Radu să-i trimită bani. „*Ce scrisoare tristă, scrisă cu atâta tristeţe, dar viaţa trebuie să-şi urmeze cursul…*“

Scrisorile de la Maica sunt tot mai rare, dar, la sfârşitul lui iunie, ea îi cere lui Radu să-i trimită ţigări şi să se ducă să aprindă o lumânare la Notre-Dame-des-Victoires.

Uneori, în după-amiezile de duminică, tata ne ducea în Place des Victoires. Mama se uita la vitrinele magazinelor, care erau toate închise, cartierul era pustiu, iar eu nu prea înţelegeam scopul acelei plimbări plicticoase. Când am descoperit scrisorile Maicăi şi referirile ei la Notre-Dame-des- Victoires am înţeles că Radu păstrase obiceiul de a merge acolo să aprindă o lumânare pentru mama lui.

În faţa bisericii e o piaţetă foarte drăguţă şi foarte calmă, unde, preţ de o cafea la Moulin de la Vièrge, te simţi eliberat de toate grijile pământeşti.

Radu vine să îşi vadă părinţii în septembrie 1972. În noiembrie, Grigore scrie:

Dragii mei copii,
Ce mai faceţi? Copilaşele drăguţe mici ce fac, au progresat? Vorbesc mai bine? Au crescut? Ne este mare dor să le vedem, pe ele şi pe voi, la primăvară. Cât despre noi, statu-quo; când pe loc, când mai rău, dar foarte rar mai binişor. Ce vrei, anii lasă urme.

Lui Maica i-am făcut un fotoliu cu rotiţe ca să se deplaseze dintr-o cameră într-alta, am căutat mult, dar nu se găseşte, am găsit un fotoliu la consignaţie şi am pus rotiţe, aşa că o putem transporta. Maica este foarte demoralizată, sănătatea este perfectă afară de picioare, care nu o ajută, sunt foarte trist când o văd aşa.

S-a stins o stea

Într-o dimineață de martie, Maica are o cădere urâtă şi îşi fracturează colul femural. Îndură martiriul, face febră. Doarme ziua şi veghează noaptea, pierde noțiunea timpului. Grigore nu mai ştie ce să facă şi e epuizat.

În aprilie, venim toți patru. De la cei doi ani şi jumătate ai mei am rămas cu o imagine: un acoperiş impresionant, sumbru şi solid, la care probabil m-am uitat în timp ce adulții stăteau de vorbă în curte.

Au trecut trei luni, fără vreo ameliorare.

Maica a murit pe 5 septembrie. A fost înmormântată la Craiova. Grigore se prăbuşeşte, plânge săptămâni în şir, e de neconsolat.

Ileana îi scrie lui Radu, la 10 septembrie 1973:

Grăsanul meu,
M-am gândit tot timpul la tine. Maica reprezenta atât de multe lucruri, încât îmi este încă imposibil să cred că nu mai e printre noi. Regret tare mult că am fost uneori nedreaptă cu ea şi abia acum, când a plecat, simt golul profund pe care l-a lăsat. Şi eu, şi Lisbeth am fost cu gândul alături de tine, de voi.

Mi-e ciudă pe mine că nu m-am urcat în avion fără să-ți spun, dar nu am îndrăznit.

Te sărut tandru.

O inimă epuizată

În mai 1976, Grigore trimite o carte poştală pentru a ura Paşte fericit întregii familii din Franța. Va fi ultima lui carte poştală. Scrisul cu creion negru e laborios, ca acela al unui copil care învață să scrie. Încă mai iese câte puțin, spune că e mai bine, dar a împlinit 80 de ani, iar tristețea sa e nemărginită.

Dan povesteşte că „*petrece două ore dimineața la piață sau la club şi două ore seara cu noi […], dar asta nu acoperă decât o parte din zi… Restul timpului, am impresia că şi-l petrece căutând printre amintiri şi hârtii. Seara, când venim noi, ne arată, fie fotografiile (cel mai adesea cu* tante *Anette), fie documentele. E ca şi când ar încerca să reînvie trecutul, tinerețea, îşi repetă amintirile, vorbeşte despre mama. E ca un copil pierdut şi mi se rupe inima când îl văd aşa. E împietrit de tristețe. Ca o carte care se închide*."

Nu vor mai veni cărți poştale de la Grigore după cea din mai 1976. E prea slăbit pentru a scrie. Fără Maica, viața nu mai are sens. Ea era ancora lui, îngerul familiei, întregul trecut. Grigore moare în urma unui stop cardiac pe 19 iunie 1976.

Neagu Djuvara îi scrie lui Radu, pe 24 iunie 1976:

Dragul meu Radu,
Tocmai am aflat de la Domnica despre moartea tatălui tău. În pofida vârstei lui înaintate, îmi dau seama prin ce trebuie că treci, cu atât mai mult cu cât ai putut să-l vezi cu regularitate în aceşti ultimi ani, dar poți să fii mândru de el, iar asta e o consolare.

Chiar dacă, retrospectiv, nu mai împărtăşeam aceleaşi convingeri pentru care el s-a luptat, nu poți decât să te înclini în fața curajului şi demnității sale în toți aceşti ani lungi de încercări. Era un om de caracter. Nu găseşti pe toate drumurile.

Mă gândesc la tine şi te îmbrățişez cu afecțiune,

Neagu

Pe 30 iunie 1976, Dan îi scrie lui Radu:

Dragă Radu,
Timpul pare că se scurge încă şi mai repede. De la tragedie, trebuie să număr pe degete ca să mă conving cât timp a trecut, căci eu şi Reli nu reuşim să realizăm că totul este adevărat, iar nu un vis urât.

Plecarea ta a lăsat aici un gol încă şi mai mare, acum suntem singuri cu amintirile şi cu întreaga afecțiune pe care nu le-o mai putem arăta celor care ne-au fost atât de dragi. Şi totul contribuie la amplificarea sentimentelor, faptul că trebuie să le golim camera… Toate acele lucruri care îți sfâşie inima. Formalitățile de succesiune sunt în curs. Cu această ocazie, vreau să-ți spun cât de admirabil ai fost în momentele dificile pe care le-

am traversat. Fără tine, n-aş fi reuşit să fac cele necesare pentru a respecta ultimele dorințe ale tatei.

Cutremurul din 1977

În noaptea de 4 spre 5 martie 1977, un cutremur cu magnitudinea de 7,2 pe scara Richter a lovit România, Moldova şi Bulgaria. O parte din centrul istoric al Bucureştiului a fost demolat, zeci de clădiri s-au prăbuşit ca nişte castele din cărți de joc, în vreme ce altele au suferit fisuri profunde sau au crăpat în două.

Radu fiind, în acel moment, într-o călătorie, Dan îi scrie lui Françoise pe 8 martie:

Dragă Françoise,
Îți povestesc aici nenorocirile care au lovit țara noastră. Trăim încă într-o atmosferă de teroare şi de moarte. Pentru asta, au fost suficiente mai puțin de 90 de secunde. Vedem când vin inundațiile, putem lupta cu focul, dar, când pământul începe să se cutremure, omul nu poate face chiar nimic.

Vineri seara, către ora 21, eram la biroul meu când podeaua a început să se onduleze sub picioarele mele (încă mai simt). Ia uite, un cutremur, mi-am zis, liniştit, fiindcă am mai avut câteva, foarte slabe, în anii din urmă. N-am avut timp să-mi termin fraza că ondulațiile au devenit nişte valuri sălbatice, însoțite de un muget înfricoşător. Reli a sărit din pat şi a vrut să fugă afară. Am tras-o cu forța sub tocul uşii. Era punctul culminant al seismului, care aproape ne-a aruncat la pământ, apoi a mai continuat, dar tot mai slab.

Am ieşit în stradă, eu, încă îmbrăcat, Reli în pijama, halat de noapte şi papuci. Străzile erau deja pline de lume. Am început să aflăm despre proporțiile dezastrului. Un domn ne-a spus că imobilul de la benzinăria Lido s-a prăbuşit. Era clădirea în care locuia familia Dinopol! Ne-am dus acolo… era incredibil. Clădirea era despicată în două; o jumătate s-a prăbuşit şi nu mai era decât o grămadă de cărămizi şi de grinzi, în timp ce cealaltă jumătate era intactă.

Familia Dinopol stătea în jumătatea care s-a prăbuşit şi cel mai probabil erau toți acasă, fiindcă nu ieşeau deloc seara. Doar Tedy, care se dusese în vizită la un prieten, a scăpat. În dimineața asta am aflat că le-au găsit pe Geta şi pe Amy, de nerecunoscut.

Nu enumăr toate clădirile prăbuşite în centrul oraşului, nici pe cele grav afectate, căci aş avea nevoie de două pagini. Paulinette şi noi am avut o şansă extraordinară, nici o stricăciune. Viața îşi reia cursul, dar e groaznic când te gândeşti la tot ce trebuie reconstruit… şi mai ales la cei dispăruți pentru totdeauna.

Două zile mai târziu, Dan scrie din nou:

Blocul Dinopolilor a fost efectiv rupt în două, la toate etajele. Se văd bucătăriile şi cămările intacte, deschise direct spre hăul unde se aflau holul, dormitoarele şi băile. Agățat pe peretele din hol, un portret al Getei, pictat cu ani în urmă de Gica. Asta ne-a

dat peste cap. Dacă una dintre nefericite s-ar fi aflat în bucătărie, ar fi supraviețuit. E cu atât mai atroce, cu cât săracul Tedy i-a povestit Paulinettei detaliile identificării pe care a trebuit să o facă: Amy fără cap şi fără braţe, Geta, cu capul înfundat în torace. Mă întreb cum a putut să reziste, să pierd tot ce iubeam mai mult într-o astfel de oroare m-ar fi terminat. Tedy nu mai are nimic, doar hainele de pe el. Locuieşte la nişte prieteni.

Gazul e tot întrerupt, multe case nu sunt încălzite. În fiecare seară mergem în strada Columb cu două ceainice cu apă fierbinte. Toată lumea se adună la ora 19 ca să se uite la televizor, înfofolită în paltoane. Ce să vă spun mai mult? Scrieți-ne cât mai repede posibil, de îndată ce se întoarce Radu.

Vă îmbrățişăm. Dumnezeu să vă aibă în pază pe toți.

Seismul a ucis 1570 de oameni şi a rănit 11.000. Ion, fiul cel mare al lui Dan, a fost înspăimântat de cutremur. Câteva luni mai târziu, Radu l-a invitat în Franța, a venit la Paris şi a decis să rămână.

Îmi amintesc foarte bine sosirea lui. Ultima dată când îl văzusem eram la Bucureşti, cu câteva luni înainte de moartea Maicăi, aveam doi ani şi jumătate.

De data asta, era o întâlnire adevărată: împlineam în curând şapte ani şi venea „vărul meu mai mare“ din România! Nu îşi anunțase familia că intenționa să rămână la Paris, iar părinții lui au fost, fireşte, dezamăgiți să afle, fiindcă asta însemna că nu se vor mai revedea ani de zile… Dar, în ce ne priveşte, noi eram foarte fericiți de venirea lui.

Ion şi-a găsit de lucru la un negustor armean de covoare, apoi la fabrica de parfumuri Rochas. Venea la prânz la noi în fiecare duminică.

Unchiul şi nepotul vorbeau şi glumeau complice în română, discutau despre familie, despre ultimele ştiri de la Bucureşti. Apoi se uitau la Roland-Garros şi la Formula 1, în funcție de sezon. Ion a devenit ca un al doilea fiu pentru Radu. Vara, venea cu noi în vacanță la munte.

Anii au trecut

În anii 1970 şi ’80, Ileana a găzduit în apartamentul ei din Rue de la Verrerie mulţi români care reuşiseră să plece din ţară. Uneori venea să ia prânzul la noi şi era nostim, fiindcă îşi permitea să-l tachineze pe Radu ca nimeni altcineva – complicitate din vremurile bune de altădată.

Din când în când veneau la noi în vizită câte o rudă sau un prieten de-ai Maicăi şi de-ai lui Grigore.

Trebuia să facem reverenţe şi să le numim „*tante*“, ultimul ritual aristocratic din secolul trecut la care părinţii mei ţineau mult. O făceam ascunzându-ne reticenţa: mă revolta ideea că aş putea fi, chiar şi numai puţin, rudă cu acele doamne bătrâne şi cam ramolite… dar demne, şi uneori foarte rafinate. Acum mă gândesc la ele cu mai multă simpatie, ştiindu-le poveştile de viaţă şi realizând „ravagiile vârstei“, adesea citate de tatăl meu, care ne aşteptau şi pe noi la cotitură: nimic nu durează veşnic.

Dictatura comunistă a lui Ceauşescu s-a prăbuşit la sfârşitul lui 1989.

În 1995, Curtea Supremă de Justiţie a anulat condamnarea din 1949 şi i-a achitat pe Grigore şi pe ceilalţi coinculpaţi.

Dan a murit în ianuarie 1997.

Am venit în România în decembrie 1989 şi în verile care au urmat, apoi un an întreg, în 1996–1997, cu serviciul. Am avut norocul să-l reîntâlnesc pe Neagu Djuvara, prietenul din tinereţe al lui Radu, care, după un exil în Franţa, ce a durat până în 1961, apoi douăzeci şi trei de ani petrecuţi în Nigeria, se întorsese în ţară. El mi-a înveselit acel an, nu întotdeauna uşor în mijlocul durei realităţi postcomuniste. Cu el puteam mereu să râd şi să mă emoţionez. Prietenia lui călduroasă a fost pentru mine o ancoră solidă şi luminoasă de-a lungul călătoriilor făcute în România în aceşti ultimi ani.

Tata nu mi-a încurajat interesul pentru ţara din care venea. Nu credea că putea exista o urmare fericită a comunismului (şi, din nefericire, istoria i-a dat, până azi, dreptate), dar a fost foarte emoţionat atunci când am plecat, fără să-i spun, în decembrie 1989, şi era fericit de fiecare dată când mă întorceam, mă suna în fiecare zi ca să afle veşti despre noi, reînnodând o complicitate foarte românească.

Durerea exilului se cicatrizează cu timpul, dar vibrează în inimă, ascunsă sub tăcere.

E un pact pe care îl faci cu tine însuţi pentru a găsi forţa de a-ţi recompune o viaţă nouă în altă parte, un pact menţinut pentru a păstra intactă grădina trecutului, pentru ca nimic şi nimeni să nu îţi poată fura amintirea.

Toată viaţa, tata se emoţiona imediat când ceva (o melodie, caii, un câine, un peisaj de ţară…) îi amintea de Cilieni, de copilăria şi de mama lui.

Prietenia cu românii exilaţi a contat mult pentru el. Când au murit unul câte unul, iar

singurătatea bătrâneții a început să macine sensul pe care el îl dădea vieții, tristețea exilului şi a pierderii a revenit la suprafață. Ca şi când timpul scurs şterse prea puțin suferința, iar tânărul care era în 1942, căruia viața îi promitea atât de multe şi pe care o stea norocoasă l-a protejat în pofida a tot, nu se putuse consola cu schimbarea cursului istoriei, cu toate consecințele sale.

Nu voia să moară. Moartea însemna sfârşitul, ştergerea definitivă a tot ce fusese, a unei lungi moşteniri de familie. Nu ştia ce va fi după, îi era prea frică de neant, aşa că s-a luptat cu toate puterile până a atins suta de ani. Într-o zi m-a întrebat – pe mine, cea mai păgână din familie – dacă dincolo o va revedea pe iubita sa Maică. Mi-am dat seama ce inimă de copil îşi păstrase. Da, sigur! Şi pe toți bunii săi prieteni: Gigi, Mircea, Răzvan, Neagu, Sandu, Pierre… care trebuie că ciocnesc împreună acolo, sus.

Lumea se mai răstoarnă o dată în urma lor, dar ne-au lăsat o frumoasă inspirație pentru viitor: întreaga lor rezistență şi întreaga lor prietenie!

EPILOG
Cilieni

În vara care a urmat morţii tatălui meu am ajuns, în sfârşit, la Cilieni, la Drăgăşani şi la Brânceni cu verii mei Ştefan şi Ani.

Vărul nostru Marcel (strănepotul Angelei, sora lui Grigore) s-a întors la Cilieni în 2000, pe urmele bunicilor lui. Casa lor nu mai exista, dar fundaţia era încă vizibilă. A fost mişcat să o regăsească şi a decis să revină pentru a se ocupa de pământul familiei.

A recuperat cincizeci de hectare şi şi-a pus în cap să realizeze un vis încă şi mai mare: să relanseze agricultura în sat. Avea studii de agronomie şi a cumpărat cooperativa din Cilieni.

Împreună cu un asociat german, a investit în maşinile agricole necesare. Ţăranii au venit atunci să-i ceară să le cultive şi pământurile lor. Aşa se face că azi Marcel administrează, împreună cu fiul lui cel mare, o sută de contracte agricole şi cultivă 2.000 de hectare la Cilieni, la întretăierea Oltului cu Dunărea.

Nu se mai vorbeşte de vremurile dinainte de comunism, dar familiile celor care au lucrat cu ai noştri încă îi ştiu, iar legăturile tradiţionale s-au refăcut imediat: nepotul administratorului moşiei bunicului său este astăzi administratorul lui Marcel, care, în schimb, i-a botezat copiii. Nici n-ar fi putut fi altfel, potrivit uzanţelor şi cutumelor ancestrale, feudale.

Comunismul n-a reuşit să şteargă asta. Fiecare ştie cine e şi al cui, legăturile s-au refăcut în chip natural.

Iar Marcel, după ce a preluat ferma şi agricultura din sat, e poreclit „boierul“ de către săteni.

Graţie lui Marcel am descoperit, la Rusăneşti, casa de la ţară a lui Costinel şi a Margueritei, cea din care a trebuit să fugă în 1947. Câte anotimpuri au trecut de atunci? Părea să ne aştepte, ascunsă în spatele vegetaţiei dense care năpădise grădina. Un farmec irezistibil, dar unele vise din trecut nu pot fi readuse la viaţă…

De pe moşia Maicăi şi a lui Grigore de la Cilieni nu mai există decât grajdurile (de care nu se ocupă nimeni), căsuţa lui Dan şi a lui Radu. A fost vopsită în roz de către familia Gheralia, care e proprietara magazinului alimentar al satului, aflat chiar alături de casă.

Nu mai există nici o urmă a trecutului, iar indiferenţa faţă de acesta este evidentă. Ca în multe alte zone din ţară, tinerii pleacă, atraşi de posibilitatea de a lucra în altă parte.

Cei născuţi în anii 1920 sau ’30 au murit cu toţii. Acum vreo cincisprezece ani, încă se mai întâlneau să stea de vorbă pe băncile din faţa caselor. Lumea îi saluta. Erau respectaţi pentru tot ceea ce trăiseră.

Singura femeie încă în viață, născută înainte de al Doilea Război Mondial, nu vrea să vorbească despre trecut, despre schimbările prin care a trecut satul din vremea copilăriei sale, sub pretextul că „are lucruri mai bune de făcut“.

Un mod de a sublinia inutilitatea părerilor ei în fața istoriei (a propriei vieți, a satului, a țării) sau inutilitatea pur şi simplu a revenirii asupra istoriei, asupra trecutului?

Un răspuns ciudat, care, deşi nu asta era intenția ei, dă de gândit…

Coliță foto

Gogu şi Pauline Vorvoreanu şi casa lor din Craiova

Florica (Maica) şi Grigore Pleşia şi casa lor din Craiova

Ileana Coandă şi Radu Pleşia, Paris, 1938

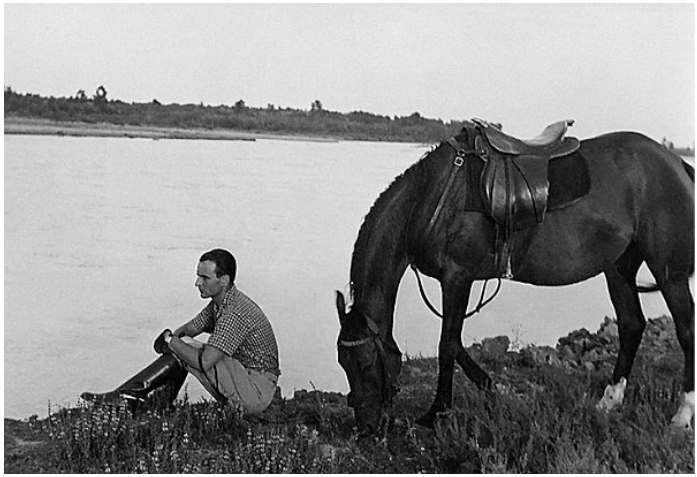

Dan Pleşia pe malul Oltului, Cilieni, cca 1940

Căsătoria lui Lisbeth cu Dan Pleşia, Cilieni, 1940

26 Martie 1944

Dragă Radule!

De mult nu ți-am scris, dar știri de la noi ai avut, cred, regulat fiindcă mama, principalul ce interesează este să avem regulat știri de la voi, căci de noi să nu aveți nici o grijă, totul nu va fi decât bine. Cum tot îmi aceste scrisoare ți-a scris mama o scrisoare de tot ce mai facem, ți-a trimes socotela apartamentului tău etc. eu îți voi da știri mai mult de la câmp, acolo totul bine așa cum știi, semănile se fac regulat, am semănat acum mazărea și se samănă orezu, care cred că se va termina bine, caii, vitele sunt bine, avem deja de anul acesta o sumă de mănăji, personalul mult același ca și înainte, De asemenea la Brăneni totul este bine, Recolta de anul trecut n'am vândut nimic, nici grâu, porumb, orz, ovăz, și nici orezu, care a reușit perfect, am avut o recoltă de 2700 kgr la jugăr și calitate foarte frumoasă, îl voi decorticea și vinde decorticat. este mai rentabil.

Voi ce mai faceți, Oleana unde se află, mie dor de Vladi, care trebue să fie mic.

Din scrisoarea lui Grigore către Radu, 26 martie 1944

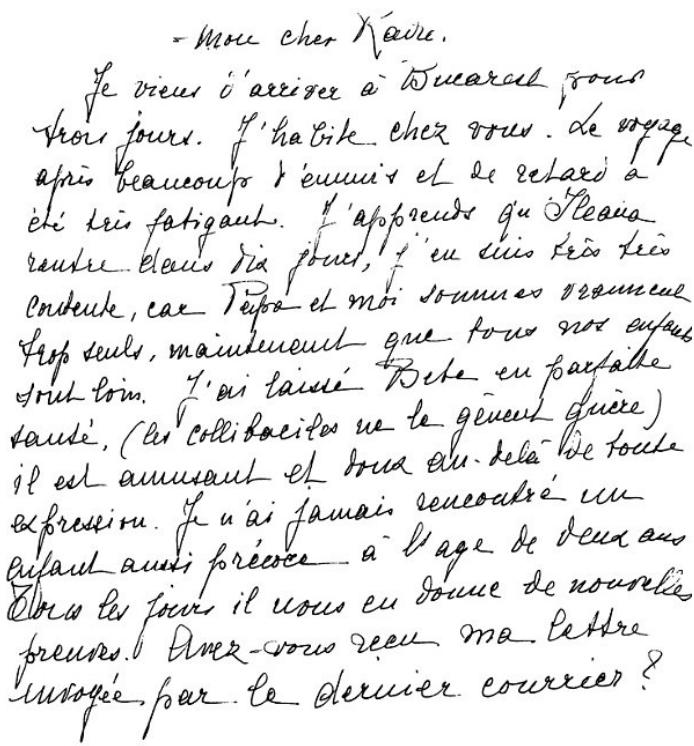
- Mon cher Radu.

Je viens d'arriver à Bucarest pour trois jours. J'habite chez vous. Le voyage après beaucoup d'ennuis et de retard a été très fatigant. J'apprends qu'Ileana rentre demain dans la journée, j'en suis très très contente, car Tepa et moi sommes vraiment trop seuls, maintenant que tous nos enfants sont loin. J'ai laissé Bebe en parfaite santé, (ses collègues ne le gênent guère) il est amusant et doué au-delà de toute expression. Je n'ai jamais rencontré un enfant aussi précoce à l'âge de deux ans. Chaque jour il nous en donne de nouvelles preuves. Avez-vous reçu ma lettre envoyée par le dernier courrier ?

Din scrisoarea Maicăi către Radu

Maica, Grigore, Ion şi Ştefan Pleşia, Bucureşti, 1960

Radu şi Françoise, Paris, 1966 (*pagina alăturată*)

Radu Slătineanu, Mircea Ghidionescu, Radu Pleşia şi Sandu Negri (*de la stânga la dreapa*)

Diane, Radu şi Isabel, 1976